

APOŠTOL A DIVOKÉ KACHNY A JINÉ ESEJE

Chesterton, G. K. (1874-1936)

Co je dobře na světě

Výtečný titul výše jsem si sám nevymyslel. Navrhl mi ho šéfredaktor listu a já na to kývl, zčásti kvůli potěšení, které z toho listu pokaždé mám a z části proto, že mi to dává možnost vypovědět egoistický příběh, příběh, který může široké veřejnosti poněkud osvětlit, jak takové tituly obyčejně vznikají.

Vždycky jsem slýchal o brutalita vydavatelů a o tom, jak drtí a zastírají autory, ovšem moje stížnost je právě opačná, že totiž autora vystrkují příliš moc dopředu. Nebudu říkat, že místo aby si z autora nic nedělali, nadělají s ním příliš mnoho, protože taková fráze je otevřená příliš temné finanční interpretaci a to já nemám v úmyslu. Tvrdím ale, že prominentní osobnosti literárního světa jsou do značné míry dílem vydavatelů, nakolik tedy nejsou dílem svých manželek. Tady je jeden malý příklad z mého vlastního života. Chystal jsem se napsat esej, rozdělenou do oddílů, o jednom konkrétním politickém omylu. Zdálo se mi, že tahle chyba, i když na první pohled vypadala jako malá a školometská je skutečnou mýlkou ve většině moderních sociologických pracech. Byla to, stručně řečeno, myšlenka, že to, co se vyzkoušelo bylo shledáno nedostatečným. Mým cílem bylo ukázat, že ve spleťtité praxi to není pravda, že staré řešení může být velmi snadno tím nejlepším pro novou situaci, že jeho aplikace mohla selhávat, protože byl opuštěn jeho princip a tak dále. Proto bychom měli, tvrdil jsem, hledat nejlepší metodu, ideál, ať už v minulosti nebo v budoucnosti. Představoval jsem si, že to bude uhlazené filosofické pojednáníčko ve všedních barvách, bez kapitol, ale se stránkami příležitostně přerušenými nadpisy oddílů po straně. Pro svou analýzu radikálního omylu jsem navrhl název „Co je špatně“ a myslel jsem tím omyl v našich logických

kalkulacích. Jenže jsem měl velmi schopné a chápavé vydavatele, jejichž jedinou chybou bylo, že můj nešťastný monolog měli za mnohem důležitější, než já. V jakémisi extatickém zmatku (a byla to jen má chyba, že jsem si toho nevšiml) byl název změněn na „Co je špatně na světě“, v čemž zněly polnice Posledního soudu. Knížka byla rozdělena do tří krátkých, rozlícených kapitol, podobných provolání z francouzského povstání. Zvenku měla knížka můj ohromně velký portrét, kde jsem vypadal jako depresivní kadeřník a celá ta publikace nabyla najednou okamžitosti a prudkosti bomby. Abychom si rozuměli, vůbec to nevyčítám vydavateli. Kdybych se staral o své vlastní záležitosti, mohl jsem to zastavit a celé to vzešlo z jejich krásných a horlivých duší. Vydavatelé jsou vždy představováni jako chladní a opovržliví obchodníci snažící se zatlačit spisovatele do pozadí. Žel (jak velmi pěkně řekl Wordsworth), žel! nadšení vydavatelů mne mnohokrát zanechává v žalu.

Celkem vzato jsem spíše nakloněn s touto methodou, kdy titul knihy vybírá vydavatel nebo editor, kdežto autor o tom něco napíše. Každý člověk s dostatečně širokou myslí musí být schopný psát o čemkoliv. Jakýkoliv skutečně svobodný člověk musí být schopen psát na objednávku. Některé z největších knih na světě—třeba *Pickwick*—byly napsány podle námětu zčásti načrtnutého vydavatelem. Ony dva případy titulů, které se ke mně dostaly zvenčí jsem ovšem spojil jen proto, že ilustrují nutnost určitého přeformulování v takových případech. Když totiž dojde k naplnění jsou tyhle dva tituly současně příliš složité i příliš jednoduché. Nikdy by mně ani ve snu nenapadlo ohlašovat, jako svůj vlastní objev, co je špatně na světě. Špatný je na světě ďábel a dobrý je na světě Bůh. Lidstvo poputuje pár milionů let všemožnými zmatky a reformami a až vyhyne v posledním mrazu či horku bude to pořád ještě v mezích téhle velmi prosté definice. Ovšem ve věku, který si plete hlavu takovými frázemi jako je „optimista“ či „pesimista“ je nutno rozlišovat poněkud jemněji. Jednou z nejpodivnějších věcí na používání slova optimista je to, že se nyní tak soustavně používá o budoucnosti. Dům člověka není kritisován jako dům, ale jako karavana, tedy ne pro to, čím je, ale podle toho, kam se ubírá.

Nikdo není vážněji a neopatrněji z jiného světa, než ti moderní pokrokaři, kteří nevěří v onen svět.

Nu, když na to přijde, myslím si, že svět se v mnoha velmi zásadních ohledech vylepšuje. O některých z nich lze myslím sotva diskutovat. Jediným naprosto uspokojivým prvkem nynější krize je to, že všechna proroctví selhala. Přinejmenším se jasně ukázalo, že ti kdo si byli docela jisti tím, že mají pravdu, se zjevně mylili. To vždycky potěší. Nu a proč byla všechna tahle proroctví moudrých zmařena a proč osud lidstva nabral tak rozhodný a tak odlišný obrat? Může za to ten velmi prostý fakt, že lidské plémě tvoří mnoho milionů dvounohých a snesitelně veselých i rozumně smutných lidských bytostí, které nikdy nečetly žádnou knížku a rozhodně neslyšely o žádných vědeckých předpovědích. Pokud jednájí v protikladu k plánu, který pro ně předvídala věda, musíme je omluvit. Hřeší z nevědomosti. Nemají ani ponětí, že se vyhýbali nevyhnutelnému. Je ovšem pravda, že fráze používané o oné skryté mase lidstva je poněkud zavádějící. Tvrdit o většině lidských bytostí, že jsou nevzdělané, je něco takového, jako říkat o indiánském lovcí, že se ještě nepřihlásil na vysokou školu. On už toho i tak zvládl docela dost. Ono, když budeme mluvit upřímně, nevzdělaní lidé neexistují. Mohou uniknout triviálnímu zkoušení, ne ale ohromným zkouškám existence. Závislost dětství, potěcha ze zvířat, láska k ženě a strach ze smrti jsou hrozivější a pevnější než všechny představitelné formy kultivace mysli. Je marné a zbytečné stěžovat si na trivialitu škol a universit. Takové musí být vždy. Vysoká škola nenaučí nikdy nic důležitého. Důležité věci se totiž člověk vždy naučí dřív, než mu je dvacet. Naučil se je dobře nebo špatně a naučil se je všechny sám.

Vracíme se proto k počáteční pravdě, že to, co je dobře na světě nemá nic společného s budoucími změnami, ale koření v prvotních skutečnostech. Když lidé či skupin projeví neočekávanou nezávislost nebo tvořivou sílu, pokud dělají věci, které by od nich nikdo nečekal ani ve snu, pokud se ukážou jako zuřivější nebo schopnější sebeobětování, než by kdy od nich světská moudrost čekala, pak lze takové nevysvětlitelné výbuchy či záblesky pokaždé spojit s nějakou elementární a absolutní naukou o lidské přirozenosti. Není v tomto světě starších tradic, než jsou ty, které vedly k

moderním vzepětím a inovacím. Nic není už dlouho tak konservativní, jako revoluce. Lidé, kteří si říkají republikáni se prochází po ulicích maličkých a opuštěných městských států a vykopávají velké kosti pohanů. A když se zeptáme na čem vlastně republikánství vůbec stojí, vrátíme se zpět k velkému nedokazatelnému dogmatu o vrozené důstojnosti člověka. A když se vrátíme k Pánu stvoření, dojdeme k nezbytnosti stvoření a sami sobě pokládáme onu nejzazší otázku, na niž sv. Tomáš Akvinský (ten extrémní optimista) odpověděl kladně: mají tyhle věci nakonec vůbec nějakou cenu?

Co je dobře na světě je svět. Vlastně skoro všechno ostatní je s ním v nepořádku. Tohle je ta velká pravda v ohromném příběhu stvoření, pravda, již musí mít náš lid na paměti, jinak zahyne. Věci jsou dobré na počátku a ne, (jak by řekli sinalejší pokrokáři) jen na konci. Věci prvního řádu—existence, energie, naplnění—jsou, pokud jde o ně samé, dobré. Nemůže mít zlý život, i když může mít lidi, kteří žijí notoricky zle. Mužství a ženství jsou dobré věci, třebaže muži a ženy bývají často naprosto ničemní. Máky můžete používat k tomu, abyste lidi omámili a břízy k tomu, abyste je bili, z kamení můžete stavět modly, a z obilí ždímat peníze, zůstává ale pravdou, že obecně, než vy uděláte cokoliv, je každá z těch čtyřech věcí slávou, prospěšnou zvláštností. Chválíme Pána za to, že rostou břízy ve skalách a vlčí máky v obilí, chválíme pána, i když v něj nevěříme. Obdivujeme a chválíme projekt světa, zrovna jako bychom byli přivoláni k poradě v prvotní temnotě a viděli pr ní hvězdnatou oblohu. Pravda je , že jsem si mnohem víc jisti tím, že tento náš život je ohromné a úžasné dobrodružství, než tím, že uspěje. Tihle evoluční optimisté, kteří si říkají Melioristé (jsou to lidé trpěliví a chudého ducha) mluví vždy tak, jako bychom si byli jisti koncem, ale ne počátkem. Jinak řečeno, neví kam život míří a cílí, ale jsou si docela jisti, že tam dospěje. Proč by si měl být někdo, kdo se vší rozhodností zapomněl, odkud přišel, tak jist tím, kam jde, mi nebylo nikdy moc jasné, ale melioristé už jsou takoví. Jsou připraveni o existenci samé mluvit, jako by byla výsledkem čistě zlých sil. O zvířatech nikdy nemluví jinak, než že se neustále trhají na kusy, ale měsíc na venkově by to vyléčil. Mají opravdu závatný děs z hvězd a z moře, jako člověk na hraně beznadějně vysokého útesu. Někdy se instinktivně

odtahují od jílu, hub a čerstvých mláďat zvířat s rozzechvělým gestem, které prozrazuje zásadového pesimistu. Života samého, nekultivovaného, se děsí. Velmi obecně vzato patří do téže sociální skupiny a k témuž vyznání, jako ona dáma, které vadilo, že mléko pochází ze špinavé krávy a ne z čistého příjemného obchodu. Ale tím, jak všechno skončí si jsou jisti.

Moje posice je přesně opačná. Jsem si mnohem víc jist tím, že je vše dobré na počátku, než jsem si jist tím, že vše bude dobré na konci. Tím, že všechen tenhle rámeček věcí, toto tělo, tyto kameny, že tohle všechno je dobré, tím jsem si jist mnohem brutálněji, než dovedu říct. Pokud jde ale o to, co se s nimi stane, to znamená vykročit k dogmatu a proroctví. Mluvím tu, samozřejmě, výlučně o svých osobních pocitech, ani ne o svém promyšleném vyznání. Ovšem čistě na základě svých instinktů nemohu mít žádné ponětí o tom, co se nakonec stane s tímto materiálním světem, který považuji za tak skvělý. Co já vím, třeba je to tak, že plevel je svázaný do otýpek a připravený ke spálení doslova a ne obrazně a jak strom padne, tak zůstane ležet. Jako většina lidí s pozitivní teorií jsem agnostik. Se vší vahou své upřímnosti ale tvrdím, že stromy a květiny jsou na počátku dobré, bez ohledu na to, co se s nimi stane nakonec, že lidské životy jsou dobré na počátku, bez ohledu na to, co se s nimi stane nakonec. Běžná moderní pokroková posice je taková, že tohle je špatný vesmír, ale jistě se vylepší. Já tvrdím, že je to určitě dobrý vesmír, i kdyby se měl pokazit. Tvrdím, že stromy a květiny, hvězdy a pohlaví jsou původně, ne jen v konečném výhledu, dobré. Na počátku stvořila nevýslovná moc nebe a zemi. Na počátku na ně pohlédl a viděl, že jsou dobré.

Celou tuhle nevyhnutelnou teorii (protože teorie jsou vždy nevyhnutelné) lze populárně shrnout asi takhle. Existenci máme považovat za nájezd nebo velké dobrodružství, a proto ji nemáme hodnotit podle pohrom, které ji potkají, ale podle toho, za jakou vlajkou jde a na jaké opevněné město útočí. Nejnebezpečnější věc na světě je být naživu, to je pak člověk neustále v nebezpečí života. Každý ale kdo se žití vyhýbá je zrádce velkého plánu a experimentu žití. Pesimista běžného druhu, pesimista, který si myslí, že by mu bylo lépe mrtvému, je odsouzen pro zločin Iškariotského. Duchovně řečeno, byli bychom v právu, kdybychom

ho odsoudili k smrti. Jenže, ve zdvořilém respektu k jeho vlastní filosofii, ho trestáme životem.

Jenže na tuhle víru (že existence je v podstatě dobrá) neútočí jen černý, důsledný pesimista. Člověku, který tvrdí, že čím dříve umře, tím lépe, je nejlépe odvětit náhlou ránou pohrabáčem, protože je to odpověď náležitě logická, jakož i fyzicky velmi účinná. Kulturou moderní Evropy se ovšem plíživě rozšířil další nápad, který je svým způsobem zrovna tak stejným útokem na podstatnou správnost světa. Není zapřisáhlé pesimistický, třebaže zdroj, ze kterého pochází (jímž je buddhismus) je pesimistický pro to, kdo mu skutečně rozumí. Může se nabízet—jak se to děje například mezi některými hrdými a váženými theosofy—jako něco velmi optimistického. Jenže tenhle skrytý pesimismus je právě to, co je opravdu špatně na světě, přinejmenším zejména v moderním světě. Je proto velmi důležité se toho zmocnit a prozkoumat to.

Do našeho myšlení se, tisíci malých otvorů, vetřela divná a nepřirozená idea. Myslím tím ideu, že jednota je sama o sobě čímsi dobrým, že je něco vznešeného a duchovního na tom, když jsou věci smíseny a navzájem pohlceny. O tom, že všechny řeky mají splynout v jednu, že všechna zelenina má skončit v jednom hrnci, o tom se mluví, jako by to bylo poslední a nejlepší naplnění bytí. Kluci mají být „jedno“ s děvčaty, všechny sekty mají být „jedno“ v Nové teologii, zvířata se vytrácí v lidi a lidé v Boha, jednota sama o sobě je čímsi ušlechtilým. Nu, jednota sama o sobě ničím ušlechtilým není. Láska je ušlechtilá, ale láska není jednota. Ba co víc, spíše je to živý pojem oddělení a identity. Mdlá, podřadná milostná poesie jistěže mluvím o tom, jak jsou milenci „jednou duší“, stejně tak jako mdlá, podřadná milostná poesie mluví o tom, jak se člověk ztrácí v Bohu. Nejlepší poesie to ale nedělá. Když se Dante setká s Beatricií, cítí se jí vzdálený, ne blízký, a všichni největší světci cítili v okamžicích vytržení svou malost, ne velikost. A to, co platí o těchto vážných a hrdinských věcech (netvrdím samozřejmě, že světci a milenci nikdy neužívali jazyka jednoty, náležitě pravdivého na svém místě a správně omezeném smyslu)—platí zrovna tak o všech lehčích a méně podstatných formách potěchy z překvapení. Oddělení a rozmanitost jsou zásadní pro chválu, rozdělení a

rozmanitost jsou tím, co je dobře na světě. Na pouhém kontaktu či splnutí není obzvláště dobrého.

Krátce řečeno, je to tahle matná idea jednoty, co je ve světě „reakcionářské“. Je to možná jediná souvislost, v níž lze ono hloupé slovo „reakcionářské“ užít tak, aby dávalo smysl a byla to pravda. Tohle míchání mužů a žen a národů mezi sebou je opravdovým návratem k chaosu a nevědomí, které existovaly před stvořením světa. Jistě, existuje jiný druh jednoty, o kterém tu nemluvím, jednoty v držení pravdy a chápání potřeby těchto rozmanitostí. Jenže tyhle odlišnosti samotné, jako je vzájemný odraz muže a ženy jakoby ve různých zrcadlech, úžas člověka nad přírodou, jako čímsi cizím a podivným, co je současně nad i pod ním, prazvláštní a samostatné království dětství, záliba v místě a barva jistých krajín—to jsou skutečně věci, které jsou ctí a slávou země, to jsou věci, kvůli kterým stojí za to žít a celý rámeček věcí stojí kvůli nim za to udržovat. A nejlepší zůstává to, že tento názor, ať už je vědomý či ne, vždy byl a stále zůstává názorem milionů žijících a namáhajících se lidí. Zatímco pár ješitů a pedantů mluví z tribun o „sjednocení“ a pohlcení ve „Všem“, lidi přebývajících ve všech údolích této starodávné země na věky obnovují rozmanitost. U nich je žena milována proto, že není mužná a mu proto, že není zženštilý. S nimi je kostel i domov krásný, protože jsou oba odlišní, s nimi jsou pole osobní a vlajky posvátné, oni jsou ctností existence, protože nejsou lidstvo, ale lidé.

Zakořeněnou nadějí moderního světa je, že všechny tyhle matné demokracie pořád ještě věří v romanci života, rozlišnost muže, ženy a dítěte, na níž byla vybudována veškerá dosavadní poesie. Nebezpečí moderního světa je v tom, že tyto matné demokracie jsou tak velmi matné a že jsou nanejvýš matné tam, kde mají pravdu. Hrozí nebezpečí, že svět upadne do nové oligarchie, oligarchie ješitů. Pokud se někdo hned zeptá (po způsobu debatačních klubů), na definici ješity, mohu odpovědět jen tolik, že ješita je oligarcha, který ani neví, že je oligarchou. Kroužek malých pedantů sedí na vyvýšeném podiu a jednomyslně se usnáší (na schůzce nikoho), že není rozdílu mezi společenskými povinnostmi mužů a žen a sociálním vzděláváním lidských dětí. Pod nimi vše moře spouští těch, kteří si

myslí něco jiného, vždy si něco jiného mysleli a vždy si něco jiného myslet budou. Navzdory tomu, že starou theorii života zastává drtivá většina lidí jsem na jistých velmi skutečných pochybnostem o tom, která z nich vyhraje. Úpadek theologie a všech dalších systémů jasného myšlení vrhl lidi daleko zpět téměř k instinktům, jako u zvířat. Jako u zvířat jsou instinkty správné, ale právě tak jako u zvířat, je lze zastrašit. Skutečně váhám nad ním, zda triumfuje hbití učenci, nebo ustrnulý dav. Nemám nejmenších pochyb o tom, kdo by triumfovat měl.

Evropa nyní vykazuje soustředění na politiku, což je zčásti nešťastný výsledek toho, že jsme ztratili náboženství a zčásti správný a potřebný výsledek toho, že jsme ztratili naši sociální nerovnost a nespravedlnost. Tyto příčiny ovšem nebudou působit věčně. Náboženství se vrací ze svého exilu a je mnohem pravděpodobnější, že budoucnost bude šíleně a zkaženě pověrečná, než že by byla jen racionalistická.

Na druhé straně, naše pokusy napravit krajní nerovnováhu bohatství musí mít brzy nějaký výsledek, něco se stane, aby to umenšilo věčné trýznění nekompetentním soucitem, naši zlovolnou anarchii nahradí nějaký nový projekt, i kdyby to mělo být jen dobromyslné otročení. A s tím, jak se tyto dva zvláštní nepokoje ohledně vesmíru a státu uklidní do tiššího a trvalejšího systému objeví se i víc a víc těchto primárních a archaických pravd, které skryl prach zvířeny tímto dvěma konfliktky. A když budeme mít relativně vyřešené druhotné otázky, zjistíme, že se o to víc ocitáme v přítomnosti primární otázky o člověku.

Máme totiž nyní všichni sklon k jednomu omylu, všichni máme sklon přikládat politice příliš velká význam. Stává se nám, že přitom zapomínáme jak obrovský díl života člověka je stejný, ať mu vládne sultán nebo senát, za Nerona i za sv. Ludvíka. Rozbřesk je nekončící slávou, vstávat z postele je nekončící otrava, jídlo a přátelé budou vítání, práci a cizí lidi bude nutno přežít a snést, ptáci půjdou spát a dětem se nebude chtít až do konce posledního z večerů. A nejhorší hrozbou a nebezpečím je to, že v naší spravedlivé moderní vzpouře proti nesnesitelným nehodám jsme možná porušili ty jediné věci, které činí každodenní život snesitelným.

Pokud zjistíme, že jsme se lopotili, abychom si mohli odpočinout a jsme přitom teď nevyčerpitelně neklidní, bude to ironická tragédie. Bude smutné, pokud zjistíme, že když jsme namáhali kvůli dovolené, odnaučili jsme se všechno, kromě práce. Typický moderní člověk je šílený milionář, který se namáhal a dřel, aby přišel k penězům a pak zjistil, že ho ani peníze netěší. Je tu nebezpečí, že sociální reformátor upadnu tiše a skrytě do něčeho z šílenství milionáře, kterého ostouzí. Může zjistit, že se naučil stavět hřiště, ale zapomněl si hrát. Může agitovat za mír a pokoj, ale šíří jen své myšlenkové rozrušení. Ve svém dlouhém boji za to, aby otrokovi získal poloviční volno může hněvivě popřít ony starodávne a přirozené věci jako je životní zápal, božství člověka, posvátnost prostých věcí, zdraví a humor země, které jediné dělají i jen z polovičního volna poloviční volno a z otroka i jen polovičního člověka.

V oné moderní frázi o „božské nespokojenosti“ je skryto nebezpečí. Je v ní samozřejmě i pravda, ale je to jen pravda zvláštního a druhotného druhu. Mnoho ze sváru mezi křesťanstvím a světem vzešlo právě z tohoto faktu, že obecně existují v libovolném daném okamžiku vzpoury či reakce jakoby dvě pravdy a starodávny truism v pozadí, který je nicméně pravdivý celou dobu. Někdy stojí za to připomenout, že nic není tak černé, jak se to maluje, ale černá je pořád černá a ne bílá. Tak je tomu s hodnotou spokojenosti a nespokojenosti. Je pravda, že v jistých vypjatých a bolestných krisích útisku či zneuctění je nespokojenost povinností a hanba by nás měla svolávat jako polnice. Není ale pravda, že by člověk měl hledět na život nespokojenýma očima, bez ohledu na to, jak velkomyslnýma. To, že by měl člověk z nespokojenosti udělat svůj ideál ve svém prvotním, holém vztahu ke světu, ve vztahu k pohlaví, bolesti, kamarádství, k hrobu či počasí, není pravda, to je černé šílenství. Polovina z jeho ubohých malých nadějí na štěstí závisí na tom, že si myslí, že jeho domeček je hezký, jednoduchá ženuška okouzlující, chromá noha, že není nesnesitelná a mizerné karty, že nejsou tak zlé. Hlas zvláštních vzbouřenců a proroků, doporučujících nesouhlas, má, jak už jsem řekl, zaznít tu a tam, náhle, jako polnice. Ale hlas světců a mudrců, doporučující spokojenost, má znít neustále, jako moře.

Slova silné poesie

Psaní o volném verši je nyní přirovnáváno k, řečeno uznávanou francouzskou frází, ke causerii, duchaplné a vtipné řeči. A věru je pravda, že každý, kdo se jí věnuje soustavně a tak dlouho může docela dobře zapomenout, že vše, co řekne může být zapsáno a použito proti němu. Vždycky jsem se snažil, abych měl pokud možno co nejvíce na paměti, že spíš než z kazatelny mluvím z lavice obžalovaných a že i když jsem toho napovídál docela dost, mám jen máloco povědět k tomu, aby mi nebyl uložen trest smrti. Až věda skutečně dokoná vše, co slíbila pro pohodlí lidstva a až budou všechny rozmluvy automaticky zaznamenávány na diktafon, nebo přehrávány z fonografu, pochybuji, že by se mnoho lidí chtělo nechat nahrát. Ovšem zrovna tak, jako mnozí lidé říkali, že stěží poznali svůj hlas, když ho uslyšeli z gramofonu, tak jsem se i já podívoval tomu, když jsem náhodou přišel do styku s některým z těch praskajících a hrozných záznamů, jak se mi nepovedlo nechat svůj hlas náležitě zaznít nebo dostatečně objasnit, co jsem měl na mysli. Někdy to vzniká z nevyhnutelného spěchu či tlaku práce, někdy ze zanedbání vysvětlení věcí v jejich náležitém pořádku a postavení toho hlavního na začátek. Někdy zjistí uji, že jsem něco bral za hotovou věc, používal slova, která mají šest nebo sedm významů, vynechal důležité kroky v argumentaci, zkracoval si cestu k závěru a vůbec se, stručně řečeno, choval jako profesor universální vědy vykládající Nárýs všeobecných dějin opomenutým tetičkám a strýčkům.

Mnoho z toho jsou jen nevyhnutelné nevýhody causerie, ale ta má zase jednu velmi skutečnou výhodu, dokonce i v doslovném smyslu konverzace. Oliver Wendell Holmes to výtečně vyjádřil, když řekl, že psát člověku je něco jako střílet po něm z pušky, kdežto mluvit s ním je něco jako kropit ho zahradní hadicí. V prvním případě se buď jeden trefí nebo mine, v druhém člověk může své omyly napravit a změnit svou palebnou, totiž stříkací, linii. V takovém případě má tenhle druh causerie něco z výhod konverzace. Takže se do volného veršotepce budu dál trefovat, čí spíš

(protože jsem moc velký humanista na to, abych ho zastřelil a stejně bych nejspíš minul) ho budu dál dobromyslně kropit hadicí, až z něj bude kapat osvěžující voda Heliconu, pravého zřídla volného verše, již mám to potěšení jej pokropit či postříkat.

Myslím, že první pravdou o tradičních básnických metrech je to, že existuje jistý druh řeči, která je silnější než řeč. Nejde o to, že by byla jen uhlazenější, sladší či mleodičtější, ani dokonce nejde o to, že by byla krásnější, ale je silnější. Slova jsou v ní spojena jako kosti, jsou spojeny maltou jako cihly, jsou blízko, jsou kompaktní a jsou odolná, kdežto v každé konverzační řeči s se každá věta rozpadá na kusy. Ten druhý fakt si možná uvědomíme, když mluvíme o tom, že necháváme padnout poznámky, upustíme narážku, nebo předhodíme postřeh. Všechny konverzační řeči či psaní jsou pod klatbou Pádu, podléhají zákonu gravitace, neustále padají dolů jako Lucretiův vesmír. Velcí básníci ale netrousí náznaky, ani neupouští postřehy, oni je zdvihají a drží je vysoko, jako svorník mocného oblouku, který zdvihá kameny a vzdoruje zákonu gravitace i ďáblu a všem jeho andělům. Slova silné poesie jsou napěchovaná tak na těsno a pevně, jako kameny v oblouku. Verše dobrého sonetu jsou jako mosty zvuku přes propasti ticha. Chloubou mostů je, že přes ně mohou pochodovat armády, že se člověk může o každé slovo opřít plnou vahou. Hrůzný výkřik z posledního tragického Othellova vytržení, když zjišťuje, že smrt je zrovna tak skutečná jako láska, nachází slova hodná sebe sama, megalitická slova, slova, která nejen mají svou váhu, ale také váhu unesou, slova dost silná na to, aby ho unesla nad propastí: „Když zhasím tebe, planoucí ty služko....“ (Othello, překlad E. A. Saudek, pozn. překl.). Řeč ke svíče lze skoro označit za obskurní, ale není pochybná, není váhavá nebo klopýtavá ve slovech či zvuku slov, spíše to vypadá, jako by se člověku dostalo čehosi většího než řeči. A pevnost slov a váha, která na nich může spočinout vydává svůj účinek. „Kde, kdeže vzít ten promethejský žár“ (Othello, překlad E. A. Saudek, pozn. překl.), to je verš, který unese slona. To platí v první řadě jako pouhý akustický fakt, protože v tom verši není jediné slabé slabiky. Současně tu je také síla stylu podobná síle gesta. „Kde, kdeže“ je podstatný živelný výkřik člověka,

věčně nevědomého o počátku života, či o tom, jak je možné ho skutečně obnovit. A ať se nám to líbí nebo ne, je prostý a jednoduchý fakt, že slova „Kde, kdeže“ zní jako nějaké prastaré město, kdežto slova „Nevím, kde“ určitě ne.

Nu polovina současné obhajoby volného verše proti tradičnímu stojí prostě na tomhle. Spočívá v tom, že „Kde, kdeže“ se označí za pompézní a teatrální a „Já nevím kde“ za přirozené a upřímné. Není to o nic přirozenější, ani o nic upřímnější, je to jen hovorovější. A fakt, že je to hovorovější znamená jen tolik, že je to konvenční. Zejména v naší době je slang toliko nejkonvenčnější formou oslovení. Není to ale způsob vyjádření, tak jak je způsobem vyjádření poesie., pro emoce a nepopsatelnou lidskou imaginaci, a to z prostého důvodu, že je to nevyjadřuje. Běžná mluva není tím, čím lidé vyjadřují své emoce, jí se jim je jen nedaří vyjádřit.

Tímhle rozlišením nutně nevylučuji veškerý volný verš, ani nic takového věru nechci naznačuji to ale, proč mnozí básníci, kteří vypadají, že by měli být schopni psát dobrým volným veršem, píší ve skutečnosti špatným volným veršem. Mám a zavádí je omyl, že volný verš je volný v tom smyslu, ve kterém je volná konverzace. Ale konverzace není volná, tedy v tom, že nemá volnost ke zpěvu a nemá volnost k uspokojení. A především, jak jsem vysvětlil výše, nemá volnost budovat, volit slova podle jejich trvalého a masivního charakteru, nebo je podle toho přeskládat a přerovnat, aby lnuly blíže k sobě. Když si gentleman při hovoru u čajového stolku zapálí cigaretu, poněkud nevhodně by rušil společnost, kdyby odmítal zápalku sfouknout, dokud nevymyslí verš tak plný a uspokojivý jako „Když zhasím tebe, planoucí ty služko....“ Pravda je taková, že v reálném životě by se to vztahovalo jak na tragické, tak na triviální příležitosti. Když muž zavraždí ženu, nebude řečnit o Prométheovi, ale spíš se nejbližšímu policistovi dozná, že oddělal Desdemonu. Je nicméně pravda, že „oddělal“ je hodně slabý popis toho, co udělal. Právě takhle slabost pouhých slov a zejména vztahu slov podle mě v praxi ochromuje ohromnou spoustu z toho, co se označuje za volný verš. Pokud by se mně někdo ptal, proč by se nedal psát volný verš, který by zahrnoval tohle těsné sevření a váhu a

odolnou sílu věty, pak si vystačím o odpovědi: „Jistě, proč?“ Ale skutečnou odpovědí, skutečným výpadem volného veršotepce v takovém případě není ptát se, proč by to nemělo jít, ale udělat to.

Plavecký popěvek

Jeden moderní génius, tuším Gauguin, řekl, že umělec musí být buď revolucionář nebo plagiátor. Pro pořádek by mohl dodat, že většina z těch největších umělců byli plagiátoři. Zastaralí autoři typu Chaucera nebo Shakespeara celkem s nadšením kopírovali, dokud poněkud modernější autoři nezačali být víc zapálení pro autorská práva. Vší poesii, od středověku po moderní časy se vine cosi jako věčná ozvěna, která v sobě má prvek okouzlení. Jsou refrény, které se ozývají v jakékoliv písni jako je „Over the Hills and Far Away“ (Přes kopce a dál a dál), nebo „On Christmas Day in the Morning“, (Z vánočního rána) či „Under the Greenwood Tree“ (Pod stromem zeleným). V poslední době jsem si ale spíše s pobavením všiml dvou nebo tří případů, kdy dva nebo tři básníci opakovali jak tutéž větu, tak tentýž dojem či pocit. Chci říct, že se vši rozhodností užili slovního opakování, které by vulgárnější lidé mohli opravdu označit za plagiátorství. Jedna série začala, jak bych si dokázal představit, svěží Byronovou písní „We'll go no more a-roving“ (Nepoplujem dál). Její hlavní krásou je byronovská krása svižnosti, která je často přehlížená. Tvoří ji tři sloky, každá po čtyřech verších, vše se to ale dá říct na jedno nadechnutí. Byron si vždy uchovával jednu velkou kvalitu, byla jí právě dualita o níž se vždy chlubil, že ji ztratil. Bylo to gusto, klukovská schopnost těšit se a bavit, zejména svou vlastní poesii. Nu a teď se to, téměř stejnými slovy, objevuje v díle W. E. Henleye, který se hlásil k hodně odlišnému vyznání poněkud bouřlivého optimismu, třebaže ta bouřlivost vedla občas k tomu, že po svých přátelích házel berle, když se s ním neshodli na nějakém jemném odstínu literární kritiky. Je nejspíš nejlépe znám svou básní v níž děkuje jakýmkoliv existujícím bohům za svou nezdolnou duši, i když mám své soukromé pochybnosti o nezdolné duši, kterou provází nezvládnutelná povaha. Pořád to ale byl svým

způsobem správný chlapík a jeho přátelé ho měli rádi, i když po nich házel berle. Napsal slova k písničce, kde jednoduše Už nepoplujem nahradil Už si nevyjdem. Přinejmenším to můžeme označit za ozvěnu, ale nyní ozvěny hájím. A taky zjišťuji, z nedávných a nanejvýš fascinujících pamětí obyčejného námořníka, že ozvěnami mohly být obě básně, a že oba básníci byli plagiátoři. Cituje totiž námořní popěvek, který si prozpěvovali prostí námořníci a který se mi libí víc, než kterýkoliv z obou literárních produktů. Dokážu si představit námořníka jak s patřičně žalostným duněním zpívá:

A-roving—, a-roving—, since roving's been my ru-u-in

I'll go no more a-roving

With you, fair maid! (plout, plout, když moře byl můj zma—a—r.

Už víc s tebou nemohu plout

děvče moje rozmilé)

Malou shodu okolností stojí za to zmínit, protože je dobré mít na paměti, že je tu je tu celá literatura, která má to štěstí, že není téměř vůbec spojena s literáty.

Juvenilia Jane Austen

Jane Austen's Juvenilia

V nedávné novinové polemice o běžné hlouposti a stejnosti všech lidských generací, jež předcházely té naší, kdosi řekl, že ve světě Jane Austen se od dámy očekávalo, že když obdrží nabídku k sňatku, omdlí. Každému, kdo náhodou četl jakékoliv z děl Jane Austen přijde spojení těch idejí poněkud komické. Elizabeth Bennet kupříkladu obdrží dvě nabídky k sňatku od dvou velmi sebevědomých, ba vynikajících nápadníků, a zcela jistě z toho neomdlévá. Blíže pravdě bylo říct, že omdlévají oni. V každém případě, ale pro ty koho to baví bude pobavení a pro ty, kdo potřebují takové poučení bude poučením zjištění, že nejranější dílo Jane Austen lze označit za satiru na povídačku o omdlévající dámě. „Střez se mdlobných záchvatů...sice

mohou být někdy osvěžující a správné, ale věř mi, že nakonec, pokud se opakují příliš často a nevhod, se ukáže že vůbec neprospívají tvému zdraví.“ To byla slova umírající Sofie utrápené Lauře a najdou se moderní kritici schopní citovat je jako důkaz, že v první dekádě devatenáctého století byla celá společnost na omdlení. Ve skutečnosti je ale celý smysl toho malého skeče v tom, že taková ztráta soudnosti není satirisována jen proto, že by to byla fikce. Laura a Sofie jsou vytvořeny tak směšně nepodobné životu tím, že omdlávaly tak, jak skutečné dámy neomdlávají. Tihle důmyslní moderní kritici, kteří tvrdí, že skutečné dámy omdlávají ve skutečnosti skočily na to, co hrají Laura se Sofií a věří jim proti Jane Austen. Oni nevěří lidem té doby, oni věří těm nejnesmyslnějším dobovým románům, kterým nevěřili dokonce ani lidé té doby, kteří je četli. Spolkli veškerou vznešenou vážnost Udolphových tajností a nikdy nepochopili vtip Northanger Abbey.

Pokud totiž tyhle mladistvé práce Jane Austen obzvláště předjímají některé z jejích pozdějších děl, pak předjímají satirickou stránku Northanger Abbey. O tom jak značný mají v tomhle ohledu význam mohu hned něco říci, bude ale dobré předeslat něco o dílech samých coby předmětech literární historie. Všichni ví, že autorka zanechala nedokončený zlomek, později vydaný pod jménem Watsonovi a dokončený příběh Lady Susan psaný v dopisech, který se zjevně sama rozhodla nevydat. Čemu kdo dává v těchto věcech přednost je vždycky předsudek, ve smyslu nezvládnutelného vkusu, ale přiznám se, že považuji za podivnou historickou náhodu, že věci tak poměrně nudné jako Lady Susan měly být už dávno vydány, kdežto věci tak poměrně svěží jako Lásky a přátelství neměly být vydány až posud. Je přinejmenším literární kuriozitou, že takové literární kuriozity zůstaly téměř nahodile skryty. Nesporně bylo velmi správně pocit'ováno, že jsme s vysypáváním odpadkového koše zpod psacího stolu génia na hlavu veřejnosti zašli trochu moc daleko a že v jistém smyslu je pravda, že takový odpadkový koš je právě tak posvátný jako hrob. Aniž by si tedy arogantně přisvojoval právo na lepší vkus, než kdokoliv jiný, mohu snad říci, že alespoň já bych Lady Susan klidně nechal v odpadkovém koši, pokud bych mohl poslepnout dohromady Lásku a

přátelství do soukromé sbírky výstřížků, abych se nad ní mohl zas a znovu smát, jako se člověk směje velkým burleskám Peacockovým nebo Maxe Beerbohma.

Jane Austen zanechala vše, co vlastnila své sestře Cassandře, včetně těchto i dalších rukopisů a jejich druhý svazek, obsahující zmiňované rukopisy zase Cassandra zanechala svému bratovi admirálu Siru Francisu Austenovi. Ten je dal své dceři Fanny, která je zase zanechala svému bratrovi, který byl farářem v Barfstone v Kentu a otcem paní Sanders, jejímuž moudrému rozhodnutí vděčíme za vydání těchto prvních nápad její pratety, jíž zde raději nebudeme nazývat velkou pratetou, abychom jí místo na velikosti nepřidali na stáří. Každý ať to posoudí sám, ale já myslím, že přispěla čímsi, co je samo o sobě důležité, literatuře a literární historii že bychom našli celé valníky papíru potřeseného díly všech velkých autorů, které jsou mnohem méně charakteristické a mnohem méně důležité, než těchto pár dětských šprýmů.

Láska a přátelství je totiž, spolu s některými podobnými stránkami v doprovodných zlomcích, brebentivou burleskou, čímsi mnohem lepším, než to, co dámy oné doby označovali za příjemné brebentění. Je to jedna z těch věcí, které se snáz čtou s potěšením proto, že byly s potěšením napsány a jen jen ku prospěchu, že jsou mladistvé v tom smyslu, že jsou veselé. Říká se, že tyhle věci psala, když jí bylo sedmnáct, evidentně je psala hodně v tom duchu, v jakém lidé vedou rodinné záznamy, protože medailonky obsažené v rukopise byly dílem její sestry Cassandry. Celé dílo je plné onoho vysokého ducha, který je vždy vyšší v soukromém, než ve veřejném životě, zrovna tak, jako se lidé hlasitěji smějí doma, než na ulici. Mnozí její obdivovatelé zřejmě nebudou čekat a možná mnozí její obdivovatelé nebudou obdivovat ten druh legrace, který lze najít v dopise mladé dámy „jejíž city byly příliš silné pro její úsudek“ a která mezi řečí podotkne „Byla jsem ještě velmi mladá, když jsem zavraždila svého otce, od té doby jsem zavraždila svou matku a nyní zavraždím svou sestru.“ Osobně to považuji za obdivuhodné, ne chování, ale doznání. Téměř všude najdeme jistou uhlazenost nonsensu. Je tu nemálo pravé austenovské ironie. „Urozený mladík nás informoval, že jeho jméno je Lindsay—z

jistého důvodu je ovšem skryji pod jménem Talbot“. Přeje si někdo doopravdy, aby tohle zmizelo v odpadkovém koši? „Nebyla nic než dobře naladěná, slušná a ochotná mladá žena, jako taková by se nám zřídka nelíbila—byla jen předmětem opovržení.“ Copak to není jakási první črta postavy Fanny Price? Když Uske, otec hrdinky, zaslechne hlasité klepání na dveře vesnické chalupy, zjišťuje, co je to za hluk, dokáží potupným opatrným usuzováním dospět k tomu, že to venku někdo buší do dveří. „Ano,“ (zvolala jsem) „Nemohu se ubránit myšlence, že to musí být někdo, kdo klepe, abychom ho pustili dovnitř.“ „To je jiná věc“ (odpověděl), „nesmíme se tvářit, že vím, jaký má ta osoba ke klepání důvod—i když jsem zčásti přesvědčen, že někdo na ty dveře tluč.“ „Což není v přehnaném pohodlí a jasnosti té odpovědi předznačen jiný a slavnější otec a neslyšíme snad, v Uskeho vesnické chalupě, nezaměnitelný hlas pana Benneta? Je tu ale větší kritický důvod k potěše z veselí těchto rozmanitých maličkostí a výstředností. Pan Austen-Leigh je podle všeho nepovažoval za dostatečně vážné pro pověst své velké příbuzné, ale velikost se neskládá z velkých věcí, pokud bychom jimi mysleli věci vážné. Důvod, který mám na mysli je ale tak vážný, jak by si on či kdokoliv jiný mohl jen přát, protože se týká základní vlastnosti jednoho z nejvybranějších talentů pro literární tvorbu.

S kterýmkoliv z raných děl Jane Austen se pojí skutečná psychologická zajímavost, tvořící téměř psychologické tajemství. A to z jednoho důvodu, mimo jiné. Který byl jen sotva dostatečně zdůrazněn. Bez ohledu na to, jak byla nesporně velká spisovatelka, nikdo by nejspíš netvrdil, že by byla básnířka. Byla ovšem nápadným příkladem toho, co se říká o básnících, že se rodí a ne učí. Věru ve srovnání s ní byli někteří básníci vyučeni. Mnozí lidé, kteří vypadali, že zapálí svět zanechali přinejmenším docela rozumné úvahy o tom, co rozněcovalo plameny v nich. Lidé jako Coleridge nebo Carlyle rozžehli jistě své první pochodně od rovným dílem fantastických německých mystiků či platonských myslitelů, prošli výhněmi kultury, v nichž by i méně tvořiví lidé mohli být podníceni k tvoření. Jane Austen nebyla k tomu, aby byla géniem ani zapálena, ani inspirována ba ani pohnuta, ona jednoduše geniální byla. Pokud v sobě měla nějaký oheň, vznikl v ní samé, jako oheň prvního člověka, který ho zapálil třením dvou

suchých dřívěk. Někdo by řekl, že třela velmi suchá dřívka. Jisté je že svým uměleckým talentem dodala na zajímavosti tomu, co by tisíce navenek podobných lidí učinily nudným. V okolnostech jejího života, ani v jejích materiálech není nic, co by očividně ukazovalo, jaký z ní bude umělec. Tvrdit, že Jane Austen byla živel může vypadat jako mimořádně odvážné použití špatného slova. Trvat na tom, že byla originální může dokonce vypadat trochu rozpustile. Přesto budou tyhle námitky vznášet kritikové, kteří nepřemýšlí tom, co ve skutečnosti znamená živel nebo originalita. Možná to lze stejně dobře vyjádřit tím, co se doopravdy myslí pod individualitou. Austenové dovednost je něco absolutního, nelze to rozebrat na jednotlivé vlivy. Byla přirovnávána k Shakespeareovi a v tomhle smyslu skutečně připomíná vtip o člověku, který tvrdil, že by dokázal psát jako Shakespeare, kdyby na to měl hlavu. V tomhle případě jako bychom viděli sedět tisíc staropanenských tetiček sedět u tisíce čajových stolků a každá z nich by mohla npsat Emmu, kdyby na to měla hlavu.

Při posuzování i těch nejhrubších prvních pokusů je proto zajímavé dívat se a na mysl a ne na zrcadlo. Možná si nebyla vědma, že je sama sebou, přesto si ale není, na rozdíl od mnoha kultivovanějších imitátorů vědoma, že by byla kýmsi jiným. Síla, počínající a slabounká, vychází zevnitř a ne zvenčí. To, že je jedincem s vynikajícím instinktem pro inteligentní kritiku života je prvním z důvodů, které opravňují studium jejích mladistvých děl, protože je to zajímavé z hlediska psychologie uměleckého povolání. Nebudu to označovat za uměleckou povahu, protože nikdo neměl nikdy méně z téhle otravné věci než Jane Austen. I když by ale tohle mohlo samo o sobě stačit k tomu k bádání o tom, jak její dílo začalo, stává se to ještě relevantnějším, když zjistíme, jak začalo. Je to něco víc, než objevit nějaký dokument, je to objev inspirace. A byla to inspirace Gargantuova a Pickwickova, byla to obří inspirace smíchu.

Pokud připadalo podivné říkat o ní, že je živel, může znít stejně divně, když o ní řekneme, že byla bujná. Tyto stránky prozrazují její tajemství, že byla totiž přirozeně bujná. A její síla plynula, jak je tomu u každé síly, z ovládnutí a směřování bujnosti. Přítomnost a tlak této vitality ovšem najdeme za tisícem jejích trivialit, kdyby chtěla, mohla být výstřední. Byla

pravým opakem naškrobené a vyhladovělé staré panny, kdyby chtěla mohla být stejně komická jako Ženuška z Bath. Právě to dodává její ironii nezdolnou sílu. Právě to dává ohromnou váhu jejím střídmým slovům. V pozadí této umělkyně, považované za ženu bez vášní, je také vášeň, ale její původní vášní bylo veselé opovržení a duch bojovnosti proti všemu, co považovala za morbidní, laxní a jedovatě hloupé. Zbraně, které vykovala, byly tak precizně vyrobené, že bychom tohle možná nikdy nevěděli, nebýt těchto letmých pohledů do hrubé výhně, ze které vzešly. A jsou tu konečně ještě dva další fakty, které ponechám úvaze moderních kritiků a pisatelů dopisů do novin, aby nad nimi hloubali a vysvětlovali je, jak se jim bude chtít. První je ten, že tahle realista kritikuje romantiky především kvůli tomu, co na nich tak obdivuje revoluční sentiment, tedy pro jejich oslavování nevděčnosti vůči rodičům, nebo lehký předpoklad, že staří se vždy mylí. „Ne!“ říká ušlechtilý mladík v Lásce a přátelství, „nikdy se nebude říkat, že jsem ctil svého otce“. Druhým je, že nikde není ani náznak, že by tenhle nezávislý intelekt a usměvavý duch byl než spokojen se svíravou domácí rutinou v níž psala příběh stejně domácký jako deník prokládaný pudinky a koláči, aniž by se i jen podívala z okna a všimla si francouzské revoluce.

Velký překlad

The Great Translation

Jakubovský překlad Bible má jeden skutečný nárok na to, aby se nazýval anglický. Mnoho z jeho vychvalování pro protestantskou čistotu a budování anglosaského impéria jsou stranické fantasie. Je však národní v tom nesmírném smyslu, že je anonymní. Překlad, jako překlad, je právě tak anonymní jako balady o Robinu Hoodovi, které psali všichni a nikdo. Je pravda že vzdělání biskupové a učenci, kteří Bibli překládali se rozhodně nepovažovali za bezvýznamné či bezejmenné. Jenže v dějinách anglické literatury bezejmenní a bezvýznamní jsou, jen jsou to bezejmenní a bezvýznamní nesmrtelní. Je nemožné poukázat na jednoho konkrétního

velikána, který by byl zodpovědný za tohle veledílo slovní hudby. Právě v době, kdy byl překlad pořizován byli v Anglii větší literáti, než jaké kdy nejspíš uvidí. Nelze si představit žádný trik nebo zvrát okolností by Bacon či Burton, Jonson či Shakespeare mohli mít s překladem Bible cokoliv společného. Udělal to shluk biskupů, tedy shluk prostých mužů s dobrými úmysly. Nepřátelé Bible se nechali slyšet, že je to židovský folklor, samozřejmě ve špatném smyslu. V každém případě je náš překlad anglickým folklorem—a to v nejlepším smyslu. Napsala jej Anglie, pouhý Angličan by nic takového nesvedl..

„Ó jak krásné na horách nohy toho, ješto potěšené věci zvěstuje “ (Iz 52,7 kralický překlad, který v českém kontextu velmi přibližně odpovídá postavení King James Version ,o které Chesterton píše pozn. překl) je právě tak lehké a klasicky čisté jako Spenser. Ale Spenser s tím neměl nic společného, tohle napsal nějaký obyčejný farář.

„Příjezd pak jest jako příjezd Jého syna Namsi; nebo vztekle jede “ to je mnohem ráznější, než Chapman nebo Ford. Ale Chapman ani Ford s tím nemají nic společného, to napsal nějaký běžný duchovní.

„Když nebývá vidění, rozptýlen bývá lid; “ je tak prosté a barvitě jako Bunyan. Jenže Bunyan s tím nemá nic společného, vlastně se ještě ani nenarodil. Může se jevit prapodivné, že tahle patetická velká zvířata svolaná tak upjatým skotským pedantem, jakým byl Jakub I. budou nakonec důrazně předkládáni jako argument pro lidovost a pro lid. A přece jsou jedním z jeho nejsilnějších argumentů. Ukazují jak dobře mohou docela běžní lidé psát, když píšou o něčem, co není zrovna obyčejné.

V tom je prostý prvek patriotické důležitosti překladu. Je to poslední kolektivní dílo našeho lidu. Je to poslední případ, kdy všichni čtou knížku a nikdo se neptá po autorovi. Potom už Anglie psaní zanechala. Do psaní se zkusili vrhnout Angličané, ne tak docela bez úspěchu. Milton, Dryden, Addison, dr. Johnson dokázali a převedli ledacos. Jenže téměř okamžitě byli zaplaveni silami, které nebyly anglické, přišli Irové jako byl Swift a Goldsmith, Skotové jako Hume a Scott. Je správné, že tuhle knihu bereme, i jako knihu anglickou, jako autoritativní. Skutečný původ Židů možná

zaznamenává a možná ne, jsem si ale jist, že zaznamenává skutečný konec angličtiny.

Nastal dokonalý okamžik, kde nebylo rozdílu mezi jazykem a literaturou. Prosa je poesie, která si není vědoma sebe sama, je to něco jako kdyby roztržitý básník pokaždé popřál dobré ráno ve verších nebo nás požádal, abychom mu podali brambory nevědomky a spontánně v rýmech. Představte si, že bychom používali poesii celé dny, že bychom si o lístek na dopravu říkali trioletem, že bychom korespondenční lístky používali jen k tomu účelu (který jeho tvar zjevně naznačuje), abychom na ně psali sonety. Představme si, že kdybychom mluvili o počasí, mluvili bychom pokaždé tak, jak o počasí píše Shelley. Představme si, že pokaždé, když bychom užili výtaž náklonnosti a citu byla by to nějaká velká milostná píseň. Pokud si dokážeme představit něco takového, pak si můžeme začít představovat, co se doopravdy stane, když jazyk dosáhne dokonalosti. Všechno, co se říká se drží neslyšné melodie, jakoby tempo pochodu udávaly zcela ztišené bubny. Poesie pronikla do prosy života a všemi jeho údy hýbe v rytmu a taktu krásy.

Angličtina anglické Bible není skvělá jen pokud jde o skvělé věci, je skvělá ve všem. V jakémkoliv moderním úvodníku můžeme najít slova: „Nedokážeme pochopit, proč anglické lázně a přímořská letoviska jako Bath nebo Brighton nejsou stejně adekvátní jako podobná místa v zahraničí, třeba Dieppe nebo Baden, ani to, proč ti, kdo vyhledávají jedny by nemohli mít zájem o druhé.“ A to by byla naprosto dobrá moderní angličtina. Nejsou to jen náboženské asociace, co nás vede k tomu, abychom viděli lepší angličtinu ve slovech „Zdali nejsou lepší Abana a Farfar, řeky Damašské, nad všechny vody Izraelské? Zdaliž bych se nemohl v nich zmýti, abych čist byl? Je to skutečně dokonalost stylu, je to poesie v prose.

Jakýkoliv článek v časopise můž obsahovat odstavec: „Nadšence musí vždy odrazovat jistá pomíjivost všeho populárního. Masa lidstva se, podle všeho, jeví jako součást přírody tak prostě, že že je těžké uvěřit, že všechny její ideje nejsou zároveň tak monotónní i vrtošivé jako fyzický vesmír.

Nejlepší filosofové se však nicméně vždy vrací k ideji řádu a rozumu ve věcech.“ Tohle by byla naprosto zdravá a rozumná moderní angličtina. Nejen pouhá náboženská tradice nás vede k myšlence, že tohle je lepší: „Hlas řkoucího: Volej. I řekl: Co mám volati? To, že všeliké tělo jest tráva, a všeliká vzácnost jeho jako květ polní. Usychá tráva, květ prší, jakž vítí Hospodinův povane na něj. V pravděť jsou lidé ta tráva. “

A pak jakoby v odpověď přes propast „Usychá tráva, květ prší, ale slovo Boha našeho zůstává na věky “

Není to lesk starodávného jazyka. Je to prostě jen mnohem lepší užití moderního jazyka.

V jedné z ohromných pasáží, které pronikají všemi jazyky a náleží do samotného svatého Písma mluví prorok o dokonalém čase jako o čase, kdy všechny nádoby budou jako nádoby před oltářem a na každém hrnci v Jerusalémě bude napsáno „Bohu zasvěcený“. To je to, co se anglickému překladu podařilo, jakousi literární náhodou, podařilo dosáhnout. Označení „inspirovaná slova“ možná je a možná není orthodoxní pokud jde o Bibli v nadpřirozeném smyslu, Je to ale skoro úplně pravda o anglickém překladu v druhotném toliko lidském smyslu. Nudné části vyprávění nejsou nudné, triviální detaily nejsou triviální, protože se všechny vznesly na této poslední velké vlně poetického anglického jazyka. Každý dnes tvrdí, ať revolucionář či reakcionář, že domácí věci musí být nudné, že běžné věci musí být obyčejné. Každý říká, třebaže mnohem méně s literární stručností „V pravděť jsou lidé ta tráva. “ V naší sterilní době jsme ale nikdy nedokázali odhadnout, jak vysoko ta tráva může vyrůst.

Shelleyův hlas

The Voice of Shelley

Čelil jsem v poslední době dvojí kritice, jednak proto, že jsem nazval Nerona umělcem a jednak proto, že jsem o Shelleyovi řekl, že byl typický aristokrat. Poněkud snazší je odpovědět na první výtku. Nerona jsem

nazval umělcem, protože umělcem byl. Po celý svůj život miloval umění ve všech jeho formách a jeho poslední slova byla básnickou citací. Pokud hrál na housle, zatímco Řím hořel, myslel přitom právě tak na housle, jako myslel na oheň. A pokud hodně přemýšlel o ohni, pak to bylo z prostého a z jeho pohledu nenapadnutelného důvodu, že oheň je velmi umělecká věc. Pan Max Beerbohm v jedné ze svých nejzajímavějších a nejabsurdnějších esejích odsoudil hasiče jako tlupu vandalů, kteří ničí „takovou krásu“. Vyhržoval, že zorganizuje opačný hasičský sbor, kterému z hadic místo vody bude stříkat nafta. Nero byl jen Max, který to myslel vážně, Nero byl jen Max bez jeho dobré povahy, Nero byl jen Max, který se pustil do práce.

Ovšem já ho zmínil z velmi prostého důvodu. Obrátce nekonfesní víry mluvil o tom, jak chce pomáhat každému, kdo usiluje o své nejvyšší cíle a mně se zdálo, že naléhavě a hrozně důležité, zda člověk považuje za svou nejvyšší věc něco správného nebo špatného, že dát na nejvyšší místo něco správného je velmi těžké a dát na ně něco špatného je velmi smrtící. Velmi výmluvným příkladem je úsilí o pouhé umění či krásu. Jakmile člověk postaví krásu výše než lásku, stává se Nero logickou možností.

Daší záležitost je možná méně zřejmá, ale myslím, že není o nic méně pravdivá. Když říkám, že Shelley je typický aristokrat, uvědomuji si plně všechnen jeho revoluční zápal a jeho téměř anarchický idealismus. Neoznačuji Shelleyho za aristokrata těmto věcem navzdory, ale říkám to o něm právě kvůli nim. Pravý aristokrat je povahou anarchista. Aristokrat je člověk, který chtěl a chce dělat, co si zamane. Jeho hrad byl vzdorem proti slušným a spořádaným královským pořádkům. Jeho motorový vůz byl vzdorem proti slušným a spořádaným demokratickým pořádkům. Gentlemani ve skutečných dějinách nebyli nikdy nic, než rváči. Coby rváči a výtržníci byli obdivováni. Coby rváči a výtržníci končili na šibenici. Dnes už je nikdo nevěší, což považuji za značný nedostatek v plnosti demokratické kontroly. Obdivování jsou pořád.

Nu a zdá se mi, že všechna tahle patricijská vzpurnost kolovala Shelleyovi v krvi a vsákla mu do kostí, zrovna tak, jako tomu bylo u Byrona. Byl to podvědomý základ, na kterém zbudoval svůj republikánský idealismus.

Shelley miloval svobodu, tak jak ji milují všichni aristokrati. Shelley nenáviděl krále, tak jak všichni aristokrati nenávidí krále, svár mezi nimi žhnul od počátku světa. Shelley nenáviděl kněze, a nenáviděl je vůbec nejvíc, protože kněží představují do očí bijící a nadpřirozené popření stupňů lidstva. Aristokracie se může poddat králi nebo chlácholit demokracii, ale nějaká jiná aristokracie, to už je pro ni příliš. Samozřejmě že Shelley, člověk tak křesťálové upřímnosti, nevěděl, že jeho anarchismus má takhle feudální základy. Nepochybují, že si představoval, že je velmi opravdovým hlasem lidu. Jeho hlas je hlasem svobody, je hlasem krásy je hlasem změny a dokonce hlasem revoluce, ale ať už byl čímkoliv, nikdy nebyl hlasem lidu. Není v něm dost bolesti a není v něm dost smíchu. Není v něm dost té čisté věci, již by Shelley a řada dalších vybraných gentlemanů nazvala obhroublostí. Shelley byl idealista, byl lyrický, byl stovkou různých věcí, ale dvojím nebyl nikdy. Nikdy nebyl komický a nikdy nebyl tragický. Vše co pochází ze společného srdce, ze srdce skutečných lidí, je komické a tragické.

Ze samotného lidského společenství pochází jen dva druhy balad, které jsou trvalé a pořád se vrací. Jsou to smutné balady o zlomených srdcích a veselé balady o roztráskaných hlavách. Po žádné z těchto lidových vlastností není u Shelleyho nikde ani stopy. K předvedení této pravdy ovšem není nutno srovnávat Shelleyho s jakoukoliv jinou literaturou jiných dob či míst. Můžeme ho srovnat s jiným básníkem, jiným demokratickým idealistou, jiným člověkem pohnutým francouzskou revolucí, který žil skoro ve Shelleyově době a téměř ve Shelleyově zemi, s člověkem, který se od Shlleye nelišil ničím, než tím, že byl mužem lidu. Pomyslet na něj po Shelleyovi je jako polykat po vodě oheň. Není zrovna jednoduché zbavit se palčivé chuti sladkosti a hořkosti, již v ústech zanechává Burns.

Shelley nikdy nepřišel na onu podivnou společnou půdu kde se velké vášně setkávají s groteskou, kde je kříž vznešenou šibenicí a šibenice karikaturou kříže. To byl první a nejlepší důvod, proč nebyl nikdy z lidu. Byly tu ale i jiné důvody. Jeden z jeho zcela nelidových rysů byl jeho anarchismus. Chudí nejsou a nikdy nemohou být anarchisty. Na takové umělecké maličkosti žijí příliš blízko životu. Když mluví o anarchismu nepoužívám

ten pojem samozřejmě v přesném smyslu, který naznačuje politický program. Nemyslím tím, že by Shelley odmítal jakoukoliv vládu i když někdy používal věty, které by se daly v tom smyslu vyložit. Jeho směřování a tón ale vedly k nabízení svobody a úniku od pravidel jako všeléku na lidská neštěstí a to není autenticky lidový tón či směr. Lidé vědí, že nelze žít bez pravidel. Lid tvoří a uchovává všechny zvyklosti, obyčeje, tradice a konvence zrovna tak jako je tvůrcem a (snad s výjimkou moderní Anglie) strážcem všeho náboženství. Shelley nikdy žádnému z těchto hlubokých proudů v profanum vulgus nerozuměl. A myslím, že k němu, při všech jeho šlechtických ctnostech, nebudu nespravedlivý, když řeknu, že se jim nikdy ani porozumět nesnažil.

Výzva a prosba: Spěchejte, novináři

A Plea for Hasty Journalism

Můj článek z minulého týdne, který se vytištěný čte hůř, než cokoliv, co jsem měl kdy tu smůlu číst, byl napsán pod blahobytným bukem na procházce a jen tak tak stihl poštu. Nezmiňuji to tu proto, jen proto abych uvedl přídatné jméno „blahobytný“ – třebaže je obdivuhodné, ani to nedělám z pouhého egoismu, protože egoismus je pro ego ještě větší obtíž, než pro druhé lidi. Příkázání „poznej sám sebe“, nespadlo z nebe, vypadlo nahoru odjinud. Odmítám poznat sebe, to je někdo úplně jiný. Je to můj neznámý dobrodinec, který si přeje zůstat v anonymitě. Nemluví o tom kvůli nějaké pyše na vycházku, protože, mám-li být upřímný, moje vycházky spočívaly převážně v tom, že jsem velmi dlouho a s velmi krátkými přestávkami seděl pod blahobytnými buky. O okolnostech, v jakých byl článek napsán se zmiňuji proto, že jsem přesvědčen, že je to jediná správná věc, kterou mohu udělat. Novinařina by byla mnohem upřímnější, kdyby opustila svůj tón klášterní rozjímavosti papežské vážnosti a trochu víc mluvila o obyčejných okolnostech zmatku, odkládání a zmateného spěchu, v jakých ve skutečnosti vzniká. A byl bych rád, kdyby na začátku a na konci každého článku, který čteme byla krátká poznámka o

okolnostech, za kterých vznikl. Tak bychom četli: „Přejde Austrálie na bimetalismus?“ a pod tím, malým písmem, „Nahore v omnibusu“ nebo jiné takové místo, kde my novináři děláme většinu svých učených bádání a kompilací. V nějakých vzrušených ranních novinách bychom četli: „Bitva u Ping Cho stále pokračuje, poslední zprávy očitého svědka.“ A na obvyklém místě by pak byla poznámka „Obchod A.B.C., Strand, Londýn“. Pod titulkem „Měly by si staré panny brát za muže vdovce?“ bychom našli poznámku „U labuti a slona 12:15“ a tak dál. Jelikož by občas mohla být potřeba docela dlouhá vysvětlení, stálo by možná za to omezit se na systém snadno rozeznatelných zkratek. Třeba „Jak lze provést invazi do Anglie B.U.M.D.D“ (bydlení u moře, deštivý den) nebo „Buddhismus a německý pesimismus: paralela N.CH:T.R.T“ (na chatě, tapeta s růžovými tečkami). Naším článkům by to dodalo jisté barvy. Vetřela by se do nich příroda, tak jako se vtírá do barev květů a vína.

Jistěže jsem po správnost a tak vůbec. Jak ale říkám, plán mluvit o tom, jak se novinářina opravdu dělá považuji za mnohem správnější a spravedlivější, než nynější zvyk udržovat nesmírnou pompu závoje a chrámu. Velmi mnoho lidí, kteří říkají, že chtějí, aby novináři byli upřímní ve skutečnosti chtějí, aby byli slavnostně vážní. Upřímnost a poctivost ale nikdy taková být nemůže, to přísluší je pokrytectví. Upřímnost se vždy směje, protože věci jsou tak směšné. Má na paměti, jaká podivnost je člověk—tvor, který sbírá věci kolem sebe (vajička, melouny, ovce a tak dál) a skládá je do sebe jako by byl podvodník nebo dobrodruh. Má na paměti, že už jen kosti naší lebky se šklebí. Vždycky taky zjistíte, že v každé době jsou velmi upřímní lidé vinění, že jsou „rouhači“ (to bylo obvinění vznesené Kaifášem)—rouhání, což znamená brát věci příliš na lehkou váhu. Líe, kteří dokáží být důsledně a zcela slavnostně vážní, jsou lidé, kteří nemají vůbec žádné přesvědčení. Dívejte se na ně, když se prochází po Bond Street se svých nablýskaných kloboucích. Žádné přesvědčení o jakémkoliv pozemském tématu nikdy nenarušilo dokonalost oné nevinné a ohromné vážnosti. Stejně tomu je, obávám se, s největšími z velkých zvířat našeho řemesla, zejména s muži, kteří pší úvodníky. Nejsou dost upřímní na to, aby brali cokoliv zlehka. Kdyby byl pisatel úvodníků

The Times upřímný (myslím intelektuálně upřímný), kdyby na vteřinu myslél vážně a opravdově, mělo by to hrozné následky. Vyděšení zástupci šéfredaktora by kradmo nahlíželi do jeho kanceláře, kde by ho viděli, jak se svíjí na podlaze smíchy, zkroucený, řvoucí a kopající kolem sebe—nový problém pro redakci.

První krok k tomu, jak udělat z novinářiny něco poctivého a upřímného je přiznat si, že je to novinářina a nic víc. Vzniká v divokém kvapu, obyčejně v půli noci a dělají ji lidé (i když může znít hrozně, když něco takového řekneme) obyčejně s průměrnou lidskou inteligencí. Nemůže být přesná. Může být poctivá, a pokud je upřímná, bude obsahovat, ba se bude pyšnit sobě vlastní a nezbytnou nepřesností. Jejím úkolem není vypovědět absolutní pravdu o ruském dělostřelectvu nebo kanadských financích. Jejím cílem je, nebo by být mělo, vypovědět absolutní pravdu o myslích a přesvědčeních lidí, kteří ji píší.

Skutečným novinářským hříchem není to, že by úvodník špatně vyložil historii (kdo si totiž může být kdy jist tím, že ji vyloží správně?), pravým hříchem je to, že úvodníky mají špatně vykládat novinářovu vlastní duši. To je zlé a podlé není to vůbec neobvyklé. Očividně se to ale stává méně, když člověk píše nakvap, než když píše uvážlivě. Styl honem-honem stojí jednoznačně na straně morálky.

Noviny nemají být encyklopedie, ani se jako encyklopedie nenafukovat. Jak noviny, tak encyklopedie mají samozřejmě nakonec stejný osud. Ukáže se, že se mylily. Je tu ale rozdíl: noviny vycházejí tak rychle, že dokonce i jejich omyly jsou důležité, kdežto encyklopedie vycházejí tak pomalu, že ani na jejich objevech už nesejde. Noviny by měly být nejlepším záznamem o každodenních dojmech inteligentního člověka na jedné nebo druhé straně. Pokud jsou něčím jiným, nebo mají sklon být něčím jiným, je to podvod. Poctivé mléko je takové, které je mléčné, poctivé víno, které je vínem a ničím jiným, poctivá novinářina je novinářina, která je novinářská. Novinářské znamená každodenní, stále přijímající velmi živě dojmy a vyjadřující je s naprostou věrností. Dejte nám frivolní novinářinu a zachráníme Anglii.

Chvalořeč na Robina Hooda

Eulogy of Robin Hood

Dojem, že historická minulost, zejména středověká, byla jen ohromnou a přehlédnutelnou temnotou už do značné míry pominul a docela velká spousta lidí se věnuje sbírání originálních kostýmů, autentických balad a opravdových kuchyňských pánví z dvanáctého století. Jediné, co na těchto lidech nikdy nechápu je to, proč místo obdivu k dílu věků, v něm prostě nepokračují. Pokud se někdy vůbec objeví skutečný příklad těchto dávných obyčejů pokračujících až do dnešního dne, staromilci by při jejich spatření prostě omdleli na ulici. Většina mých přátel estétů snívá po nocích s otevřenýma očima o obnovení nějakého krásného pohanského svátku, nikdo z nich ale (a že jsem je pokoušel všechny) nedokáže sníst ani tři nášupy vánočního pudingu. Vánoce se svými uzenkami a hvězdami jsou právě tou historickou věcí, o které mluví, ale je jim protivná prostě proto, že je pořád naživu.

Onehdy jsem přišel na ještě mnohem silnější příklad této pravdy. Procházel jsem malou a ošklivou uličkou a zrovna jsem četl první tištěnou verzi balad Robina Hooda. Když jsem zvedl oči (zrovna jsem zakopl o prodavače zápalek) zjistil jsem, že zírám na do očí bijící hromádku šestákových krváků ve špinavém papírnictví. Byly nadepsány: „Dobrodružství Robina Hooda“. „Hle,“ řekl jsem, „konečně jsem našel nepřerušenu anglickou tradici, známou v časech Edwarda I. a známou v době pana Harmswortha.“ A čím víc jsem porovnával starou baladu s „šestákovým krvákem“, tím víc jsem viděl, jak jsou si podobné. Obě varianty byly tradiční, obě obsahovaly opakování, obě byly nekonečně množeny, obě byly dobrodružné, obě byly populární, obě byly anonymní. V obou případech byla větší část díla z literárního hlediska nezajímavá, ale nanejvýš zajímavá z hlediska ethického a historického. Oba druhy díla byly hluboce anglické, oba byly hluboce, až depresivně, morální. Lišily se jen v jediném, totiž v tom, že milovníci starožitností a estéti jeden bez důvodu uctívají a druhým bez

důvodu opovrhují. Oba tu stojí jako věčný protest lidského ducha proti modernímu modloslužebnému uctívání umění a to ničím víc, než svou nanejvýš fascinující charakteristikou, totiž nepřiměřenou délkou. Moderní svět považuje krátké povídky za umělecké, zaměňujíc slabé zažívání za vybranou chuť. Tak vznikl i směšný paradox, že starý duch, jak ho známe z dlouhých knih a dlouhých balad není považován za literární, protože měl rád, když literatury bylo mnoho. Poněkud to odpovídá právě tak divnému tvrzení, že náboženství bylo nepřátelské životu, protože odmítalo věřit v definitivnost a vítězství smrti. Skeptici tvrdí, že světci byli nepřáteli života, protože si přáli, aby život trval věčně. A pedanti tvrdí, že staří vypravěči byli nepřáteli literatury, protože chtěli, aby kniha neměla konce.

V těchto baladách Robina Hooda najdeme téměř všechny podnětné a populární prvky, a v první řadě a především, prvek morální a melodramatický. Všichni si dokážeme vzpomenout, kdy jsme měli poprvé dojem, že v morálce melodramat je cosi patetického a směšného, kdy jsme se začali cítit nesví, když hrdinka řekla: „Ty bys chtěl, abych prodala své dítě?“ nebo když lupič ušetřil nemluvně, kvůli svým dětem doma. Pak jsme četli Kiplinga a realisty a byli osvěženi a posíleni jejich ostrou a palčivou upřímností, prolévali jsme posvátné slzy, když jsme četli o ženě, která své osobní city nedávala najevo slovy „Jak bych mohla prodat své vlastní dítě?“, ale slovy: „Páč ho měli za sprostýho opilce, dal Pámbu, že mu nekoukali na střevice“. Umělecky vzato jsme měli docela pravdu, Kiplingův příběh s jeho divoškou rozkoší a kolosálním cynismem je prakticky v čemkoliv nadřazen upachtěnému romantickému melodramatu, v jedné věci je ale podřadný. Nepodobá se životu. Představení v Adelphi nabízí mnohem přesnější variantu slavnostní, velkorysé, marnivé pózy, kterou průměrný člověk zaujímá ve věcech, které považuje za důležité. Chudí vskutku používají hrubou fantasmii řeči („dal Pámbu“ etc.), když chtějí být satiričtí nebo frivolní, ale to je prostě jejich literatura, slang je cosi jako promyšlená píseň. Pokud ale mluví vážně, mluví pateticky. Stačí, aby se člověk prošel v sobotu v noci po Battersea Highroad, aby všude kolem sebe slyšel jedno univesální brenbentění takových věcí jako „Jak bych mohla prodat své dítě. A pokud jde o lupiče, který myslí na své malé

děti doma, zdá se že každý důkaz ze života a z novin podporuje hypotézu, že zločinci jsou sentimentální, v toho lupiče jsem docela schopen věřit.

Nu a jak říkám, tyto balady o Robinu Hoodovi, ukazují mimo jiné zábavný důkaz této popularity, této starobylosti, této silné realističnosti sentimentálního melodramatu. Pan W. S. Gilbert (možná nejbrilantnější racionalistický spisovatel devatenáctého století) si v Pirátech z Penzance udělal obdivuhodnou legraci ze směšné tradice o velkorysosti pirátů. Ukazuje piráta, který si stanovil pravidlo, že ušetří sirotky a pak je poněkud zmaten tím, že sirotků cestují přes oceán plné lodi. Když se ale podíváme na tyto hrubé a krvavé legendy z hrubého a krvavého věku, na balady o Robinu Hoodovi, setkáme se s altruismem ještě divočejším, než v Pirátech z Penzance. Hopsavá satira z devatenáctého století je rozhodně méně fantastická, než realita století třináctého. Zatímco totiž páně Gilbertův pirát vymezil jen jednu třídu, totiž sirotky, nejstarší balada o Robinu Hoodovi (již jsem četl na ulici), líčí hrdinu, jak podává celý seznam lidí, kterým se nesmí ubližovat. A bez velkého přehánění se dá říci, že ten seznam obsahuje téměř každého, koho by mohlo lapku napadnout obtěžovat. Tihle vybíraví bandité se nesmí ani dotknout, žádného poctivého sedláka, který obdělává svou půdu, žádného dobrého farmáře, žádného udatného rytíře laskavého ke svým lidem. K čemu je ostouzení sentimentalismu jako něčeho umělého a chráněného, když to tu máme přímo napsané černým písmem brutální a nahé doby? Ne, umělý je realismus a melodrama je lidské. Slangovité krátké povídky píšící bledí muži v knihovnách, melodramata píšící muži z lidu. S lidem se to má tak, jako s velmi podobným případem školáků. Stalky a spol. jsou nesporně umělejší výtvoři než Erik nebo Little by Little. Jenže Eric je nezměrně podobnější školnímu životu je mu podobnější právě proto, že je hrubý, že je předčasně vyspělý, protože je morální.

Možná se nechávám unést přehnaným patriotismem (doufám, že ano), ale nemohu se zbavit dojmu, že na této neslýchané šlechetnosti starých balad je cosi specificky anglického. Jisté je, že v těchto příbězích Robina Hooda je jakýsi prvek, který nelze popsat jinak, než jakousi přihlouplou velkorysost, velkomyslnost toho druhu, který se svou barvou citelně liší

od francouzské rytířkosti nebo irské jemnosti. Spočívá ve velké přirozené chuti uznat protivníka. Sebrané záznamy o Robinu Hoodovi jsou nakonec dokonale monotónní a podávají seznam lidí, kteří hrdinu přemohli a on je za to vše ocenil. V těch příznáních je samozřejmě mnoho anglické marnivosti, když jaksí říkají: „Jak skvělý musíš být, když jsi porazil někoho takového jako jsem já.“ Ovšem tohle sebeuspokojení je věčný anglický rys. Tyhle balady opravdu obsahují vznešenou anglickou velkomyslnost. Vypadá to, že Robinu Hoodovi se nic nezmalouvá víc, než když s ním někdo praští a on se pak sebere a poví mu, jak dobrý chlapík musí být. Je zbytečné, aby pan Henley a podobní proroci msty sahalo po naší staré anglické literatuře, co by chtěli v ní nenajdou. Zde jsou písně psané obhroublými lidmi v časech kyjů a šibenic, zde jsou nejsyrovější a nejprostší výroky primitivní Anglie s pokud je nějaká pravda, která se vine od jednoho konce na druhý, pak je to „majubská politika“. (snad narážka na bitvu v búrské válce, kde Búrové Angličany těžce porazili. Pozn překl.)

Informační literatura

Je správné a přirozené, že ohromné spousty výbušné munice skladované v detektivkách a hojnost solidních obchodů s cukrovinkami zvaných sentimentální románky budou oblíbené u běžných zákazníků. Není těžké pochopit, že my všichni, ať jsme ignoranti nebo vzdělanci, se na první místě zajímáme o o vraždu a milování. Opravdu mimořádné je to, že ty nejděsivější kousky beletrie nejsou ve skutečnosti tak populární jako literatura, která se věnuje tomu nejspornějšími, depresivními, fakty. Lidé očividně o vraždu a milování nemají takový zájem, jako o to, kolik je v Londýně různých patentních klíčů, nebo o to jak dlouho by luční kobylce trvalo odskákat z Káhiry do Kapského města. Ohromující spousta nejpřesnějších a zbytečných pravd, které plní ty nejčtenější noviny jako jsou Tit Bits, Science Siftings a mnoho obrázkových magazínů je jistě jedním z nejmimořádnějších emočních a mentálních potrav, jimiž se kdy člověk sytil. Je skoro neuvěřitelné, že by tyhle směšné statistiky mohly být populárnější, než největší tajemství z nichž tuhne krev v žilách a než

nejluxusnější sentimentální prostopášnosti. Přestavit si něco takového je jako představit si předčítání legračních pasáží z železničního jízdního řádu za dlouhých zimních večerů. Je to něco jako představit si člověka, který nedokáže odložit reklamu na sirup Matky Siegel, protože se chce dozvědět, co se nakonec stalo s tím mladíkem, který velmi těžce onemocněl v Edinburghu. Pokud jde o levné detektivky a románky většina z nás cítí, že bez ohledu na stupeň našeho vzdělání, bychom je mohli číst, kdybychom dali plné svolení nižším a povrchnějším částem našich povah. Ovšem informační literatura je pro nás naprostým tajemstvím. To, že bychom se jí pobavili si nedokážeme představit o nic víc, než to, že bychom četli celé stránky surbitonského telefonního seznamu. Číst něco takového by nebylo poshovění vulgárnějším pudům ale velmi namáhavé a záslužné počínání. A právě to zakládá hluboký zájem, jehož hlubin takřka nelze dohlédnout, o tuto konkrétní oblast populární literatury.

V první řadě je tu přinejmenším jedna poněkud zvláštní věc, kterou o nich musíme, abychom byli spravedliví, říct. O čtenářích této podivné vědy musíme, když nic jiného, připustit, že jsou přibližně stejně nezaujatí, jako prorok patřící na vidění, nebo dítě čtoucí pohádky. Opět tu, jako již mnohokrát, zjišťujeme, že bez ohledu na to, jakému pohledu na tuhle záležitost populární literatury můžeme důvěřovat, nejméně ze všeho můžeme věřit komentáři a kritice ze strany vulgárně vzdělaných. Vzdělanější osoba nám o důvodu této popularity informací zpravidla řekne, že je tak tomu proto, že běžný člověk se v první řadě zajímá o tyhle špinavé fakty, které ho obklopují ze všech stran. Už velmi malý stupeň ověřování nám ukáže, že ať už se popularita těchhle šílených encyklopedií zakládá na čemkoliv, užitečnost to být nemůže. Verse života podávaná šestákovými románky je možná velmi praštěná a nespolehlivá, ale přinejmenším je pravděpodobnější, že bude obsahovat fakta relevantní pro každodenní život, než u kompilací a tématu o tom, kolik kravských oháněk se dostane na severní pól. Zamilovaných lidí je mnohem víc než těch, kdo mají v úmyslu sčítat nebo sbírat kravské ohánky. Je mi zřejmém, že základ tohoto velmi rozšířeného šílenství kvůli informacím pro informace samé nutno hledat v jiných a hlubších částech lidské přirozenosti, než jsou tyto

denní potřeby ležící tak blízko k povrchu, že je kdesi v onom hlubokém a věčném instinktu pro nadšení a starání se o věci druhých lidí, které daly vzejít takovým lidovým hnutím jako byly křížové výpravy a Gordonovy nepokoje, objevili dokonce i sociální filosofové.

Měl jsem onehdy potěšení seznámit se člověkem, který v soukromí mluvil tak, jak píší noviny. Jeho hovory pozůstávaly z útržkovitých prohlášení o výšce, váze a hloubce, čase a populaci a mluvit s ním byla zoufalá nuda, hotová noční můra. Při nejkratší přestávce se ptal, zda jeho společníci ví, kolik tun rzi se ročně obrousí u mostu Menai a kolik konkurenčních obchodů koupil pan Whiteley od té doby, co začal s podnikáním. Postoj jeho známých se vůči tomuhle nevyčerpatelnému baviči se v závislosti na jeho přítomnosti či nepřítomnosti měnil od lhostejnosti k hrůze. By hrozivé i jen přemýšlet o lidském mozku tak naplněném nevýslovně neúčinnými poklady. Bylo to něco jako navštívit jakési ohromné Britské museum a zjistit, že jeho galerie a skleněné vitríny jsou plné vzorků londýnského bahna, obyčejné malty, nebo polámaných vycházkových holí a levného tabáku. O mnoho let později jsem zjistil, že tenhle nesnesitelně proasický protiva byl ve skutečnosti básníkem. Dozvěděl jsem se, že jedna každá z jeho nespočetných informací byla nepravdivá, že pokud jsem mohl zjistit, tak si je zkrátka pořád vymýšlel, že z menaiského mostu se žádné tuny rzi nebrousí, že konkurenční obchodníci a pan Whiteley byly jen výtvary básníkovy mozku. Okamžitě jsem pojal naprostou úctu k člověku, který byl tak nahodilým, tak monotónním a tak naprosto bezúčelným lhářem. V jeho případě to muselo být čistě umění pro umění. Vtip udržovaný s takovou vážností po celý jeden respektovaný život byl onoho řádu, který se pojí s vševědoucností. Co mně po úvaze zarazilo s ještě větší neúprosností byl fakt, že tyhle neuvěřitelné nicotnosti, které mi přišly tak naprosto vulgární a suché, když jsem si myslel, že jsou pravdivé, začaly být pitoreskní a téměř brilantní, jakmile jsem si začal myslet, že jsou to výplody lidské fantazie. A tady jsem se myslím dotkl základní vlastnosti kultivované třídy, která jí nedovoluje a možná nikdy dovolovat nebude, aby viděla očima populární imaginace. Lidi toliko vzdělané lze sotvakdy přivést k tomu, aby věřili, že tento svět je sám o sobě zajímavým místem.

Když se dívají na nějaké umělecké dílo, ať už je dobré nebo špatné, očekávají, že je zaujme, když se ale dívají na reklamu v novinách, nebo na skupinu na ulici, pak, v náležitém a doslovném smyslu neočekávají, že by je to zaujalo. Pro obyčejné a jednoduché lidi je ovšem tenhle svět uměleckým dílem, i když je, jak to už u mnoha velkých děl bývá, anonymní. Čekají od života něco zajímavého se stejně nevykořenitelnou jistotou, s jakou my čekáme něco zajímavého od komedie, na niž jsme si koupili vstupenku. V očích definitivní školy současné vybíravosti je svět vsutku špatně namalovaným a příliš barevným obrázkem, kroužky dětských čmáranic na plátně noci, noční hvězdná obloha je pak jen vulgárním vzorem, který by nechtěli ani na tapetě, květiny a plody světa mají v sobě jakousi cockneyskou brilantnost, jako sváteční klobouk prodavačky květin. Když je takhle umění ponížilo až na svou úroveň, přišli o onu primitivní a typickou chuť člověka, zálibu v novinkách a zprávách. Touhle podstatnou zálibou ve zprávách míním potěšení z vyslechnutí pouhého faktu, že někdo zemřel ve věku sto deseti let v Jižním Walesu, nebo že na pohřbu v San Francisku se splášili a utekli koně. Velké množství prvotních věr a politik svět, četné zázraky a hrdinské příběhy, se zakládá na této lásce k něčemu, co se právě stalo, na této božské instituci klepů. Když bylo křesťanství pojmenováno dobrou zprávou, začalo se prudce šířit a to nejen proto, že bylo dobré, ale proto, že to byla zpráva, zvěst. Proto také, pokud si někdo z nás kdy povídal ve vlaku s nádeníkem o tom, co četl v novinách zjistil obyčejně, že nádeníka nezajímaly boje mezi parlamenty a odbory, které někdy jsou, a vždy se o nich předpokládá, že budou, v jeho zájmu a v jeho prospěch, ale spíš skutečnost, že na orkneyské pobřeží byla vyplavena neobvykle velká velryba, nebo že nějaký přední milionář jako pan Harmswort rozbije prý za rok sto dýmek. Vzdělané třídy nasycené a demoralisované prostě jen tím, jak si dopřávaly umění a nálad už nedokáží porozumět klidné a nezaujaté lhostejnosti čtenáře Pearsons Weekly. Stále si uchovává cosi z onoho pocitu, který by měl být rodným právem člověka, pocitu, že tahle planeta je jako nový dům, do kterého právě nastěhoval svá zavazadla. Každý jeho detail má cenu a v pravém sportovním duchu se průměrný člověk nejvíc těší z těch detailů, které jsou nejsložitější, nejirelevantnější a které je současně těžké i zbytečné objevit.

Ty části novin, které oznamují výskyt obřích angreštů a dešťů žab jsou skutečnými moderními představiteli populární tendence, která vyprodukovala hydru, vlkodlaka a člověka s psí hlavou. Obyčejní lidé ve středověku se o draky nebo o letmé zahlédnutí čerta nezajímali proto, že by si mysleli, že to bude krásná idylka v prose, ale protože si mysleli, že právě to v tu chvíli zahlédli. Nebyla to ani tak umělecká literatura, útočiště nasvědčující nudě světa, byl incident výmluvně ilustrující plodnou poesii světa.

Tolik lze říci, a říká se, proti informační literatuře. Ani na okamžik to nepopírám. Je beztvará, je triviální, může dodávat neskutečný dojem znalostí a nesporně spolu s ostatní populární literaturou spadá pod obecný odsudek, že může pokazit šance na lepší dílo a to jistě marněním času a možná i kažením vkusu. Ale tyhle výhrady patří k těm námitkám, které člověk slyší tak vytrvale a ode všech, že se člověk neubrání podivu nad tím, kde dotyčné noviny pořád berou své myriády čtenářů. Přirozená nezbytnost a přirozené dobro, o něž se tyhle hrubé instituce opírají je předmětem úvah mnohem méně často, i když onen zdravý hlad, který je v pozadí zvyků moderní demokracie stojí jist za stejně příznivý a chápavý průzkum, jako je ten, kterému podrobujeme dogmata dávno svržených fanatiků a intrikám států dávno smetených z povrchu země. A zde je základ a úvaha, které nabízím: že je totiž možné, že záliba v cárech a útržích novinové vědy a historie nejsou vulgární a senilní zábavou lidí, kteří zestárli, ale spíše dětskou a nerozlišující zvědavostí lidí dosud mladých, poprvé vstupujících do dějin. Jinak řečeno, tvrdím, že si v magazínech vykládají ty samé příhody o běžných znameních a obyčejných výstřednostech, které by si v každém příkladě vyprávěli v tavernách. Samotná věda je jen touto žízni po zbytečných faktech, jež je známkou mládí člověka, dohnanou do krajnosti a specialisovanou. Jenže věda se podivně odloučila od pouhých zpráv a skandálu květin a ptáků, lidé přestali chápat, že pterodactyl byl právě tak svěží a přirozený jako květina a že květina je právě tak obludná jako pterodaktyl. Znovuzbudování tohoto mostu mezi vědou a lidskou přirozeností je jednou z největších potřeb

lidstva. Všichni musíme ukázat, že pokročíme k jakýmkoliv viděním stvoření, dokážeme se spokojit s planetou zázraků.

Ruskin humoristou

Nikdo myslím nemůže shledat žádnou chybu na tom, jak se pan Collingwood vypořádal se svým úkolem v *The Life of John Ruskin*, vyjma samozřejmě samotného pana Ruskina, který by proškrtal všechny chvalořeči vášnivě rudým inkoustem a prohlásil, že jeho drahý přítel vybral k obdivu právě ty části jeho díla, které byly zlé, bezmyšlenkovité a odpuzující. To ovšem byl toliko Ruskinův humor a jedno z nejhlubších zklamání z pana Collingwooda spočívá v tom, že zrovna tak, jako všichni ostatní, nedokáže ocenit Ruskina jako humoristu. A přece byl velkým humoristou: polovina explosí, které byly se vši vážností odsuzovány jako „jednostranné“ prostě byly jen jako jednostranné míněny, byly to jen jazykové experimenty k pozasmání. Podobně jako žena viděl humor svých vlastních předsudků, nevylepšoval je logikou, ale záměrně je rétoricky přeháněl. Desetina jeho paradoxů by vydělala moderním mladému muži s rukavicemi umělé žluti jmění. V nonsensu měl stejné zálibení jako pan Max Beerbohm. Jen...měl zálibení i v jiných věcech. Nežádal lidstvo, aby si k večeři pochutnávalo na nakládané zelenině.

I když mu ale jeho kaleidoskop fantasií a epigramů dodává jakousi příbuznost s přítomností, ve své podstatě byl člověk dřívějšího typu, byl posledním z proroků. S ním se vytrácí tajemství oné raně viktoriánské prostoty, jež člověku dodávala odvahy vyšvihnout se ke kazatelně či řečníšti nad hlavami svých druhů. Zničilo ji mnoho prvků, dobrých i zlých. Pokora, jakož i strach, kamarádství právě tak jako skepse v nás vypěstovaly touhu dávat naše rady lehce a přesvědčivě, morálku skrývat, zašeptat slovo a zas poodletět dál. Onen kontrast byl do jisté míry ztělesněn v Dolní Sněmovně, když ji naposledy vedl pan Gladstone: starý pořádek s pěstí na pultíku a nový řád s nohama na stole. Jistěže bylo víno tohoto proroctví příliš silné i pro silné a tvrdé hlavy, které je nesly. Ruskina

činilo svévolným a despotickým, Tennysona, osamělým a podivínským, Carlyla drsným až k nenávisti a Kingsleye často tak vzteklým až to ničilo logiku i lásku. Jediný z té rasy obrů, ten největší a nejvíc opomíjený, zůstal střízlivý i když se z onoho poháru napil. Lidskosti Roberta Browninga se nemohlo dotknout žádné poslání, žádná frustrace ji nemohla poznačit hysterií.

I když se ale zdá, že Ruskin seznam bojovných proroků uzavírá, cítíme, jak potřebné takové postavy jsou, když se zamýšlíme nad tím, s jak směšnou horlivostí lidé skládají prorocké pocty dokonce i těm, kdo se prorocké povahy zříkají. Ibsen prohlašuje, že jen popisuje život, že pokud jde o něj, tak neví o ničem, co by bylo třeba dělat, a přece se se sbíhají celé armády „ibsenovců“ a se vším nadšením nic nedělají. Odhalil jsem stopy škol zapřísáhlých učedníků pana Henry Jamese: idea plná humoru. Zálibně si představuji dav s halapartnami a pochodněmi hulákající pasáže z Nejistého věku. Je správné a náležité, aby zástup vyhlásil svou ochotu následovat proroka až na konec země, pokud ale prorok sám s patetickými gesty vysvětluje, že se jde jen projít do parku, pak ani zástup moc nenadělá. Ruskinův učedník toho ale má na práci spoustu. Ten budoval cesty, ve volných chvílích studoval celou geologii a botaniku. Zvedal dlažební kameny a slézal do prvních florentských sklepů, kde zavěšen vzhůru nohama mohl zachytit něco z Cimabueva ticha, které sice nelze pochválit, ale které je božské. Chvátil z jednoho konce města na druhý a porovnával stropy. Údy mu ochabovaly, šaty měl odrané a v jeho očích byla ona nepochopitelná radost ze života, již člověku nepozná znovu, dokud se zase nezačne brát vážně.

Páně Collingwoodovy výtečné kapitoly u Ruskinově kritice umění by dle mého názoru by lepší, kdyby dávaly najevo více povědomé o následných revolucích, které přinejmenším v detailu převrátily mnoho z Ruskinova učení. Nemyslíme si už, že se umění stalo bezcenným poté, co bylo poprvé pokaženo anatomickou přesností. Pokud se ale vrátíme k onomu rafaelismu, vůči kterému byl tak nespravedlivý, dbejme na to, abychom neupadli do pastí inteligentních reakcionářů, totiž ignorování našeho vlastního dluhu vůči revolucím. Ruskin nemohl zničit trh pro rafaelismus,

ale mohl zničit jeho monopol, a také ho zničil. Můžeme se vrátit k renesanci, ale mějme na paměti, že se vracíme svobodní. V troskách našich vězení si můžeme udělat piknik a vysmívat se přitom svému vysvoboditeli.

Ale nikde ani v knize pana Collingwooda, ani v Ruskinově příjemých Praeteriích se vůbec nedostaneme k jádru věci. Dílo Ruskinovo i jemu rovných nám zůstává nesrozumitelné kvůli tomu, jak naprosté bylo jejich vítězství. Zbořen je jednou provždy onen ohromný chrám utilitarismu, z něhož můžeme najít zlomky, ale nikdy už ne obnovit jeho kouzlo. Jeho záznamy se čtou jako by v nich bylo cosi z tajuplné čínské arogance, sotva o generaci za námi čteme o plemeni, které věřilo v přítomnost se stejně otrockým optimismem s jakým orientálcí věří v minulost. Je možné, že dvacetileté mlácení hlavou o strop prorokově náladě a povaze příliš nepomohlo. Dokázal ale vytvořit to, co velebil na starých italských obrazech— „vstup do věčnosti“.

William Penn a jeho royalističtí přátelé

William Penn and His Royalist Friends

Američané ustavili Den díkůvzdání, aby slavili skutečnost, že Otcové poutníci dosáhli Ameriky. Angličané by mohli docela dobře ustavit jiný Den díkůvzdání k oslavě šťastné skutečnosti, že Otcové poutníci opustili Anglii. Víím, že ti, kdo se už dávno přestali obávat náboženské herese tohle považují za historickou heresi. I když totiž tihle lidé pořád tvrdí, že Otcové poutníci byli největší obhájci náboženské svobody, není nic jistějšího, než skutečnost, že běžný moderní liberál, který by s nimi vyplul by nenašel žádnou svobodu a velmi by se mu nelíbilo, co by našel za náboženství. Dokonce i samotný Den díkůvzdání, i když ho dnes slaví zcela laskavě a přívětivě mnoho docela liberálních a intelektuálně velkorysých Američanů, byl původně myslím spíš jakýmsi obrazoboreckým nástrojem ke zničení slavení Vánoc, což tedy alespoň mně zrovna nepobízí, abych vzplanul zvláštním a náboženským nadšením pro puritánství. Kupodivu ovšem puritánská tradice v Americe velela z oslav Dne díkůvzdání mnohdy

vyloučit vánoční puding, ale zachovat vánočního krocana. Netuším proč leda by jim už samo anglické slovo pro krocana, turkey, připomínalo Proroka islámu, který byl též prvním prorokem prohibice.

K poněkud kontroverzní otázce Otců poutníků se ovšem na chvíli neobracím ani v souvislosti s Dnem děkuvzdání, ani s Vánoci. Chci jen znova podotknout, že se mi vždy zdálo, že se na Otce poutníky klade přílišný důraz ve srovnání s mnoha jinými, kteří byli přinejmenším stejně oprávněně Otcí republiky. Je jisté, že v poslední době došlo k značnému propojení mezi puritánstvím a publicitou. Puritáni sice sice nemuseli být vždy nadšení z jeviště, ale aspoň se hodně dostali do světla ramp. Komusi se povedlo udělat z Mayflower právě tak legendární pravidlo, jako byla Noemova archa, či Argo Argonautů. Vlastně je to loď legendární ve více než jednom smyslu slova, alespoň pokud jde o cíl a atmosféru expedice. Pochybuji ovšem, že by většina lidí znala i jen jména lodí, na nichž se plavili mnozí další oddaní či hrdinští kolonisté Ameriky, já je tedy rozhodně neznám. Nebudu nijak zvlášť trvat na velmi ušlechtilém příkladu lorda Baltimora a zakladatelů státu Maryland, kteří ustavili historicky první systém náboženské tolerance, protože bych kvůli tomu mohl být obviněn, že dávám přednost svým vlastním náboženským ideám. Jsem ale přinejmenším nestranný a neutrální v následném příběhu založení státu Pennsylvania. A ať už velké kvakery přivezla do do téhle osady jakákoliv loď měla by poněkud lepší nárok na to, aby se jí říkalo Loď míru.

Na tyhle myšlenky jsem připadl, když jsem nedávno stál v městě Filadelfii, na které shlíží velká socha Williama Penna, jehož neoznačený hrob leží asi míli či dvě od mého domu doma. A přišlo mi velmi podivné, že všechny ty miliony lidí s moderním humanitárním cítěním toho řekly tak málo o nesmírné duchovní nadřazenosti tohoto intelektuálního a duchovního vůdce nad hřmotně propagovanými kalvinisty z Mayflower. Vážně se obávám, že velmi mnozí z nich by mezi nimi neviděli valného rozdílu.

K největším ze všech literárních či legendárních kuriosit, které jsem kdy slyšel patří jakási romantická pověst (nebyl jsem s to ji ani vystopovat ani ověřit), že části trámů z Mayflower se nějakým zvláštním způsobem ocitly

v konstrukci starého kvakerského domu setkávání, který stojí poblíž Pennova hrobu. Nedokážu si představit, co by ten příběh mohl znamenat, nebo jak bychom si měli představit, že by se něco takového mohlo stát. Leda by snad vskutku nějaký nadšený americký globetrotter prostě házel zlomky vybavy z Mayflower (která je prý ve Státech poněkud podezřele běžná) do každého domu, který by měl jakoukoliv spojitost s kterýmkoliv zakladatelem jakéhokoliv amerického státu. To už by v každém případě mohl zrovna tak dobře tvrdit, že na Mayflower se plavil sir Walter Raleigh, jako spojovat Williama Penna a jeho lidi s fanatismem, který plnil ono slavné plavidlo. To už mohl první místo setkávání kalvinistů, které by potkal, ověsit růženci, ostatky a škapulíři patřícími katolickým Calvertům asi tak oprávněně jako předstírat, že první dům Přátel vyspravil relikviemi jejich úhlavních nepřátel a pronásledovatelů, starých puritánů.

Americký puritán v sedmnáctém století by se na kvakera díval skoro tak, jako by se americký puritán ve dvacátém století díval na bolševika. A třebaže se o bolševicích předpokládá, jsou zrovna tak zuřiví, jako se kvakerech předpokládalo, že budou mírní, přinejmenším v jednom si byli podobní. Jak kvakeři, tak bolševici jsou, jak se v moderní Americe říká, radikální v tom smyslu, že jdou na skutečný kořen problému a dávají na něj správnou či špatnou odpověď. Byli to zkrátka opravdu fundamentalisté i když většina fundamentalistů fundamentalisté nejsou. Ať už si totiž o věci zvané nyní fundamentalismus myslíme cokoliv, fundamentální není. Házet lidem na hlavu velkou Bibli (nebo spíš jeden konkrétní překlad Bible ze kterého je mnoho knih vynechaných coby Apokryfů) není nic obzvlášť fundamentálního, rozhodně o to není o nic víc fundamentální, než po nich házet Encyklopedii Britanicu nebo Kalvínovy Ustanovení. I kdyby to byla pravda, není to první princip. Fundamentální ovšem je a je to i první princip, vrátit se jako William Penn zpět k nauce o vnitřním světle. William Penn byl totiž doopravdy velký muž, a ne jen sektář sedmnáctého století, a jeho myšlenky, ať už smýšlíme jako on nebo ne, mají význam a smysl i v dvacátém století, nebo kterémkoliv jiném století a založil cosi, co bylo mnohem větší než Pennsylvania a mnohem větší než Filadelfie, totiž víru, který dosud nezanikla.

Myslím, že vím, proč Otcové poutníci Penna zastínili. Bylo to kvůli jeho politice, která je pro některé dosud děsivým tajemstvím. Jistí vážení moderní pacifisté z nonkonformní kultury mě onehdy požádali o jakousi přednášku v nejstarším domě setkávání Společnosti přátel. Kývl jsem na přednášku o Williamu Pennovi a s tajenou a zlomyslnou radostí jsem si chystal spletitý plán chvalořeči o velkém kvakerském hrdinovi. Dal jsem zvláště záležet na tom, abych projevil bezmezný obdiv ke všem částem jeho života a názorů. Které jeho moderní puritánští obdivovatelé neobdivují. Chtěl jsem výstředně chválit jeho loyaltitu a oddané sympatie ke Sturatovcům. Zamýšlel jsem horlivě poukázat, jak hodný byl velkorysého a slavného přátelství takového člověka, jako byl Karel II. Chtěl jsem podrobně probrat každý detail jeho diplomatické a politické podpory obdivuhodných politických plánů Jakuba II. Chtěl jsem zdůraznit intelektuální přízeň hraničící s intelektuální aliancí, která ho často pojila s kavaliéry (královskou stranou v anglické občanské válce v sedmnáctém století pozn. překl.) i s katolíky. Můj zlý záměr zkrátka spočíval v tom, že ho vychválím za vše, co mu Macaulay vyčítal. Myslel jsem si, že poté, co vysvětlím, jak důvěrně se Penn identifikoval s royalisty a zejména s papeženci, budou všichni nonkonformističtí duchovní strašlivě potěšeni. A já pak budu oceňován a oslavován všemi moderními puritány za to, jak dokonale jsem porozuměl velkému sektáři sedmnáctého století. Pak se stanu idolem všech, kdo oslavují Otce poutníky a nadšeně rozpráví o Mayflower. Pak bude uznáno, že i já jsem velký, chmurný puritán, jako oni všichni. Mám ale dojem, že jsem se svým plánem asi musel moc chlubit a oni se o něm museli cosi doslechnout. Na poslední chvíli mě totiž dostihla spěšná žádost, abych přednášel o Dickensovi. A z toho se můžeme poučit, že pokud byl Dickens nepřitelem puritánů, nebyl zas tak velkým nepřitelem jako Penn.

Neznámý vojín

Jak všichni víme, nedávný rituál Dne příměří (výročí konce první světové války pozn. překl.) byl zastíněn stínovou postavou Neznámého vojína. A

bylo to správně, protože tato postava, třebaže je stínová, má v sobě jako jediná cosi z povahy sochy. Je jedním z mála monumentů moderní civilizace. Svět nikdy nezapomene na onen, jehož si všiml svatý Pavel, když procházel kolem a který Řekové postavili k počtě Neznámému Bohu. A tak je v tomto mezi všemi moderními případy velmi ojedinělém případě vskutku možné, že svět nikdy nezapomene, že jsme postavili památník k připomenutí Neznámého člověka.

Ať už totiž bude budoucnost jakákoliv, nebude futuristická. Už samotný nápad mluvit pořád o zítřku je pomíjivá móda, která bude brzy patřit věčerejšku. Ti, kdo se starají o to, co přijde si ve skutečnosti spíš zabývají tím, co se vytrácí, snaží se lapit módu, než pomime. Většina uměleckých experimentů a a sociálních proctví, jež se dovolávají příštího věku, je ve skutečnosti poznačena všemi zvláštními známkami a omezeními tohoto věku. Naše utopické předpovědi nebude možná snadné naplnit, ale velmi snadno zastarají. Naše futuristické obrazy si sice lze na první pohled splést s primitivním uměním obyvatel Sandwichových ostrovů, ale znalejší oko při bližším ohledání snadno rozezná typické konvence dvacátého století. To platí právě tak o válečných památnících jako o čemkoliv jiném a ti, kdo trvali na věcech bezprostředně užitečných ponejvíce popírali a ničili celý jejich konečný užitek. Ať už se o nich dá jinak říct cokoliv, funkci připomínky války neplní. S tím jak se společnost mění, začínají být tyhle praktické věci k ničemu, tyhle užitečné věci začínají být nepoužitelné. Stavět řekněme chaty je nevyhnutelné, když je málo bytů, je to ale prakticky nesrozumitelné ve společnosti, kde je rozumně rozložena vláda nad výrobními prostředky, kde si běžný člověk může dovolit postavit svou vlastní chatu. Klub či institut může být založen s nadšením a za potlesku, může se o něm soudit, že tím, že „drží lidi dál od hospody“ zachraňuje jmění a životy. Je ale možné, že lidé, kteří dokázali obnovit náležitou veřejnou důstojnost hospody a učiní křesťanský hostinec místem pro křesťany, budou takovou instituci pokládat za nesmyslné plýtvání. Tyhle věci jsou přinejlepším moderní léky moderních nemocí. Jiné době budou připadat jako nějaké zvláštní přípravky proti černému moru, nebo nějaké konkrétní varování před norskými piráty. I když je ale úplně nejméně

pravděpodobné, že by pokročilé myšlenky naší doby vůbec kdy přežily do dalšího věku, nestačí na druhé straně ani vyjádřit běžné ideje ve smyslu konvenčních idejí. Chci říct, že nestačí vyjádřit běžné ideje konvenčním způsobem.

Jestliže v odpadkovém koši dějin leží mnoho šílených broužur, divných obrázků a fantastických vlajek, je právě tak pravda, že existují celé skládky plné hald zapomenutých latinských epitafů a mrtvé anglické epiky a patetických památek, jako jsou urny a nymfy v opuštěné zahradě. Přežívá to, co jaksi spojuje normalitu s odlišností. Je to prosté s mírným příděchem podivnosti, tak jak jej měl Michelangelův či Miltonův styl. Je to příběh, který je dostatečně neobvyklý na to, aby ho stálo za to vyprávět a přece je při vyprávění okamžitě srozumitelný. Je to to, čím je hrdina pro lidskou bytost, něco zvětšeného, ale zachovávajícího měřítko. Neznám jiný moderní příklad této skutečně trvanlivé kvality, než byl pohřeb Neznámého vojína, na kterém byl král prvním truchlícím.

Tohle je příběh, který lze vyprávět v jakékoliv budoucí společnosti a bude pořád prostý a působivý. Je to památník, na který může pohlédnout kterákoliv budoucí generace, ať už bude oblékat cokoli a mít jakékoliv obyčejí, a bude se na něj dívat se stejnou smělou tajuplností a důvěrnou známostí. Pokud si opravdu chceme představit pocity z budoucnosti, pak se jim nejlépe přiblížíme tím, že se nespolehneme na smyšlenky našeho futurismu, ale povšimneme si našich vlastních postojů vůči minulosti, zejména vzdálené minulosti. Nu, tento příběh o Neznámém vojínovi by měl svůj smysl a pathos, kdyby se vyprávěl o prehistorickém kmeni pochovávajícím člověka v mohyle nebo o procesí ve starém Egyptě odnášejícím mumii bez tváře do pyramidy. Kdybychom četli o bezejmenném legionáři pochovaném vysoko na Kapiolu a o tom, že římský císař provedl nějakou oběť či úlitbu duchům jeho předků, rozuměli bychom, oč jde. Kdybychom se dozvěděli, že nějaký velký středověký král vynaložil celé jmění na to, aby nechal v nějaké velké katedrále zpívat mše za duši nějakého neznámého luščišníka, náhodně vybraného mezi padlými u Courtrai nebo u Crecy (Kresčaku pozn. překl.), cítili bychom, co bychom cítit měli. Měli bychom cítit to, co jsme cítili o Dni příměří v Londýně. Je

to něco, co se v k jakékoliv době lépe vyjádří tichým symbolem gesta či úkonu, než jakoukoliv definicí věci tak hluboké. Je s podivem, že titíž myslitelé, kteří odmítají dogma často odmítají ritualismus, Ritualismus je totiž jedinou možnou alternativou k dogmatu. V tomhle případě je dogma natolik hluboké a zásadní, že slovní definice vede vždy ke sporům a absurdním neporozuměním. Pravda převedená do slov lidi děsí, až o ní a zejména proti ní povídají nejšílenější nesmysly. Možná je proto jen dobře, aby se jejich podvědomá víra v tohle dogma vyjadřovala toliko v obřadném symbolickém konání. Samo dogma ale, sama symbolicky zobrazená pravda, je čímsi, co bylo prakticky znovuobjeveno v realitě války: že v temnotě bitvy a v samém jádru víru smrti se objevuje tajemství, jehož jménem je vlastnost lidí.

Lidé si nejsou rovni ve svém chápání a poznávání rovnosti. Jsou si skutečně rovni v mnoha dalších podstatných rysech pravé rovnostářské myšlenky, ale v tomhle si rovní nejsou. Jisté podmínky podporují růst plutokratických zálib, které zakrývají naše bratrství, určité jiné podmínky velmi živě zvýrazňují velké věci, které jsou nám společné v porovnání s drobnostmi, které nás dělí. A každý kdo rozumí skutečné nauce o rovnosti (v moderním světě jich moc není) chápe, že jistý smysl pro ni se pokaždé jaksi neurčitě ale jistě vynořuje za odporných podmínek války. Armáda, která se v jednom smyslu jeví jako samotný domov subordinace má nicméně v konečném důsledku tendenci povzbuzovat rovnost, protože bez ohledu na to, jaká mohou být pravidla nebo řády, fakta vypovídají o silné nezávislosti. Pokud někdo doopravdy nepochopí mystické dogma o rovnosti lidí, může si to ihned ověřit tak, že si představí dva muže naprosto odlišných typů a osudů, kteří padnou na jednom bojišti v jakési hrozné krizi ve válce, která zachránila jejich zemi. Jeden může být, a často býval, gentleman vybranější tradice, který měl štěstí na přátele, vkus, kulturu i charakter.

Druhý může být jakýsi zakrslý nevolník z našich otrockých průmyslových slumů, člověk proti kterému se celý moderní život spíkl, aby ho deformoval a drtil. V hodině, kdy byla zachráněna vlajk Anglie nebylo

člověka, který by si troufl říct, nebo kterého by ve snu napadlo tvrdit, že jedna smrt byla méně slavná než druhá.

Racionální historie

Existuje jakási fráze či žert o „očišťování“ historických zlosynů, abychom však byli docela spravedliví, měl by tu být také nějaká fráze o špinění či očerňování. Pravda je totiž taková, že tyhle rehabilitace bývají dvojího velmi různého druhu. Jedním je toliko anarchistické nutkání narušit a zvrátit tradiční a všeobecný verdikt. Druhým je rozumná žádost přezkoumat velmi uspěchaný a sektářský verdikt. Jinak řečeno, můžeme vyzývat k očištění, pokud víme, že došlo k pošpinění. Jsou v historii lidé, o kterých lze rozumně tvrdit, že byli lepší, než se v historii jeví. Jsou to ti, kdo byli ze zřejmých důvodů očerněni a pošpiněni hned po své smrti. Máme právo o každém případě pochybovat, zda bylo nevyhnutelné (pro novou dynastii či režim), aby byl člověk, který zemřel i proklet. V poslední době se objevily dva případy takové racionální rehabilitace. Jeden americký spisovatel napsal romantickou črtu s chápavým pohledem na Richarda III. Francouzský spisovatel napsal učenou a historickou studii s chápavým pohledem na Napoleona. V obou případech jde o stejný reálný a intelektuální důvod k přehodnocení. Správě si připomínáme, že tihle vítězní vojáci byli vydaní na milost svým konečným vítězům. Je věci zdravého rozumu, abychom se sami sebe zeptali, co by asi nepřátelé jednoho vykládali po Bosworthu a druhého po Waterloo.

Shakespeare byl velmi anglickým typem génia, ale to byl Gillray také. A dalo by se docela dobře říct, že Shakespearova verze Richarda je velmi podobná Gillrayove verzi Napoleona. Je to ďábelský trpaslík, pojatý mnohem méně uměřeně a přičetně, než Quilp. Jenže Richard z Gloucesteru trpaslík nebyl, ani fysicky, ani mornálně. A Napoleon nebyl ďábel, ani neuvěřitelným zločinem, ani neuvěřitelnou schopností. Udělal mnoho ústupků—a mnoho omylů. Uspěla jeho normálnost, ne nenormálnost. Nakolik dobyl Evropu a podmanil si ji, dosáhl toho jako

člověk, ne jako nadčlověk. Práva člověka formovala jeho jediné a funkční *droits de seigneur*. U vojáků byl oblíbený ne jen proto, že byl dobyvatel, ale taky proto, že byl voják. Francii vládl ne proto, že by ji přemohl, ale proto, že zdolal její nepřátele. Velký francouzský spisovatel vyslovil tuhle pravdu v její nepříznivé podobě, když řekl, že lidé světaznalí a světem protřelí měli pro Napoleona pochopení kvůli tomu, že neměl žádný vnitřní život. Nepřemýšlel o sobě, nebyl to člověk vyššího smýšlení, buddhista. Byl tvůrcem, tedy byl křesťan. Neznal svůj vlastní portrét, dokud ho neviděl v svém díle.

Hříchy nadčlověka jsou neodpuštělné, ale hříchů člověka, je jak vlasů na jeho hlavě. Pokud a dokud považujeme Napoleona za nadčlověka, musíme mít všechny jeho krutosti za chladnokrevné, všechnu jeho pýchu za rouhačskou, všechnu jeho diplomacii za „temnou bezdůvodnou faleš“ (jak řekl Stevenson o svém vlastním Pánu z Ballantrae), zkrátka všechny jeho hříchy musíme mít za hříchy proti Duchu svatému—a především, všechna neštěstí, která ho potkala za zasloužená. Pokud ho ale pokládáme za člověka zjistíme velmi rychle, že jeho hříchy byly hříchy sobeckého, jednoduchého, velkorysého, hrubého korsického důstojníka dělostřelectva. Jeho pár krutostí bylo toho napůl zadržovaného druhu, kterého by se dvacet dalších dělostřeleckých důstojníků dopustilo právě tak, kdyby se ocitli v téže jámě. Jeho pýcha byla čirá marnivost, stejně nevinná a činná jako pýcha školáka. Jeho diplomacie byla současně méně tajná a méně zastráňovací, než téměř veškerá diplomacie před ním nebo po něm. Ve srovnání s Metternichem nebo Bismarckem byl přímočarým, leč přesvědčivým člověkem. Na rozdíl od těchto dalších diplomatů se nedovolával rozumu a svědmí dalších národů a králů. Nesnažil se jen zastírat, nesnažil se jen usvědčit. Nesnažil se dokonce ani jen podmanit. Snažil se skutečně obracet, tedy přesvědčit. A pokud jde o jeho neštěstí, možná si skutečně zasloužil, aby se mu říkalo korsický skřet, ale nikdy si doopravdy nezasloužil, aby se mu říkalo muž osudu. To je pomluva, jíž by ho všechna protiventství, která ho postihla, měla jednou provždy zbavit.

To samé platí, jak jsem už řekl, v mnohém i o posledním boji dávného Plantageneta na Bosworthu, když Jindřich Tudor vytáhl do boje, jak

nejlépe mohl a urozený původ si vymýšlel cestou. Skutečný středověký král byl ten, který umíral s výkřiky „Zrada“ a zabíjel muže všude kolem sebe. Richard III. dělal přesně to, co by se čekalo od Richarda I. Od Tudorovců se ale nikdy nečekalo nic, než neočekávatelné. Byli to první angličtí vladaři, kteří byli sultány a ne králi. Jednali na základě vrtochu a ne víry. To kvůli jejich krátkému a netrpělivému despotismu byla od těch dob Anglie vždy vrtošivá a bez víry. Člověk skoro vidí vyzáblou, dlouhou tvář velšského uchvatitele, jak jede s vznešenými šlechtici, kteří zběhli pod jeho zástavu, vidí jeho úsměv při vjezdu do Londýna a dokáže i odhadnout, copak asi vykládal o padlém králi.

Příhoda o útisku

V Joimvilleových reminiscencích na sv. Ludvíka je mnoho příběhů, které by stálo za to převyprávět. Budu ale rozumný a zopakuji jen jednu. Budu vyprávět s přísným zřetelem k tomu, co bylo zapsáno, přidám jen tolik, kolik dovolují zřejmě bezprostřední závěry a jasné historické okolnosti, pokud budu něco přizdobovat, řeknu to, každý si ostatně může tu knížku koupit a vyvést mně z míry. Je to ale příběh, který podle mě nejživějším a nejběžnějším stylem vypovídá o tom, jak v praxi dochází k pronásledování. Říká se dnes běžně, že musíme mít představivost, i kdybychom jen chtěli být laskaví. Když se někdo dopustí padělatelství musíme se snažit pochopit jeho pokušením a jeho původnímu cíli. Žádná taková shovívavost není ovšem obecně projevována těm, kdo jsou zapálení pro ideje. Hříchy inteolerantních jsou jen zřídka posuzovány s jakoukoliv intelektuální tolerancí. Zdá se, že máme hledat omluvy pro zločiny dobrých lidí.

Kdykoliv jsme četli něco z historie, povšimli jsme si jedné třídy tvrzení či obvinění. Mám na mysli jednoduše neuvěřitelná obvinění a tvrzení jimž nelze věřit. Nelze kupříkladu věřit, (přinejmenším já tomu věřit nemůžu) že francouzští jakobíni, kteří řídili revoluční teror byli choří a hysteričtí doktrináři. Postavili se celé Evropě v boji a porazili ji, něco takového je nemožné. Nu, přesně v tomhle smyslu je nemožné věřit běžné moderní

versi o postavení Židů ve středověku. Ať už byli jinak čímkoliv, byli důležití. Kdyby středověký Žid doopravdy žil jako Isaac v Ivanhoeovi, důležitý by být nemohl, nemohl by vůbec existovat. Člověk, kterému může kdokoliv ukrást peníze by neměl žádné peníze, které by mu někdo mohl ukrást. Člověk postavený naprosto mimo zákon by musel zahynout. A teď povím malý příběh z Joinvilla. Klášter Panny Marie v Cluny byl bohatý a dobročinný. Když v zimě napadl sníh bylo vidět, jak v něm stopy nohou chudáků, kteří přicházeli k jeho branám vytvářely hotový labyrint. Většina z nich byli samozřejmě chudáci prostého původu, ale stávalo se, že i člověk dobrého postavení zchudl natolik, že přijímal tuhle pomoc. Mezi mnoha dobře známými postavami, které se scházely u brány byla i jedna, která se k ní ploužila pomaleji než ostatní, protože to byl mrzák a vlekl se o berlích. Byl to starý bělovlasý rytíř, úplný invalida a naprosto bez peněz, ale jeho oči (myslím) neklidně žhnuly, jak tomu bývá u lidí, jejichž činnost se z těla přesunula do mysli. Hadry se na něm rozpadaly, byl dokonalý gentleman a pořádná otrava.

Nu a stalo se takhle jednou, že přišel do kláštera v den, který byl jaksi slavnostně vyčleněn pro jeden z intelektuálních turnajů, které lidé ve středověku milovali zrovna tak, jako fyzická klání na kolbištích. Můžeme se domnívat, že opat byl nejspíš zrovna tak filosof jako filantrop a že jeho intelektuální zájmy byly právě tak velkorysé, jako bylo jeho zacházení s úrodou z klášterních sýpek. Jak doslova píše Joinvilleova kronika: „V klášteře clunyském konala se velká disputace mezi kněžími a Židy.“ Tahle jedna věta sráží k zemi jednou provždy celý obraz a představu středověkého Žida, jak je všichni známe ze Scottových románů nebo obecného povědomí. Nevědomí hlupci, kteří uráží podivnou a cizí sektu jen proto, že je divná nepořádají veřejné debaty, kde by jí dávali možnost, aby vysvětlila, co je zač. Když se lidi snaží vši silou nějaký kmen vymýtit jako býlí nebo krysy nezvou náčelníky toho kmene, aby o sobě mluvili z tribuny. Pravda je samozřejmě taková, že lidé ve středověku, jako všechny ostatní rozumné lidské bytosti, začali tím, že dávali přednost rozumné diskusi a pokojnému uspořádání. Tyhle výtečné záměry a úmysly se vždy

bortily až následně, pokud vůbec. A, jak uslyšíte, ve filosofickém a filantropickém klášteře clunyském, se bohužel zhortily.

Myslím, že si tu scénu dovedeme, zhruba a náznakem, představit. Architektura bude pořád ještě normanská (románská pozn. překl.) s nízkými, téměř zasmužilými, oblouk a krátkými, skoro brutálními sloupy, protože i když nevíme, když k té debatě přesně došlo, gotika tou dobou mohla být jen sotva příliš rozšířená. Mezi přítomnými laiky byli lidé všech možných postavení a třebaže by jakýsi úvodní obřad ukázal pořadí přednosti jednotlivých tříd, viděli bychom mnohem méně praktického ostychu či opovržlivého odtažitosti, než dnes. Na předním místě by, nejspíš v jedné řadě, seděli křesťanští theologové, natěšení na nekonečnou válku slov s chutí vlastní všem mužům, kteří žijí ponejvíce v mužském prostředí škol, klubů a universit. Jako všichni lidé, kteří mají úplnou teorii věcí by se ošívali, celí netrpěliví chvíle, kdy budou mít příležitost ji vyložit, mnozí by popocházeli, podupávali a protahovali se. Lidé, kteří mají mnoho co říct jsou totiž mnohem nervosnější, než lidé, kteří nemají, co by řekli.

Proti nim by seděli velcí rabíni tajuplného plemene, asi klidnější, nejspíš na pohled blahobytnější a jistě pečlivěji sledující, co se kolem nich děje. V rukou by měli pergameny nesrozumitelné všem dětem Západu, ale jejich tváře by byly pergameny ještě nečitelnějšími. Jejich úsměvy by vypadaly jako ryté hieroglyfy. Do místa prostých oblouků a latinských logiků s oholenými hlavami přináeli vzpomínku na mlhavé a obludné věci, na mnohohlavé cherubíny a nebo ohromné okřídlené býky procházející se pouští. I když byly totiž obě theologie touhle dobou už zakroucené a složité, obě se táhly zpět jako rozkošatělý strom ke svým původním kořenům. Všechny arabesky rabínských hádanek a komentářů nakonec odkazovaly zpět k původní židovské ideji, ideji hrozné vzdálenosti mezi Bohem a člověkem. Všechny burácející a drtící sylogismy scholastiků byly nástroji a symboly hrozného spojení Boha a člověka. Židovský anděl měl deset očí nebo dvanáct křídel, aby vyjádřil ideu, že kdybychom kdy uviděli krásu a moudrost Boží, připadala by nám odporná nebo nás děsila. Křesťanský anděl často mívá jen dvě křídla, vedle dvojice rukou či paží, aby nám ukázal, že lidská krásu a důstojnost byly božskými skutečnostmi,

jež přežijí a prolomí brány smrti. Sřetla se dvě vznešená vyznání víry, jedno vyznávalo, že člověk je jen tráva a druhé hlásalo, že Bůh byl člověkem. A v tuhle chvíli, než mohl začít kdokoliv z filosofů, vstal stařec s berlemi a požádal, aby mohl promluvit.

Joinville ve své kronice jemně říká, že to bylo přijato „s pochybností“. Lidský život je všech dobách tak překvapivě stejný, že si tu scénu člověk dokáže představit stejně jasně, jako by na nějaké moderní schůzi nějaký plukovník, nepraktický prudřas, důrazně žádal, aby směl oslovit shromáždění. Umíme si představit šepot mezi opatem a jeho hlavními stoupenci „Když ho necháme mluvit, bude z toho rvačka“ i odpověď, na kterou není co dodat. „A když mu slovo nedáváme, bude z toho ještě větší kravál.“ Shromáždění filosofové připravení rabíny konfrontovat s hrozným racionalismem středověkého argumentu „Proč věříte v Boha, není-li zjevný?“ nebo „Může někdo věřit v Nebesa jinak, než skrze zjevení?“ stáli na chvíli stranou. Starý mrzák řekl: „Aspoň připouštíte, že Naše Paní byla Matkou Boží.“

Oslovený rabín se usmál, možná oním širokým úsměvem, který je některým odporný i když je benevolentní a řekl, že nic takového nepřipouští. Stařec pevně odpověděl: „Pokud tedy Naši Paní nemilujete, pak od vás bylo velmi bláhové přijít do jejího domu.“ Pak vytáhl berli z podpaží a náhle se jí rozmáchl a ušředřil Židovi prudkou ránu do hlavy, sraziv ho k zemi. Okamžitě samozřejmě začala strkanice a Židé byli z klášteřa vyhnáni. Opat přispěchal za starým rytířem a nehledanými slovy mu řekl, že ze sebe udělal hrozného hlupáka. Starý gentleman, stále ještě, nepochybně od vši té námahy, zadýchaný opatovi, že jeho považuje z nich dvou za většího hlupce. Tak nešťastně skončil velký experiment náboženského učeného hádání v klášteře clunyském. Nechávám každému k uvážení, zda to není stejně lidský příběh, jako kterýkoliv, který se mohl přihodit za války v Surbitonu.

Theorie tyranů

Dospěl jsem v posledním čase k přesvědčení o jisté theorii o povaze tyranie. Může být správná nebo mylná, ale myslím, že stojí aspoň za úvahu v souvislosti s vysoce zajímavou záležitostí. Obecně řečeno, běžná theorie tyranie byla následující: že lidé po staletí sténali pod nějakým systémem, až se proti němu nakonec vzbouřili. Já si ale myslím, že lidé dělali něco docela opačného, bouřili se proti systému, pod kterým nesténali. Jde ale o tak pomíchanou a jemnou záležitost, že si mohu dovolit formulovat ji s poněkud obšírnějším výkladem.

Vezměme si, pro účely diskuse, dvě povstání pro tyranii, která jsou nejčastěji zvažovaná v současné literatuře—anglickou vzpouru v sedmnáctém století a francouzskou revoluci. Podle běžné theorie by Karel I. musel být dědicem nejméně dvaceti nesnesitelných despotů. Pravda je taková, že byl dědicem jednoho snesitelného despoty (který žádného zvláštního despotismu nedosáhl) a za ním pak bylo všechno docela jinak. Královna Alžběta nebyla snesitelná a nebyla snášena. Nakolik ji bylo možné vystát byla uctívána. Jak kavalíři, tak puritáni hleděli zpět k době její vlády (nesporně nanejvýš pomýleně, ale nanejvýš jistě) jako v vrcholnému létu lidové monarchie.

Angličtí puritáni se zkrátka nebouřili proti starému systému. Ať už byl jinak jakýkoliv, starý nebyl. I kdyby byl Karel I. ještě mnohem horší král než ve skutečnosti byl, neměl by dost času na to, aby vytvořil kompletní a krutou tradici proti tradici Alžbětině. Jen pár let před tím, než Karel přišel o hlavu by většina Angličanů umřela za to, aby o Alžběta o svou hlavu nepřišla. Když se pak podíváte na příklad francouzské monarchie před francouzskou revolucí, uvidíte přesně to samé. Velmi krátkou dobu před revolucí byla francouzská monarchie obecně uznávaným francouzským symbolem. Před Ludvíkem guillotinou s'atým byl králem Ludvík velmi milovaný. Monarchie se jak ve Francii tak v Anglii stala tou nejnepopulárnější věcí krátce poté, co bývala věcí nejnepopulárnější. Porážka následovala rychle po prvním vítězství, bez slábnutí, bez dlouhého úpadku. Karel I. nebyl posledním z anglických despotů. Byl jedním z prvních anglických despotů—jen jich jaksi nebylo víc. Povzbuzen arogancí a popularitou Alžběty, která byla symbolem patriotismu a protestantství a

vzdoru vůči Španělsku, se Karel snažil pracovat s alžbětinskou Anglií jen proto, aby zjistil, že alžbětinská Anglie neexistuje. Nebyla příliš stará na to, aby vydržela, byla na to příliš nová. Ludvík XVI. nebyl poslední v řadě nepopulárních králů. Naopak v řadě populárních králů byl první nepopulární.

Tohle všechno mohu vysvětlit jen svou soukromou teorií tyranů. Ta zní, že lidé se nebouří ani tak proti starému, jako spíše proti novému. Postaví se proti něčemu, když zjistí, že je to dostalo do pasti. .Nebouří se proti něčemu, co bylo nepopulární. Bouří se (velmi správně) proti něčemu, co bylo populární. Karla I. nenáviděli, protože milovali Alžbětu. Ludvíka XVI. zabili, protože byli zabíjeni kvůli Ludvíkovi XIV. Tohle je vlastně asi to, co se rozumí pod onou zdánlivě nesrozumitelnou frází o nestálosti davu. Míní se tím asi, že příslušník davu či lůzy dřív než jiní lidé pozná, že člověk vešel do pasti, která ho má uvěznit. Anglie se z anglické monarchie radostí zbláznila, protože Armada Anglii nedobyla (narážka na mocné španělské invasiní loďstvo poražené za královny Alžběty I. při pokusu proniknout k Britským ostrovům pozn. p). A pak najednou Anglie zešílela hněvem, když zjistila, že (při onévzrušující mezihře) anglická monarchie dobyla Anglii. Unikli jsme z osidel Filipových, upadli jsem do Alžbětiny léčky a rozbili jsme past Karla I.

To je podstatná známka tyranie, že je vždy nová. Tyranie vždy vchází nestřeženou branou. Tyran je vždy ostýchavý a nenápadný. Tyran je pokaždé zrádce. Vždy přicházel pod záminkou, že chrání něco, co lidé doopravdy chtěli strážit—náboženství, nebo veřejnou spravedlnost nebo slávu vlasti. Když později hlídali krále posílili nevědomky aristokracii. A pak zase, když napadli aristokracii, nehlídali velké podnikatele, kteří na ni útočili—a kteří chtěli hlídat. Všechny tyranie jsou nové tyranie. Neexistují žádné opravdu staré tyranie, a sotva existuje něco jako staré pověry.

Z těchto očividných historických faktů plyne jedno poučení. Když hledáte tyrany, nehleďte je mezi zřejmými typy minulých utiskovatelů, jako byl král, kněz, nebo voják. Pokud to děláte, prostě jen hledáte španělskou Armadu, zatímco se za vašimi zády Anglie mění v despocii. Monarchie

bývala orgánem lidu, a přece byla obrácena proti němu. Mějte na paměti, že noviny jsou orgánem lidu, který může být obrácen proti němu. Ať už bude nový tyran jakýkoli jistě nebude nosit tu samou uniformu co starý tyran.

Sochy

Pomníky trvají věčně. Proto věčně trvají i jejich omyly. Právě tohle moderní svět nechápe na starodávné důstojnosti mramoru nebo kamene. Pokud udělám nějaký omyl při psaní článku, mohu to škrtnout. Pokud ale udělám chybu při tesání sochy Ramsese VII. (jestli nějaký Ramses VII. existoval), pak má takový omyl sklony trvat, stává se nezměnitelným, nemůžete ho škrtnout. Pokud jste vytesali jeho chřípí s tím určitým zakřivením, které naznačuje, že jeho cynismus byl spíše krutý (jak nerozumně tvrdili jeho nepřátelé), než laskavý (jak byli připraveni se vším důrazem tvrdit ti, kdo ho znali nejlépe), pak se lze obávat, že váš omyl o Ramsesovi už zůstane a bude v oné tváři z mramoru uchován navždy. Pokud jste mu nějak ukřivdili, dopustili jste se na něm věčné křivdy. Pokud jste ho pomluvili, pomluvili jste ho jednou provždy.

Samozřejmě, je tu metoda spočívající v tom, že rozbijete každou sochu, kterou vidíte. Osobně jsem jí nakloněn. Souhlasím s dávnými Židy, že modla, čili obraz nebo socha mají na lidstvo příliš hypnotický a hrozný vliv. Tedy, měly by na lidstvo příliš hypnotický a hrozný vliv, pokud by lidstvo nemělo náboženství. A já mluvím o moderním světě. Navíc, obyčejná socha má zvláštní moc či schopnost zfalšovat běžnou osobu. Hodně se toho namluvilo o staré methodě osmnáctého století spočívající v tvorbě monumentálních soch velkých mužů. Method osmnáctého století pro tvorbu soch velkých mužů byla docela prostá. Prostě jste udělali monumentální sochu velkého muže, které se velkému muži podobala co nejméně. Udělali jste mu holá ramena a oblékli ho do římské tógy a označili jste to za klasický styl, a nejspíš to tak i bylo. Tenhle klasický styl má něco do sebe. Něco do sebe má také moderní realistický styl Monsieura

Rodina, v němž nahodile vynecháte něčí ruku nebo nohu, abyste naznačili, že jste na ni zapomněli v záchvatu vašeho génia. Za oběma těmito styly jsou skutečné ideje, mám ale dojem, že mezi nimi bylo, zejména v Anglii, jisté nešťastné období, a že právě tohle období dalo vzejít obecném sklonu rozmlátit každou sochu, kterou vidí, sklonu, který najdeme u všech Angličanů zdravé mysli. Zajímalo by mně, zda všechny sochy bývaly stejně mizerné v době, kdy armáda Olivera Cromwella definitivně porazila armádu Karla I. Pokud byly tak mizerné, tak by to v mnohém vysvětlovalo puritánské obrazoborectví. Jsme na tě docela oprávněně naštvaní, protože zničili mnoho krásných a slavných obrazů. Ale neviděli jsme ty obrazy.

Možná nejzoufalejší příklady anglického sochařství použitého ke špatnému účelu můžeme najít v pěti nebo šesti sochách, které stojí na náměstí proti Parlamentu. Osobnost politika v nich není vyjádřena ani v nejmenším. Palmerstonova karikatura v Punchi mu dodává víc důstojnosti, než socha. Punch nenáviděl Disraeliho, ale zobrazoval ho jako skutečnějšího a obdivuhodnějšího tvora, než je ten beztvary, před který se na Petrklíčový den kladou svazky petrklíčů (19. duben, výroční den smrti B. Disraeliho pozn překl.) Kdyby se duch těchto státníků mohl vrátit, dali by přednost prchavým karikaturám v zábavních časopisech před těmito věčnými karikaturami v kameni. Tomu, co jejich nepřátelé nakreslili v zlosti by dali přednost před tím, co jejich přátelé vytvořili z úcty. A přece není tak snadné vystihnout povahu té nedostatečnosti. Postavy mají náležitý tvar, jsou náležitě oblečené. V oděvu či anatomii laikovo oko nenajde žádnou chybu, na kterou by mohlo poukázat nebo ji odsoudit. Lord Palmerston na sobě má redingot a předpokládám, že redingot nosil. Vztahuje ruku a předpokládám, že běhen své živé a zajímavé kariéry svou ruku občas vztáhl. Má licousy a předpokládám, že licousy nosil. Někdy, v temných snech vytržení si troufám doufat, že ne tyhle licousy, přece jen jsem ho ale nikdy neviděl a tak to mohlo být i takhle. Na žádné části jeho vzhledu, ani vzhledu dalších státníků, kteří s ním sdílí ono posvátné a nanejvýš působivé místo, není nic podstatně nerozumného ani nepravděpodobného. A přece, když se člověk zamyslí nad tím, jaké to je místo, vidí najednou, že jsou všechny ty postavy beznadějně a nenapravitelně komické Existuje-li

nějaká Anglie, pak tohle je její nejvyšší historický senát. Existuje-li nějaká Anglie, pak tudy protéká její posvátná řeka. A když uvažujeme o Anglii jako o čemsi věčném, i tehdy pokud o Anglii uvažujeme jako o něčem uměřeně trvanlivém, vidíme najednou, jak se z těchto viktoriánských figur stávají hloupé loutky. To musí mít nějaký důvod. A já myslím, že ten důvod je skutečně v tom, že lidé, kteří tyhle sochy postavili neměli vlastně vůbec dojem, že staví cokoli trvalého, jako kdyby nic v Palmerstonovi (nebo aspoň v jejich pohledu na Palmerstona), jako kdyby nic v Beaconsfieldovi (nebo přinejmenším v jejich obdivu k Beaconsfieldovi) nenaznačovalo vůbec nic věčného, žádné seskupení či shromáždění, které by vypadlo, že dokáže přestát den venku. To je totiž skutečný a definitivní test sochy. Socha musí obstát ve dvojí zkoušce. Za prvé musí snést, že je vystavena veřejnosti. Za druhé musí obstát v samotě. Člověk ji musí být s to považovat za opuštěnou a zapomenutou. Válečná dramata jsou k tomu, aby se vyprávěla na slavnostech velkých vladařů, babské povídky od toho, aby se omílaly v kroužcích drben a vesničanů, obraz patří do obydlené místnosti a miniatura do medailonku. Dokonce i kostel zdobený reliéfy je zbudován hlavně pro společnou potřebu ba i pro společné pohodlí. Ovšem kamennou sochu může člověk nechat samotnou pod hvězdami.

Bylo by zvláštní, kdyby nakonec tahle čtveřice nebo pětice kamenných postav vyjadřovala vše, co bylo s Anglií tak dlouho v nepořádku. Bylo by podivné, pokud by nedbalé tesání redignotu lorda Palmerstona bylo to jediné, co by skutečně vyjadřovalo, co je špatné na stranickém systému. A přece se mi zdá, že tady nebo někde tady kolem leží pravda. Obdivujeme naše stranické předáky. Nevěříme v ně. Chválíme je, že mají takový prospěch z naší věci, jako by to celou dobu bylo něco špatného. Všichni jsou to obhájci a byli lepší v osmnáctém století, kdy všichni nosili paruky. Nemůžete vytvořit trvanlivou sochu advokáta, protože nemůžete vytvořit sochu, pokud nemáte ideu a podstatou advokáta je, že má jakoukoliv ideu nebo všechny ideje. To, co přesně lidé na Palmerstonovi obdivují je právě to, co do kamene vytesat nemohou, jeho snadnou proměnlivost, jeho rychlé skoky, které připomínaly všudepřítomnost. „Jak jenom ten chlapík

dokázal,“ řekl Macaulay obdivně, „pokaždé dopadnout na nohy!“ Je to nepochybně úžasná dovednost, dopadnout vždycky na nohy, ale pokud je člověk socha, je nebezpečné dopadnout na cokoli jiného.

Na Benjaminu Disraelim, hraběti z Beaconsfieldu, lidé obdivovali právě jeho vyplašenost či vzrušivost. Tu ale v kameni vyjádřit nemůžete. Vím, že Monsieur Rodin a další přivedli výstřednost sochařství na vysokou úroveň, ale ani jim se ještě nepovedlo vytvořit sochu někoho, kdo zrovna vyskočil do vzduchu. A u Beaconsfielda nešlo o nic, než o to, že vyskočil do vzduchu. Budu-li mluvit vážně, pak si nejsem jist, že vůbec někdy stál na zemi a proto tedy byl námětem pro sochu dosti nevhodným a jeho socha před Parlamentem je prostě velký háv s kozlí hlavou nahoře. Věru ale lze sochařům sotva vyčítat pokud předvedli nedostatečné výsledky, protože jejich umění může vyjádřit toliko věčné detaily a oni byli povoláni, aby se zabývali osobnostmi, které se chlubily toliko tím, že žádná idea nemůže být věčná. Co mohli nejlepší sochaři dělat, když jim řekli, aby vytvořili charakteristické sochy šestice akrobatů?

Veřejné pomníky

Měl jsem nedávno příležitost znovu vidět slavný pomník krále Viktora Emmanuela v Římě a to mé myšlenky obrátilo k památníkům obecně a také ke sporům o náš Cenotaph (pomník padlým z I. světové války na londýnském Whitehallu pozn. překl.) Jak za chvíli uvedu, jsou to spory o místě, měřítku a formálním využití Cenotaphu, spíš než pře o Cenotaphu jako takovém. O tom by se dalo říci, že naplňuje svá vlastní pravidla—i omezení. Je možná nefér stěžovat si, že je štíhlý, když je štíhlost vlastní jeho záměrným proporcím. Je možná nespravedlivé namítat, že je holý a negativní, když byl jako holý a negativní zjevně zamýšlen, možná je i nelogické namítat, že neobsahuje žádné symboly zvláštního duchovního významu, když byl zjevně cílevědomě vyprojektován s tím, aby nic takového neobsahoval. Pokud ale jde o umístění a využití pomníku, k tomu lze říct mnoho.

Nikdo si nemůže stěžovat, že by pomník Viktora Emmanuela byl příliš útlý či hubený. Je tak silný, že vypadá jako obrovská zesílená hradba, kterou je těžké obejít a nemyslitelné přelézt. Ještě horší je, že tanhle nová citadela blokuje cestu ke staré a skutečné citadele. Původní římská skála, vyvýšené místo, odkud vylétali orli je touto novou zdí z bílého mramoru prakticky zastíněna. Z pohledu topografie, pokud ne přímo historie, se Viktor Emmanuel Savojský jeví jak značně důležitější postava než Julius Caesar. Jak se zdá, cesta k chrámu Kapitolského Jupitera, po níž se Caesar ubíral ve svých hřmotných triumfech, místo Kapitolu, kde došel cíle největší lidské slávy, už teď Římu nevládnou, jak mu myslím vládly do té doby, než natěšení liberálové devatenáctého století vyprojektovali horu mramoru, která podle všeho chtěla vyrůst výše, než sedmero římských pahorků. A jaksi se, při vši úctě a porozumění, zdá, že je to cíl a ambice nepřilhodná. Jeden jistý piemontský princ, nikoli prostý ctností a jistě nepostrádající nanejvýš zneklidňujících obtíží s nepochybnými zásluhami ve prospěch sjednocené Itálie se opravdu v historii nerovná svým postavením Juliovi Caesarovi, či třeba i mnoha velkým latinským vůdcům, jako byli Scipio nebo Marius. Proporce jeho pomníku v poměru ke Kapitolu a římským ulicím mohou ještě vyžadovat určité vysvětlení. Bude možná těžké naše bezprostřední potomky přesvědčit, že to není památník Mussolinimu.

Těm, jimž v Anglii říkáme viktoriáni, nebo vhodněji lidé posledních dvou třetin devatenáctého století většina moderních spisovatelů nerozumí úplněji a důkladněji, než kdyby to byli starověcí Britoni. Jsou nyní vždy a všude presentováni jako těžkopádní, pomalí a pouhou opatrností zcela ochromení lidé. Pravda je taková, že ve většině ohledů byli až příliš prudcí a nadšení. Tak jak byla romantická láska téměř jejich náboženstvím, tak i v jiných ohledech uctívali věci, které byli jistě úctyhodné, ale oni dostatečně nerozlišovali mezi láskou pomíjivou a láskou, která přetrvává. Zamílovali se do veřejných hrdinů, místo aby je prostě následovali. Je pravda, že se v jistých částech Evropy, které k tomu měly obzvláště sklony se jakýsi návrat této vášně projevil, pochybuji ale, že by tahle modlářství byla dokonce i nyní stejně velká jako ušlechtilé modloslužby anglických viktoriánů a jistě nejsou tak velké v Anglii. Dokonce i v Anglii hodně slyšíme o nových

hnutích a potřebě vůdcovství. S největší možnou úctou ke všem zúčastněným ovšem pochybuji, zda nějaký dav lůzy má opravdu za boha sira Oswalda Mosleye tak, jak středostavovský viktoriánský dav udělal ohromnou hrdinskou legendu z Garibaldiho nebo generála Gordona. Mějme na paměti, že viktoriánství bylo mnohem víc ovlivněno svou romantikou stránkou, než pozdějšími nároky vznesenými na jeho vědeckou stránku. Ve skutečnosti jím mnohem víc hýbal Carlyle než Mill, o Herbertu Spencerovi ani nemluvě. Viktoriánství, v čase zjevného úpadku mnoha forem náboženství, do značné míry přijalo náboženskou formu vymyšlenou Carlylem a nazvanou „kult hrdinů“. A tímto náboženstvím se také viktoriáni řídili, což se ve vztahu k jiným náboženstvím vždy říct nedá. Problém je, že jednali příliš spěšně a horlivě. Jednali s prudkou zaslepeností, která je pravým opakem těžkopádnosti. Důkazy vidíme v mnoha ošklivostech na pohled, jimž veřejné památníky. Je pravda, že v Anglii zašla jejich zuřivost a šílenství právě k pomníkům. V Evropě jako celku by se větší část devatenáctého století dala označit, a taky se označuje, za věk revolucí. Je pravda, že viktoriáni v Anglii byly hrdí na to, že nejsou destruktivní, ale že jen budují. Ale ti, kdo pohlédli na jisté památníky se sochami, zasvěcené věčné slávě, jsou někdy v pokušení myslet si, že takové budování může být ničivější, než destrukce.

Mimochodem, mohu tu s dovolením ještě jednou zopakovat svůj protest proti tomhle nanejvýš nesmyslnému rozlišování? Když člověk skácí strom a udělá z něj stěžeň jedná konstruktivně nebo destruktivně? Emocionální dopad záleží čistě na tom, zda zrovna chcete lesní stín, nebo plavbu po moři. S výjimkou manichejských heretiků, kteří útočili na prvotní církev, nějakého toho albigenského a snad nějakých ruských nihilistů neznám žádnou politickou skupinu, která by připouštěla, že ničí pro ničení samé. A všechny politické skupiny, pokud něco dělají (smělý to předpoklad) cestou boření budují. Srovnajte tuhle novinovou hantýrku s prohnanými příslovími lidového života. Řekl bych, že to musel být nějaký francouzský rolník, kdo přišel s mnohem moudřejším rčením: „Když nerozbijete vajíčka omeletu neuděláte.“

Pomník Viktora Emmanuela má jednu velkou přednost, kterou v Londýně těžko budeme hledat. Některým se může zdát, že prostě jen překáží dopravě, druzí v něm ale budou vidět cíl cesty. Sama skutečnost, že zaplňuje celý výhled jako pozadí na divadle, mu umožňuje hrát roli velkého chrámu či divadla, ke kterému se může ubírat průvod, který tam jako by najde svůj konečný cíl. Je to, jinými slovy, poutní svatyně. A když jsem viděl armádu italských skautů, jak staví své vlajkové tyče, nebo stahují své vlajky, jak poutníci odkládající své hole, napadlo mně, že tím zastavením a pozdravem dávají v jakémsi smyslu najevo, že doputovali do srdce své země.

Nu a hlavní problém s Cenotaphem v Londýně je prostě v tom, co s ním Londýňané udělali. Nepostavili ho na vyvýšené nebo ohrazené místo, nedodali mu definitivní pozadí, aby mohl vyhlížet jako národní svatyně, jež může být cílem poutníků. Postavili ho nahodile doprostřed silnice, obousměrné silnice, a udělali z něj jen jakýsi patník nebo jeden z mnoha objektů podél cesty, jako jsou pouliční lampy. Cenotaph vlastně vypadá jako nešťastný chodec, který vešel do silnice a hodně pochybuje o svých šancích přejít na druhou stranu. Při všech těchto slabostech, vypadá jeho váhání jaksi poněkud slaboduše, jako by, nějakým Einsteinovým obratem, mohl být prázdný hrob stejně prázdný navenek jako je dutý uvnitř. Skutečnou chybou je tu ale chybějící smysl, skutečný smysl, urbanismu. A plyne z toho poučení, že nemůžeme stavět veřejné pomníky, dokud neobnovíme starý imaginativní instinkt veřejného života, který nespočívá ve vysedávání po výborech, ale v pochodování v průvodech a jejich organisování do efektivních davů a v naučení se jak pozdravit oltář či hrob.

Britský buk

Rád říkám, že žiju v Beaconsfieldu, tedy chci říct, samozřejmě, že žiju v Bekonsfieldu. Myslím, že jsou nějakí lidé, kteří žijí v Beaconsfieldu, ale nevím, kde to je a nedokážu si představit, proč by tam měl někdo žít. Podle toho, jak mi to zní, bych čekal, že to bude někde v nějaké kolonii a patrně

to získalo jméno po Disraelim, který se stejně měl jmenovat hrabě z Hughenden, kdyby se držel svých vlastních venkovských, neotesaných a feudálních snů a nenechal se svést na scestí pokusem zdvihnout korunku pohozenou Burkem. Nu o původu jména tohoto města panují jisté spory, ovšem o tom, jak je vyslovovat není neshod žádných. Existuje jen vědění, jež je v držení těch, kdo vědí a často nezdolná a a tedy nevinná, nevědomost okolního světa. Skoro ani nemusím říkat, že lidé, kteří vědí, jsou ti, kteří jsou nyní obyčejně označováni za nevědomé a nevzdělané. Když jste dvacet let slyšali jméno svého vlastního města z úst stíhačů, kopáčů, krysařů, myslivců, pytláků a vesnických idiotů, pak víte s naprostou jistotou, že je to t správná výslovnost. Když do takového města přijde intelektuální aristokracie a začne je vyslovovat tak, jak je psáno, tak prostě víte, že se pletou. Pokud máte nějaké skutečné vzdělání, pak víte, že výslovnost dřív ke vzdělání nějak moc nepatřila a že ji dnes lidé pokládají prakticky za veškeré vzdělání prostě proto, že je to veškeré jejich vzdělání nebo taky jediné, které mají. Je nikdy ani nenapadne, že Shakespeare sice svoje jméno mohl načárat dvěma nebo třemi naprosto odlišnými leč stejně nečitelnými klikyháky, ale celou velkou tíží své slávy svěřil zvuku slov, která budou vyslovovat živí lidé. Když tedy narazí na taková slova jako je Beaconsfield, netuší, jak rozhodnout a vybrat mezi lidmi, kteří umí mluvit a mezi těmi, kdo dovedou jen vyslovovat. Vyslovovalo se vždycky správně. Jen se špatně píše.

Pokud jde o předmět této filologické odbočky, je pravda, že přinejmenším někteří tvrdí, že jméno je odvozeno ze starého slova pro buk. Určitě bychom nenašli jméno příhodnější ani nic symboličtějšího a inspirativnějšího. Buk má v celé téhle zvlněné zalesněné krajině tvořící střední a jižní části Buckinghamshire a skrze hrabství tvořící skutečný vztah s celým venkovem, zvláštní reprezentativní povahu. Jeden člověk ze Sussexu, který sám překypoval chválou nad Sussexem, jednou o bukových lesích kolem mého beaconsfieldského domova řekl: „Tohle je ta vskutku nejangličtější část Anglie a přiznávám, že Sussex v porovnání vypadá jako něco úplně jiného, někde docela jinde.“

Všichni jsme slyšeli o britském dubu, a já jsem dost tradiční na to, abych se nepřel s tradicí plnou hrdinských obrazů, ať už je to Nelson umírající pod nízkými dubovými trámy nebo Collingwood rozsévající žaludy, aby z nic mohly vyrůst válečné lodi. Moderní nadšený stoupenec válečného námořnictva by se, mimochodem, dostal do problémů, kdyby chtěl zasít šroubky a šroubováky v naději, že se promění v dnešní válečné stroje. Na onom podobenství organickém a mechanickém růstu něco je. Když se ale v myslí odtáhnu co možná nejdál, jsem nucen si povšimnout a pocítit, že vlastnosti dubu jsou jaksi méně důvěrně národní. Dub, zasvěcený římskému Jupiterovi má hranaté a rozeklané větve podobné Jovovým bleskům. Jeho tvrdá struktura a ostré rohy takřka přináleží k latinské logice. Kdybych měl vybrat zcela anglický symbol, byl by to buk. Je stejně silný a vyjadřující sílu, jeho hladkost ale také vyjadřuje jistou pomalost příbuznou s mírností a milosrdenstvím. Jeho oblé tvary jsou toho povlnného druhu, který v těchto končinách najdeme všude, v pomalé řeči venkovanů, ve volných křivkách kopců až k pahorkatinám v Hampshire a Sussexu, jež jsou jedinými horami na jihu. Mají podobnou sílu jako líné vlny, jež se pomalu zdvihají a dovolují vsím, aby žili pod nimi jen proto, že jsou příliš líné, než aby zase spadly dolů. Nemají v sobě nic z dubových šlehajících blesků a jen málo z dubů. Ale zvláště zde, v téhle části Bucks, nás buky obklopují a kryjí svým stínem a pokrývají naše domovy, a není proto žádná náhoda, že zrovna těmhle končinám Anglie říká Home Counties (řekněme domovská hrabství, polooficiální označení hrabství bezprostředně obklopujících Londýn pozn. překl.).

Je tedy možná jaksi znesvěcující a nehistorické požadovat takhle opožděně nahrazení britského dubu britským bukem. A přece tu je důležitá pravda, pokud jde o literární symboliku, i kdybychom nikdy nechtěli buk užít jako obrazový symbol. Nepřípadný důraz na dub a přehlížení ušlechtlejších kvalit buku totiž vyjadřuje mnoho z anglických omylů o Anglii, které nás sváděly z cesty celou dobu od těch časů, kdy zpátečnické tmářství reformace odřízlo náš skutečný původ. Sklon udělat z Johna Bulla chvastouna a pak násilníka byla až příliš pohotově vyjádřena dubovým kyjem vloženým mu do ruky, kyjem, o kterém se předpokládalo, že je

stejně nezdolný jako ten Herkulův. Vynechávaly se tak lepší prvky ve vrozeném temperamentu, veselí, vtip a zejména dobrá povaha. Ty by se daly mnohem lépe vyjádřit hladkostí, jež může existovat vedle sebe se silou buku. Navíc, Nelsonova legenda a vůbec celá dřívější část naší námořní romance, byly sice ušlechtilé, ale to, že se o dubu uvažovalo jen v souvislosti s loděmi obrátilo anglické myšlení příliš směrem ven a výlučně ke končinám země a příliš málo je obracelo dovnitř a k Anglii. Británie se tak stala toliko sochou na kterou se je třeba dívat z dálky, spíš než skutečnou ženou a matkou, již je třeba učinit šťastnou v jejím vlastním domě. Z to pak plyne i nebezpečné opomíjení zemědělství a vnitřní ekonomické situace, důsledky čehož již trpíme. Celá věc byla dohromady až příliš symbolická. Britský dub byl cosi jako britský lev, ale lvy potkáte na polních cestách v Buckinghamshire opravdu jen velmi zřídka. Britský buk by na druhé straně nepřipomínal nic jiného, jež britské prase. Divoká svině se živí bukvicemi a prase je realističtější, i když začíná být skoro stejně vzácné. Návrat ke skutečné Anglii, se skutečnými prasaty pro skutečné Angličany by byl návratem k bukovým lesům, které z tohoto města pořád ještě dělají domov.

Přinejmenším donedávna dělaly. Je docela možné, že se zítra dozvím, že některé bučiny byly vykáčeny, aby přechodně hluchému a slepému motoristovi umožnily cestovat z Birminghamu do Brightonu.

Zdravice New Yorku

Salute to New York

Když jsem opouštěl New York a ohlížel se za jeho vzdušné a vysoké věže, řekl jsem komusi, že to bylo velmi příjemné. Zjistil jsem, že jsem toliko předal dojem, že to bylo roztomilé místo k opuštění. Takové dvojsmysly či nedorozumění jsou v těchto případech docela běžné a v Americe má cizinec často dojem, že jeho výčitky vypadají jako drzost, zatímco jeho chvály zní jako neupřímnosti nebo přinejmenším jako ironie. Vzpomínám si, že jsem sám byl nejprve kritisován, že navzdor menckenitovcům

idealisují hlavní třídy velkoměsta a pak za to, že jsem se řekl, že americké vesnice byly nevzhledné ve srovnání s anglickými. Obecná tendence je ovšem taková, že přeceňuje subtilnost cizincovy proradnosti. Řekl jsem, že panorama New Yorku je krásné, protože krásné je a řekl jsem, že kupy amerických vesnic jsou ošklivé, protože ošklivé jsou. Když je tedy celé spletité proradné spiknutí Albionu odhaleno, napadá mě, že je tu skutečná paralela mezi případy města a vesnic a že skýtá dobrou příležitost vysvětlit některým hašteřivějším osobám cosi, co podle všeho nevědí, totiž o čem celý spor je.

Na New Yorku je divné, že je pořád nový. Je to jediný případ, kdy jméno nezačalo znamenat pravý opak toho, co říká, Nova Scotia nezní nijak zvlášť nově ani skotsky. New Orleans zní jako starší než starý Orleans. A pokud se někde potkáte s pokrokovým prorokem ohlašujícím Nové náboženství nebo Novou teologii, můžete si být jisti, že jeho náboženství či teologie jsou asi tak čerstvé a revoluční jako New Forest. Ale New York je jedinečný. Oprávně ho lze nazývat vizí, protože vize znamená něco, co je sotva vidět. Je místem, kde přebývá Duch, kterého lidé mohou milovat i nesnášet všemi možnými způsoby, který se ale projevuje ve specifickém umění, v architektuře, která je spřízněná s letectvím. Je vystavěný z okřídlených kamenů, jeho architektura se podobá zákonu gravitace obrácenému naruby. A tyhle hvězdnaté výšiny, tyhle paláce vznášející se ve vzduchu jako duha, tahle bledá zářící kopí bodající do oblohy, lehčí než samo světlo nebes, mají smysl a jsou znamením. Přestavují cosi, co cizinec, pokud je moudrý, rozezná, bez ohledu na to, kolik věcí shledá cizími oproti jeho vlastní civilizaci, bez ohledu na to, o kolika si bude myslet, že jsou zlem pro jakoukoliv civilizaci. Je to duch, jemuž je těžké dát jméno, aby to nebyla fráze, který je ale skutečnější, než všechny fráze, které ho pokrývají...Zdvihněte brány své prahy...pozvedni svá srdce, lide...(částečný odkaz na biblický žalm /24,9/ pozn. překl.). Je to sursum chorda v národní duši, které není ani falešné, ani afektované.

A tak dokonce i ty staré řeči o hvězdnaté vlajce či ptáku svobody měly správný instinkt pro obrazy, vyvýšené a daleko ve vzduchu a člověk v

jakémsi snu, omámený tancem věží, může kdesi proti oslepujícímu slunci zahlédnout neoslepeného orla.

A teď si představte, že by mi někdo řekl, že New York není nic než špína, svinstvo a peníze, že by ho bylo klidně možné odvézt, že průmyslový kapitalismus je všude stejný. Musel bych mu říct, že se plete. Industrialismus začal v Anglii, ale nikdy neskončil ničím takovým, jako je New York. Když se poutník blíží k Pudsey nehledí na paláce podobné duze. Když pocestný odchází z Wiganu neohlíží se zpět za zářivou roztomilostí. Úředník na chudém předměstí Sheffieldu není nutně oslněn hvězdami a hvězdnatými věžemi. Tenhle případ je jedinečný, je to zvláštní duchovní projev, pravděpodobně by ho nebylo možné nahradit. Tohle bych jim měl říct o New Yorku. A tohle jsem řekl ochráncům venkovské Anglie, o anglických vesnicích.

Šlo o to, že něco takového jako anglický venkovský život nevyroste prostě jen z toho, že lidé žijí na venkově. Nevyrostl v Americe, nebo když na to přijde v Asii či Africe nebo ve značné části Evropy. Je to naprosto umělecké vyjádření čehosi anglického, zrovna tak, jako je nejlepší americká architektura výrazem čehosi amerického. To první ale nenajdete v ničem, čemu se říká vesnice, ani to druhé v čemkoliv, co si říká město. A pokud to necháte zaniknout a zhytnout, jste jako lidé, kteří se mají dívat na zkázu posledního řeckého boha nebo trosky poslední křesťanské katedrály.

Porozumět Francii

Je zvláštní i když velmi zjevné, že internacionalisté nejsou nikdy prostředníky, překladateli, mezi národy. Jsou tím, co jejich jméno téměř implikuje, jsou tím, co bychom od nich logicky měli očekávat, že budou dělat, nebo se o to v každém případě budou snažit. A přece to nedělají, a já poněkud pochybuji, že by se o to aspoň vážně snažili. Ve skutečnosti se děje to, že internacionalista je často sice mírně, leč upřímně zděšen nacionalismem svého národa, ale téměř vždy ho ještě víc děsí

nacionalismus nějakého jiného národa. Stává se tak, a historie lidstva se tak vlastně vyvinula, že velmi často je nacionalismus národem.

Vezměme si nejbližší a nejjasnější příklad, starodávnou, ale rozhodně ne primitivní rivalitu mezi Anglií a Francií. V raném středověku byly téměř jedním národem. Později ve středověku byly prvními z nových a jasně rozlišitelných národů: na jedné straně kvůli úžasné náhodě u Agincourtu na druhé straně čímsi až příliš úžasným, než abychom mohli mluvit o náhodě: sv. Janou. Od té doby se ale, zhruba řečeno, oba národy od sebe stále vzdalovaly. A pro každého, kdo si vystačí s národy jako národy, nebo s velmi jednoduchých a prostě stříženým nacionalismem, to může být dostatečně přirozené. Co ale dělal internacionalista? Co dělal člověk, který s obzvláštní horlivostí mluvil o nutnosti míru mezi národy, vzájemného porozumění mezi lidmi všech ras a zemí, o přátelství k cizincům či lidskosti k domorodcům? Pokusil se kupříkladu vůbec někdy vysvětlit Francii v Anglii? Je velmi zvláštní a mimořádnou skutečností, že se nikdy o nic takového nepokusil. Vždycky byl ten úplně poslední, kdo by něco takového udělal.

Jen velmi málo běžných Angličanů, ať už imperialistů nebo internacionalistů, vůbec někdy pochopilo, co se rozumělo pod velikostí Francie. Internacionalisté to ovšem chápali ještě méně než imperialisté. V básních pana Kiplinga proto najdeme víc pochopení, než v brožurách pana Wellse. K porozumění v čem byla skutečná hodnota francouzské kultury je ovšem zapotřebí rozšíření anglické kultury. Když se letmo díváme celou onu starší francouzskou historií, kdy král Paříže ještě nebyl tak docela králem Francie můžeme si stejně letmo povšimnout, že křížové výpravy byly francouzská záležitosti a my si to nedokážeme uvědomit jen proto, že náš král a naše šlechta byli tehdy stejně francouzští jako Francouzi. Sv. Ludvík se svou křížovou výpravou, ani s pomocí přechodného úspěchu Lvího srdce neuspěl. Ovšem sv. Ludvík křížovoou výpravu vysvětluje, kdežto Lví Srdce ji spíš mate,. Hlavní moderní záležitost, o které mluvím ovšem začíná s renesancí a celou tou obří tradicí, která pramení u Rabelaise. Dochází vám, že ten vážený nonkonformistický pastor, který

káže proti militarismu a ve prospěch mezinárodního pacifismu je ten vůbec nejužší člověk k tomu, aby překládal Rabelaise?

Potom následuje to, co Francouzi nazývají Velké století s pýchou, jež je dokonale logická pro Francouze, ale mohla zůstat takřka nesrozumitelná Angličanovi. Ten, kdo neví, že Velké století bylo velké, neví nic nejen o Francii, ale ani o Evropě. V instinktu či imaginaci, které přirovnávaly Ludvíka XIV. ke Slunci neviděli naši historikové nic než nabubřelost. Není však historické pravdy bez historické imaginace. A je mnohem blíže pravdě přirovnat ho ke slunečnímu bohu, než ho přirovnávat k nafoukanému tanečnímu mistru ve stylu Macaulayovy úzkoprsé národní bigotnosti. Někteří angličtí literáti začali velkému Racinovi a Pascalovu věku a plnosti zlatého věku klasicismu činit zadost. Pan Sacheverell Sitwell má ve výtečné studii o baroku skutečně imaginativní a tedy chápavý popis jedné z oněch velkých slavností v níž byl král a jeho majestát takovou realitou, že mohl nést jakoukoliv tíž nákladu umělosti a při níž to, že král má být oděn nejen zlatem, ale přímo sluncem vypadalo jako cosi docela duchovního a spontánního, podobného písni. Pan Maurice Baring opakovaně s velkým důrazem a vtípem prohlašoval, že mínění, že Racine je prostě jen nudný a nabubřelý má asi takovou váhu jako dojem bretonského rybáře, že Milton jen jen nudný a nabubřelý: má poměrně prostý důvod v neschopnosti číst v cizím jazyce.

Objevily se některé docela dobré anglické překlady dobrých francouzských knih o ohromném, ba tragickém náboženském sporu, o jansenistech a jesuitech a podobně, velkém ohybu či obratu celých dějin křesťanství. Pár anglických kritiků dokázalo anglické překlady číst a recenzovat. Ale Rev. Timothy Tooting, který je pacifistou, protože odmítá jakékoliv boje vyjma buchtových bitev, který nabídne kakao, ale alkoholu se nikdy nedotkl a který pořádá schůze na podporu světového míru—myslíte si, že on nějak zvláště přispěl k porozumění řadě velkých králů a galské pýše a slávě? Dokud ale neporozumíme té pýše, neporozumíme nikdy Francouzovu názoru a pohledu na věc. Je podivné, že Rev. Timothy Tooting byl stejnou měrou šokován velkými králi i velkou vzpourou proti velkým králům. Jeho poznámky o francouzské revoluci a zejména o Napoleonovi jsou zrovna

tak pitomé a opovržlivé jako jeho poznámky o francouzské monarchii a zejména o Ludvíku XIV. A poznámky, které o Napoleonovi přičinil pan Wells, který sdílí s panem Tootingem některé předsudky, které by se daly omluvit u nějakého obzvláště blbého toryovského kapitána s polovičním důchodem, který sloužil pod Nelsonem, ale zcela jistě nejsou hodny ani Napoleona ani pana Wellse. A přece jsou to právě lidé jako pan Wells, kdo se velmi promyšleně a složitě chystají smířovat národy a dospět k tomu, co oni nazývají lepší porozumění mezi nimi. Navrhují, aby začal smířením Anglie a Francie a dosažením lepšího porozumění, či jakéhokoliv porozumění, Francii.

Často se říkalo, že počátek Milénia či příchod nebeského království na zemi budou doprovázet divy a znamení. Oliver Wendell Holmes požadoval, aby takovou apokalypsu předcházely jisté zázraky, jako třeba, že maliny a jahody budou čím dál větší dole v truhlíku, nebo že právníci budou brát tolik, kolik by sami dali a doktoři dají, co by měli vzít. Ve vsí zdvořilosti si dovolím tvrdit, že než ve Spojeném státěch evropských zavládne mír, dokonalý mír, uvidíme ještě jisté podivné věci. Uvidíme onen zvláštní druh pacifisty v naší zemi, kterému už nebude stačit, že je v míru s pacifisty téhož zvláštního druhu ve všech ostatních zemích. Uvidíme ho při tom, čeho je doopravdy zapotřebí k odvrácení války, totiž při snaze porozumět patriotům nějaké jiné země. Uvidíme hraběte Russela vysvětlovat ideály fašismu stejně férově a chápavě, jako by vysvětloval ideály socialismu. Uvidíme pana H. G. Wellse, jak znovu svádí stovky Napoleonových bitev, huláká válečné písně revoluční války a začíná si uvědomovat, jak mnoho z moderního světa, který obdivuje a evropské jednoty, již si cení vděčí za svůj původ těm, kdo přinesly napoleonský zákoník do vídeňských a madridských paláců. Uvidíme samotného Rev. Tootinga, nad jehož duší si žádný křesťan nesmí zoufat, jak usedá, aby napsal nějaký podněcující a romantický záznam o útoku polského rytířstva. Je sotva možné, že se tohle všechno, zrovna teď, jeví jako docela nepravděpodobné. Je to ale jediný způsob, jak se kdy můžeme dočkat mezinárodního míru a je to jediný způsob, jak mohou lidé na dosažení mezinárodního míru pracovat. Teď dělají jen to, že dávají dohromady

všechny lidi zastávající jednu konkrétní filosofii proti všem lidem, kteří zastávají opačnou filosofii. Řadí je do dvou dlouhých bitevních linií. Přípravy k válce lze hájit, tihle mírotvorci se na v každém případě chystají velmi důkladně.

Potěšení pocestného

Když jsem se jednou toulal krásným městem Bath, pohroužil jsem se do rozjímání, které se netýkalo žádné tamní starobylé pamětihodnosti, tak jak je vypočítávají knižní průvodce. Moje úvahy, jakkoliv hluboké a filosofické se netýkaly bathských lázní, které připomínají římské základy Británie, Netýkaly se bathského opatství, které připomíná středověk, ani Pump Room nebo Assembly Room, které připomínají vznešenou frivolitu osmnáctého století. Neuvažoval jsem dokonce ani nad tím ušlechtilým tématem, manželky z Bath, středověkým monumentem, který vypadá ještě větší, než opatství.

Pokud chce někdo opravdu vědět, proč mají někteří z nás zálibu v tom co se označuje za „medievalismus“ najde toho mnoho v oné velké a groteskní osobnosti. Jde tu ale o to, že žena z Bath byla na cestě z Bath ne do Bath. Když se nejprve zamyslíme nad tím, jakou podnikala cestu a pak nad tím, co byla zač, uvědomíme si jak široký záběr má náboženství nad nesourodým davem lidstva a jak se ho zmocňuje. Tahle ženuška z Bath je jakási karikatura vyrytá do mosazi: stejně drzá jako paní Gamp a stejně široce rozesmátá. Kdo si ale dokáže představit, jak Dickens, který popsal tolikérou toulání v Kentu, píše o tom, jak paní Gamp jde na pouť ke svatyni světce? Myslím, že celý úsek historie od středověkého světa k modernímu lze popsat jako cestu opačným směrem. Je to změna od časů, kdy žena z Bath šla, aby se v Canterbury pokropila svčnou vodou k době, kdy arcibiskup z Canterbury pravděpodobně šel, aby se v Bath pokropil vodou lázeňskou, zdraví prospěšnou. Ale takovými maličkostmi jako jsou věže Canterbury nebo římské podlahy v Bath jsem se v té chvíli nezabýval.

Moje mysl se povznesla a vyladila k předmětu buchet. Rozvažoval jsem nad pozoruhodnou skutečností, že je pořád do značné míry nutné se pro bathské buchtu vypravit do Bath. Ba věru, že jsem se na svých cestách setkal v méně civilisovaných místech s čímsi, co mělo očividně být k jídlu a co neslo jméno římského města v Somersetu. Když jsem to ale okusil, dospěl jsem k závěru, že jde o jiné odvození. Ony další předměty jsou, pochopil jsem, nesou své jméno znějící koupelí velmi oprávněně, protože jsou z mýdla a flanelu. Do značné míry ovšem navzdory moderní komunikační síti a umrtvující úrovni standardizace znamená bathská buchtu pořád ještě buchtu z Bath. Do jisté míry platí totéž, myslím, i pro chelseyské buchtu. Pokud vím mohlo by totéž platit také pro ony jedinečné richmondské koláče slavně označované za dvorní dámy. Je možné, že dřív než začala standardizace existovaly takové a podobné místní vybrané pochoutky v každém místě. Možná existovaly pimlické palačinky, které byly odměnou za překonání lučin na cestě k barvitě více Pimlicu. Z Claphamu vzešla možná nejen sekta, ale i sladkosti a Mayfair, než se na něj začali lepit kavalíři, mohl být slavný svými karamelami. Celkově však byly jednotlivé okrsky obklíčeny a pohlceny velkými průmyslovými městy, platí pravidlo vládnoucího velkého ekonomického slučování a všechny takové individuální zvláštnosti zanikly.

Netvrdím, že nikdo nesmí ochutnat růžičkovou kapustu jinde, než v Bruselu, jen proto, že jí říkáme bruselská, ani nehodlám každému, komu chutnají artyčoky nařizovat, aby vzal hůl a mošnu a vyrazil na pouť do Jerusalema, když už jim říkáme jerusalémské. Netvrdím, že turecký med může sladce potěšit jen Turky nebo cestovatele do Turecka, netrvám dokonce ani na tom (třebaže by to byla krásná hrdinská myšlenka hodná Scottovy nebo Stevensonovy romance), že by nikdo nesměl ochutnat edinburghský kámen, dokud by si to nezasloužil zdoláním strmého a krásného průčelí Rock of Edinburgh. V některých případech jde jen o jména a některé z nich s sebou ještě nesou cosi z chuti a pýchy národů. Ale v Anglii, v oněch jedinečně anglických centrech, starých provinčních městech se nám podařilo vytvořit dobré věci, jejichž sláva přímo spočívala v tom, že byly provinční.

Člověku stálo za to, aby se vypravil z jednoho města do jiného, a dokonce z jedné země do druhé, aby našel věci, které doma najít nemohl. V tom tedy byla velmi skutečná romantika cestování jak pro romantické, tak pro náboženské poutníky. Pocestné trmácející se po bathské cestě už zdálky sytila vyhlídka na bathské buchy. Koláč tak vlastní a výlučný Richmondu mu svítil a ukazoval cestu jako hvězda jasnější, než hvězdice na Podvazkovém řádu. Možná se může zdát, že tohle není za nejvznešenější hvězda jíž by se měl moudrý člověk nechat vést, ale tyhle materiální pochoutky měly svůj morální význam a v dnešní společenské kritice jsou symbolem čehosi mnohem hlubšího a širšího, než jsou samy. Ilustrují cosi, co nejen chybí v našem nejnovějším společenském vývoji, ale cosi, co se nejspíš hned tak nevyvine.

Cestovní v pravém smyslu se tak ve velkých městských nebo urbanisovaných celcích stalo nemožným. Do každého místa vede dvacet cest, jít není kam. Máme stovku vylepšených způsobů komunikace a komunikovat nemáme o čem. V prostších časech pocestný cestoval se dvěma legitimními a dokonce úctyhodnými cíli. Za prvé chtěl vidět podivné věci v místě, kam mířil a za druhé se chtěl chlubit zemí, odkud přicházel. Obě tato obdivuhodná umění jsou za stávajících podmínek, kdy místo kam dorazí je stejné, jako místo odkud vyšel, odsouzena ke strádání a popření. Všechna taková místa jsou si vzájemně podobná, jsou polepená stejnými reklamami, zablokována týmiž velkými obchody, prodávají se tam tytéž noviny a navštěvují se tytéž školy.

Pocestného cestování tak nemá žádného skutečného smyslu, vyjma trvalého osobního zájmu o lidstvo. Obecný duch cestování ovšem, touha vidět nové národy a nové zvyky, to vše bylo zničeno ekonomickou koncentrací moderní doby. Nemám námitek proti tomu, aby bylo rozumné množství věcí roztroušeno po celém světě, aby pocestnému připomínaly domov a společné pouto lidstva. Illustrated London News jsem kupříkladu viděl v odlehlých zablácených vesničkách ve Španělsku či v karavanesrájích na okraji pouště a jsem docela připraven je najít v temných afrických pralesích nebo na ostrovech v jižních mořích. Ale španělské

vesnice a arabské osady jako takové byly docela jiné než Londýn a zprávy z Londýna.

Kdyby každé z našich jednotlivých měst či vesnic byly odříznuty nějakou šťastnou katastrofou, třeba kvůli přívalům sněhu, nebo kdyby se z nich stal ostrov v povodni, pak by takové město či vesnice mohlo začít vydávat svůj magazín. Mohlo by vytvořit svůj vlastní druh architektury, svou vlastní básnickou školu. Mohlo by vytvořit cosi vlastního, něco co by vyrůstalo z jeho vlastní půdy, místo toho, aby jen předávalo někam dál něco, co převzalo odněkud odjinud, jako by každé lidské město nebylo víc než přestupní stanice na železnici. Mohlo by je to povzbudit, aby využívalo všechny dostupné talenty místo toho, aby je všechny zaplavily a spláchly záplavy obyčejných mód a zvěstí odkudsi z končin země. Tehdy by se na světě znovu mohl objevit pravý druh pocestného a poutníka. Pak by skutečně stálo za to přejít přes kopce a vrchy z jednoho údolí do druhého, protože tehdy by se vstupem do nového údolí vstupoval do nového světa. Toulat se po kusu Anglie by pak byla větší zábava, než je dnes toulat se po celém světě. Staré pohádky, které vyprávěly o člověku, který přišel do jednoho království, kde byly domy ze zlata, nebo do jiného, kde z kašen teklo víno, nebyly nic jiného, než oprávněně přehnané zkušenosti skutečných cestovatelů, kteří se setkali s jedněmi rolníky, kteří nosili zlacené čepce a jinými, kteří vařili zlaté pivo. V naší nynější fázi ale cestování zničilo cestovatele a poutník nemá kam by šel, leda by putoval v duchu—jedinou možnou poutnickou cestou vpřed.

Apoštol a divoké kachny

The Apostle and the Wild Ducks

Minulý týden se mi dostalo historického poučení jistého druhu, jelikož jsem šel na hon na divoké husy. Možná by bylo přesnější říct, že to zas nebyla tak marná snaha, jak by se zdálo, ale že jsme lovili divoké kachny. Ne, že bych měl jakýkoliv záměr po nich střílet, i když pokud vím, krajina, kterou jsme navštívili, kolem lincolnských močálů a norfolkských rovin, je

k takové zábavě obzvláště vhodná. Tyhle východní pláně jsou obecně známé svým divokým vodním ptactvem a také zbytky bohaté středověké civilizace založené na vlámském obchodu i pro široké možnosti obdivovat západ slunce, či u těch s příhodnými zvyky, jeho východ. Přesto nebyla divoká kachna za kterou jsem se hnal tak docela symbolická, i když mimo jiné byla i symbolem. Pokud jde o můj případ, stalo se prostě tohle: jeden přítel mi řekl, že kdesi uvnitř močálů, hluboko v labyrintu stezek a příkopů je malý kostelík a v něm nějaké pozoruhodně dochované středověké malby. Měly představovat scény ze středověkých lovů, zejména na husy. Po toulkách, které nás mohly zavést z druhé strany nikam, až na to, že se cesta točila pořád dovnitř, místo ven, až jsme nakonec přišli na místo, bylo to v pustině. kde mezi zaprášenou trávou a zakrslými a plazivými stromy osaměle stála jedna z těch velkých čtvercových věží z křemene, tak typických pro norfolkské kostely, a vše kolem ní vypadlo velmi malé. A právě tady jsem našel něco, co mi připadlo jako symbol či shrnutí našeho chápání středověku.

Shodou okolností byla samozřejmě jakýmsi symbolem i sama ta věž. Byla nejen paprskem navádějícím k tomu, co má být vidět, stála za vidění právě tak, jako byla symbolem slepoty. V lidských dějinách není podivnějších věcí, než jsou ty, které lidé nevidí. Jediné hory, které v oněch pláních vznikly, byly dílem lidských rukou a to dílem rukou lidí středověkých. Když na to přijde, tak v tisících vsí po celé Anglii bývala po staletí jediná vysoká, elegantní, ozdobná a uspořádaná budova, vše ostatní bylo od podívání splácané a chudé. A přece mohou puritáni učit pět generací anglického lidu, zejména ve východní Anglii, že ti lidé, kteří postavili velké systematické budovy žili v divoštví a v pověře, zatímco lidé tolerující malé chatrče se dočkali svobody a osvětlení. V tomhle případě prapodivně platí, že víra hory přenáší, může přenést horu, která člověku stojí pře dveřmi, pokud ho jeho předsudky učí, že hora je jen mýtus. Tohle byla ale jen odbočka, protože se tu nechci zabývat starými anglickými kostely obecně, ale čímsi, co se nachází v tomto konkrétním starém norfolkském kostele.

Říkám, že je to něco, co se v něm dá najít i když to zprvu vypadá, že se to tam najít nedá. Mohli bychom vlastně říct, že jsme v té malé svatyňce na pláních našli všechno, až na to, co jsme hledali. Byly tam skutečně středověké malby, a to velmi pěkné, rozhodně nebyly nijak schované, spíš nádherně vystavené. Proti nám, když jsme otevřeli dveře kostela, stálo na rood screen (cosi jako západní ikonostas, přepážka oddělující loď a presbytář,) dvanáct apoštolů, šest po každé straně, barvy měli poněkud potměšlé, jejich zlato však zářilo naplno a jejich odznaky a nástroje mučednictví si nebylo možné s čímkoliv splést. Proti sobě a s pohledem obráceným dovnitř stály postavy sv. Michaela a sv. Jiří, pojaté poněkud heraldickým způsobem. Tím myslím způsob, který vypadá dost svévolně, dokud si nevšimneme, že je ozdobný. Zbroj sv. Jiří vypadala i na sklápěcí brnění ze čtrnáctého fantasticky a vratce, peří sv. Michaela vypadalo, jakoby vyráželo z podivných částí jeho těla, jakoby to bylo tělo nějaké přišery. Teprve, když se na to podíváme spíš jako na erb, než jako na obraz, dojde nám, že každá čára je přesně na svém místě. Vysoko nad tím vším byla mnohem vybledlejší postava sv. Etheldredy, velké křesťanské zakladatelky a patronky těchto končin, jež shlížela dolů možná působivěji proto, že vypadala spíš jako duch či velký stín na zdi.

Tohle všechno bylo v přísném slova smyslu velmi dobré, ale to nebylo to, nač jsme se přišli podívat. Ať už byl postoj apoštolů jakkoliv skrývalo šero, nebylo možné si je splést s gentlemany postávajícími při honu na kachny. Sv. Jiří se zcela zjevně věnoval zabíjení draka a ne kachny. Mohlo se zdát, že ze sv. Michaela trčí křídla v libovolném a ozdobném stylu, ale nepřipomínali kachní křídla, ba ani to, po čem dychtil žalmista jako po křídlech holubice. Krom toho, sv. Michael je více spojen s husou. A nikdo by si netroufal prohlašovat sv. Etheldredu za kačenu. Dospěli jsme tedy k závěru, že pověsti o obrazech honů na kachny ve zdejších močálech byly nepodložené zvěsti. Jinak řečeno, že se kolem téhle kachny jen honila voda.

Zrovna, když jsme se zklamaně, ba zoufale, pokud tedy šlo o náš lov kachen, trousili z kostela, můj přítel vykřikl a já se na samém zápraží kostela obrátil a podíval se na něj. Skláněl se nad figurou představující sv.

Pavla oblečenou do dlouhého vnitřního šatu složitě vyšívaného zlatem. Ani jeden jsme si výšivky moc nevšímalí, v domnění, že je to jen vzorek obohacující celkový vzhled. Když jsem se ale podíval blíž, viděl jsem, že Apoštol národů je samá kachna. Přímo se, abych tak řekl, kachnami hemžil, kachnami a psy, kteří je honili v jednom pantomimickém tanci po celém zlaceném vzoru. Právě sem umělec stěsnal všechny své komické črty honů a zábav svých rodných mokřad. Byl to velmi dobrý vzor, ale tvořily ho velmi groteskní obrázky. Mohl to být návrh na velmi elegantní vestu pro nějakého gentlemana z jednoho z Dickensových románů. Vůbec první jeho román byl původně mimochodem napsán, aby doplnil jakési legrační črty podobného zaměření. Nebude přehánět, když řekneme, že podle původního záměru vydavatele existovali pan Pickwick jen kvůli panu Winklemu. Pan Winkle se mohl docela dobře vydat na lov divokých kachen do mokřadů právě tak, jak šel bruslit na led, nebo jel na tom slavném koni, který běžel stranou. Umělec najatý při této příležitosti by nepochybně byl připraven ho vyobrazit obklopeného libovolným počtem kachen a psů. Mírně by ho ale překvapilo, kdyby byl požádán, aby je vyobrazil jakou součást výzdoby farního kostela, nemluvě o farářových ornátech. Starému umělci ale nepřišlo nijak nepřipadné je v takové houštině detailů mezi ohromnou knihou a mocným mečem, jež představovaly onoho hrozného konvertitu sraženého k zemi na cestě do Damašku.

Nu a to je odpověď na otázku, kterou jsem už položil a to, proč je tahle anekdota bez pointy i podobenstvím. Lidé dovedli zavřít oči před tímhle kostelem, protože to byl jen kostel, bez ohledu na to, jak byl velký. Nenapadlo je odvozovat z něj cokoli o počtu domů nebo o povaze domácností. Jelikož rámec středověkého života byl v tolika ohledech rámcem náboženským, nikdy se ani nepodívali na obrázek v tom rámu. Přehlédli ho právě tak, jako člověk, který se dívá na pomalované postavy dvanácti apoštolů přehledně všechna malá a velmi živá zvířátka, která tvoří jejich ozdoby. Když tedy vezmeme tento jeden jediný příklad, vidíme, že populární historie jen zřídka bere na zřetel velké množství středověkých lidí, kteří byli nějak spojeni s církví, aniž by byli v plném smyslu ať už

kněžími, nebo mnichy: studenty, členy laických řádů či lidi, kteří byli kleriky jen v tom smyslu, že si nárokovali duchovenské výhody, tedy že spadají spíše pod mírnější právo církevní, než hrubší právo státu. Řekl bych, že se tento lidový život normálně pohyboval ve víceméně klerikálních mezích stejně, jako detaily ozdob jakoby tančily uvnitř hlavních linií celého vzoru. Při postupném oživení bádání o takové epoše jsme museli museli prozkoumat náboženský život, abychom objevili život sekulární. Museli jsme pátrat v katedrálách, abychom objevili cechy zrovna tak, jako můj přítel musel důkladně zkoumat světce, aby našel psy a ptáky. K takovým věcem se nelze dostat jinudy, než přes gotickou předsíň a to si uvědomovali i velcí muži jako Morris či Rosseti, kteří by si mohli z toho či onoho důvodu sami přát, aby mohli vejít jinudy. Jinou cestou však nepřichází nikdo jiný než lupiči a zloději.

V každém koutku toho, co zbylo ze středověké kultury a středověkých řemesel lze najít tisíce maličkostí. Dal jsem tenhle malý příklad proto, že je malý a protože se mi to zrovna přihodilo. Bádání o těchto starých věcech musí být intensivní, zrovna tak jako jejich nová kultivace by musela být kultivací intenzivní.

Největší okno na světě

Je hrozné procházet se po bojištích ještě než na nich byla svedena bitva. Člověku z toho naskakuje mrazivá a přízračná husí kůže, jako by byl ještě nenarozeným dítětem. Jenže já byl ještě kluk, vlastně skoro děcko, když jsem byl poprvé v Belgii a mohu jen zapsat skutečnost, jak na mně tehdy zapůsobila. Za několika ulicemi žhnoucími měděným zbožím, které bylo tady na dohled velké slévárny snad pořád ve výprodeji, bylo (či je) jakési museum velkého Memlince. Mezi obrazy tam byl jeden, na který jsem dokonce ani jako dítě nemohl zapomenout a jen málo básníků či proroků si dokáže představit, kolik toho kluk dokáže zapomenout. Byl to obraz, na kterém okno vypadalo sotva širší, než škvíra ve dveřích. A přece se lidské

oko skrze tu štěrbinu skoro mohlo, řečeno silnou řečí Písma, vznést na křídlech jitra a přebývat při nejzazším moři.

A vzpomínám si, že jsem slyšel, jak blízko mě promlouval hlas, jehož přízvuk nebyl ani francouzský, ani vlámský, ani můj a říkal: „Vidíš jak úzká tehdy bývala okna“.

Viděl jsem. A taky jsem si začal poprvé všímat, jak uzoučké jsou dneska myslí. Podíval jsem se na to malé okno znovu a měl jsem za to, že je to největší okno na světě. Jen proto, že bylo otevřené tak uzounce sem věděl, že krajina před ním je širá. Kdyby ji moderní umělec vymaloval rozmáchle, nevšiml bych si jí o nic víc, než pár set mil tapety. Všimněme si pak nejen pýchy malých národů, ale i pýchy bohatého rolnictva. Podívejte se štěrbinou věže v Cumberlandu nebo v Kalábrii a je možné, že vaše oko natrefí na něco lehce depresivního. Ale jakýkoliv kousek Belgie bude jak pás pošíťý dýmanty. Všimněte si, za třetí, že rozhled bývá tím užší, čím tlustší je zeď. Není tu ani stopy po tom, čemu primitivní lidé říkají „vyhlídka“: dům se neotevřel donekonečna světu kolem. Memlincův člověk se na svět dívá ze svého okna. Pořád je tu ale ještě definitivní skutečnost, že to okno bylo jeho a ten svět nikoliv. Tehdy mi připadalo docela nepředstavitelné, že by na tu věž někdo zaútočil. Přišlo by mi ale stejně tak nepředstavitelné, že by někdo selhal či zklamal v její obraně. Když někdo žije v takovém domě, může skoro pro ochranu krásy okna zavřít vchodové dveře.

Nikdy jsem od té doby v Belgii nebyl. Nepotkal jsem nikoho, kdo by mohl být jakkoliv spojen s nějakou revoluční či protinárodní idejí. A přece pro mě Belgie dál znamenala ono malé zorné pole zajišťující tak širé pole prosperity. Ona klíčová dírka je pořád největším oknem na světě.

Od té doby jsem tu zemi nikdy neviděl, leda na hrůzu budících fotografiích. Postupně jsem začal chápat, co měl na mysli můj cizí přítel, když hovořil o zbytečné úzkosti středověkého okna. Soudě podle fotografií značně architektonický účinek rozšířil. Vyboural do oken nová okna a rozšířil pozemky, zanechal po sobě dlouhé řady ulic, kde je nemožné říct, zda spojil okna, která existovala nebo ušetřil okna, která nikdy

neexistovala. Nic jiného, než okna, dělat nedokáže, protože okno je prostě díra. Poté co vše roztráskal na atomy, poté, co na mile kolem nezůstal kámen na kameni, řekne, s šílenou prostotou: „Udělal jsem největší okno na světě“.

Nutnost osobního napadání v politice

The Need of Personalities in Politics

Ve vsi, kde nyní bydlím (coby dočasný obyvatel v nepřítomnosti vesnické krásy) byl minulé noci velký rozruch, vyvolaný příjezdem Liberálního vozu, na který se lidé dívali s větší vážností, než bych si dokázal představit. Přijel na náves, jeho řečníci zahájili shromáždění a všechno by šlo hladce a ve vší vážnosti, kdyby mezi pořadatelem postávajícími kolem vozu nebyl jeden, na kterém bylo poznat ono potlačované intelektuální napětí tak příznačné pro čtenáře Daily News. Nějakou shodou okolností zaslechl kdesi ve společnosti moje jméno a vzpomněl si, že je četl někde v novinách. „Četl jsem vaše články,“ prohlásil ten vynikající liberál s přátelským úsměvem, zatím co já jsem mu chabě kondoloval. Pak po poněkud delší pause dodal. „Myslím, že vím, co některé z nich znamenaly.“ Snažně jsem ho žádal, aby se se mnou o to tajné a bolestné vědění podělil, on však odmítl a já se to do smrti nedozvím. Setkání s tím člověkem mě o ovšem zatáhlo do nebezpečného kruhu. A když pak musel předseda, místní liberální magnát, v půli shromáždění odejít, vytáhli do křesla místo něj mně. Předsednické místo byla malinko vyvýšená jakási dřevěná police do níž jsem se usadil s tak důstojnou rozhodností, že to málem celý vůz převrátilo. Poté začalo shromáždění být, musím s lítostí přiznat, poněkud bouřlivější. Kdykoliv jsem vstal, abych něco pověděl, ozývaly se (je to fenomén, který neumím vysvětlit) hlučné výkřiky od malých hochů. Myslím, že jsem v nich nějak roznítil nechutnou naději, že se nakonec přece jen dočkají cirkusu.

Byl tu taky na okraji davu jeden chmurně vážný konzervatívec, který vyrušoval tak důsledně a soustavně, že vystávala poněkud delikátní

otázka, zda on narušoval naše projevy nebo my jeho. Mně ale ani tak současně netěšilo množství, jako spíše kvalita jeho vyrušování. V jeho mysli byla pevně usazena jedna věc, plodné símě stálekvetoucí satiry. Tím mívám jeho přesvědčení, že my všichni kolem vozu jsme nesmírně bohatí. Když jsem pronášel jakési poznámky o chudobě, hodil mi na hlavu, se smrtelně přesnou muškou, tenhle tajuplný sarkasmus. „Ha! Nejsme tady všichni králem placený.“ Já samozřejmě jaksi samosebou odušil, že některé z nás by z královských služeb vyloučilo chování, ale do této chvíle nedokážu pochopit, co vlastně ten nesrozumitelný úšklebek znamenal. Je snad na mém chování, na tom, jak působím něco z oficiální důstojnosti a dekora, stopa otrocké velkomožnosti, která by naznačovala, že dostávám tučnou pensi? Nebo mi někdo skutečně dal nebo zanechal nějaké peníze (dojemná a nepravděpodobná myšlenka), zatímco jsem byl mimo město?

Zanechme těchto toliko osobních hádanek a přejděme ke konečnému vývoji, který byl přinejmenším z hlubšího hlediska, nejzajímavější. S hrdostí mohu říct, že se shromáždění čím dál víc rozehrávalo: dokonalé řinčení výpadů z jedné i druhé strany, stoupenci každé z nich hlučně povzbuzovali, velký a tlustý farmář konservativního smýšlení začínal hrozivě a strašlivě pomalu přemýšlet, co by tak řekl a když jsem pak závěrem všem děkoval za jejich trpělivost, laskavost a dobrou náladu, byli tak akorát připraveni se navzájem zašlapat do návsí.

A pak se stalo něco zajímavého. Deset minut potom, co shromáždění skončilo ten velký, přemýšlivý farmář konservativního smýšlení vyslovil, co chtěl říci a ono věštné zrození doprovodilo dunění hromu a zatmění slunce. Chtěl říci tohle—může mi tu někdo povědět, zda někdy někomu snížil mzdu? To ni přišlo velmi podstatná, velmi vážná a velmi mužná výzva, nezměrně důležitější, než cokoliv řečeného nejen na našem shromáždění, ale než cokoliv kdy proneseného v Dolní sněmovně.

Následovalo jakési neklidné ticho, jež bývá v takových davech při těchto příležitostech slyšet a v dalším okamžiku následovalo drama. Bledý, hrubě vyhlížející mladík, s paží hněvem a horlivostí napůl svlečenou z kabátu, vyrazil tvářív před. Dostává nižší mzdu, řekl, dluží mu peníze, a dluží mu

je tenhle člověk. Farmář, který se na něj tmou díval nejprve popíral, že by kdy tuhle tvář viděl. Pak z něj vyšel hlas, hlučný, hněvivý a rozhodný hlas, volající: „Ale ano, však já tě znám. Teď mi to došlo, už vím, kterej ty seš. Tebe jsem vyhodil kvůli...“ Tu najednou ve všech procitl anglický smysl pro slušnost a ty dva muže od sebe odtrhli a jejich přátelé je rozrušeně uklidňovali. Ať už se stalo cokoliv, nesmí po nás nikdo chtít, abychom vynášeli soud o věci skutečného a denního práva a křivdy. Ať už se stalo cokoliv, nesmíme na prostou osobní výzvu nechat reagovat prostou osobní odpovědí. Farmář odešel, ještě se chvěl svých zuřivým tajemstvím, kluk odešel a třásl se svým. A přece bylo na té ztemnělé návsi a v té v šeru skryté skupince přítomno to, co je často věčnou podstatou a celým smyslem společnosti a práva. Dva lidé se obraceli na své sousedy a bližní, aby rozsoudili jejich křivdy. To je politika. Vymezili jsme hranice Indie, prozkoumali jsme vývoz do Kanady, rozjímalí na spory mezi Holanďany a německými Židy, laskavě leč pevně jsme kritisovali životní podmínky pruských pracujících tříd, mysleli jsme jak imperiálně, tak v kontinentech, viděli jsme království země i jejich slávu.

Nikdy nám ale ani na mysl nepřišlo, že by veřejnou povinností bylo sjednávat spravedlnost mezi dvěma rozčilenými lidmi. To bylo to poslední, co by se od nás mělo čekat—to, co by v primitivní obci bylo první na řadě, co by bylo první na řadě v kmeni Zulůů. Naše politika pro onu noc skončila. Naše politika skončila přesně tam, kde má veškerá politika začínat.

Zdalo se mi, že na té malé návsi a na její tribuně se odehrála alegorie celého stavu současného státnictví. Všechno se vesele vede, dokud se zabýváme věcmi. Všechno zprudka zastaví, když se začneme zabývat lidmi. Smíme říkat: „Stoupenci zákona o úpravách a vylepšeních modronosých opic jsou zkorumpovaní lumpové“. Smíme říkat: „Sir William Guppy podporuje zákon úpravách a vylepšeních modronosých opic.“ Už ale nesmíme sylogismus dokončit. V našem anglickém parlamentu všichni v jednom souladu říkají: „Netahejme do politiky nic osobního.“ Každý Brit říká u snídane: „Když nic jiného, tak nejsme aspoň

jako ti Francouzi a Irové, u nás v politice nemáme žádné osobní výpady“ A protože nemáme nic osobního, nemáme ani žádnou odpovědnost.

Estéti v zelinářské zahradě

The Aesthetes in the Kitchen Garden

Když jsem před týdnem či dvěma scházel z kentských kopců, vypadala krajina kolem náležitě nevinně. Vyjma ptáků a starců odvětvuujících živé ploty se zdálo, že je návštěvník osamělý. To byla ale jen maska, či obluzení. Tahle naše zelená Anglie přímo kypí literáty. Zpoza živého plotu skáčí spisovatelé povídek, ze stromů jako zralé ovoce padají menší básníci a vysokou trávou nemůžete projít, aniž byste nezakopli o sociology. Za temných, větrných nocí se s vichrem mísí hlasy a mezi kopci se ozvěnou bezútěšně ozývají slova: „reakcionářské“, „nadčlověk“, „filištíni“ a „udělejte z toho drama“. Přímo vidíme Fitz Jamese v Jezerní dámě, tak jak tu scénu popsal Scott slovy, která cituji po paměti:

At once from copse and heath arose

Roundels and fugues and lyric prose,

From shingles grey their nocturnes start,

The bracken bush cries, `Art is Art`,

And every tuft of broom is rife

With highly beastly views of life. (tu hned z mlází a vřesu vstaly/ rondely, fugy, též lyrická proza/z oblázků šedých nokturna jich zní/vřesový keř volá „umění je umění/ a každá štětina koštěte kypí/vysoce zvěrskými pohledy žítí“

Potkal jsem tu na lukách, některé z nejkrásnějších a nejhroznějších lidí z Fleet Street. Viděl jsem chalupu, navenek slušnou a tichou, o které doufám při samém nebi, že v ní na stěnách byl Burne-Jones. Máme tu zkrátka

zvláštní fenomén. „Zpátky k půdě“ se nevrací obyčejní lidé, ale kultivované třídy.

Na těchto intelektuálech ve flanelových košilích, kteří odcházejí žít na venkov, kde hrají tenis a čtou Thoreaua je něco, z čeho mě pronásleduje dojem, že na venkov ve skutečnosti nepatří a že na něm jen pobývají, místo, aby v něm doopravdy žili.

Nu a to je velmi falešné. Jděte na venkov kvůli svému zdraví, jděte na venkov kvůli zdraví svých dětí, jděte na venkov, protože po vás jde policie, jděte na venkov, kvůli tomu, že rádi malujete akvarely, nebo proto, že rádi chováte slepice, nebo proto, že rádi lovíte vydry, nebo proto, že dychtíte po kráse nebo spokojenosti nebo stálé společnosti krav. Nevydávejte se ale na venkov proto, že máte rádi svobodu, protože na venkově je z nezbytí méně svobody, než všude jinde. Tlak společnosti na jednotlivce musí být na vesnici vyšší než ve městě. Veřejné mínění musí být mnohem silnější, osobní výstřednosti mnohem složitější. A pokud estéti ve flanelových košilích tenhle tlak necítí, pak je to proto, pak je to proto, že ve skutečnosti nežijí životem vesnice—jinak řečeno nežijí životem venkova. Svoboda je městská záležitost, tomu by rozuměl každý Řek nebo Říman. Nutnost svobody, a samoty jež je se svobodou takřka totožná, lidé poznávají tam, kde žijí intenzivním a složitým životem. Rutina šťastného, důstojného, rozumného, ale ne vynalézavého a ne volného venkovského života běžela téměř nezměněna od počátku světa.

Mezi všemi těmi filozofy a umělci, kteří hopsali jak zajáci po kentských lesích jsem potkal jednoho, který venkov doopravdy miloval. Jezdil s jakýmsi otevřeným kočárem, který byl celý polepený malými účtenkami a nálepkami, které oznamovaly, že nyní poprvé mohou lidé z Westerhamu nebo Limpsfieldu poprvé cestovat na různá místa, o kterých jsem nikdy neslyšel za nějakou malou sumičku, kterou jsem ani nepřečetl. Klusal se svým kočárem po venkovských cestách a aby se nejprve předvedl a udělal si reklamu, vozil zdarma chodce, které tím velmi pobavil nebo hlasitě rozhlašoval povahu a nádheru své trasy vyděšený lamačům kamene, nebo vytřeštěným cikánům. Cosi mně přimělo se s tím jedincem seznámit a

zjistil jsem, že na kozlíku kočáru neprožívá zdaleka své první ani nejzábavnější dobrodružství. Psal knihy, kandidoval do Parlamentu, mám dojem, že i vedl jakési divoké noviny. Jmenuje se Stuart Gray a mnoho mých čtenářů ho asi dobře zná, zejména pokud se zajímají o hnutí za koloniaci Anglie a návrat lidí k půdě. Jedna jediná jeho věta stačila, aby mně přesvědčila, že doopravdy má ono poetické cítění, které menším básníkům okolo často chybělo. Krajina se před námi rozbíhala jako hřbet neporušené vlny, prostorná, tichá, dotýkající se oblohy. Napřáhl k ní svůj bič a hlasem, který mohu označit jen za plný úžasu řekl. „Kdyby to všechno byly zelinářské zahrady! To by tu byli lidi—lidi—lidi.“ Posvátné slovo republiky pronesl třikrát. Jak asi chápete, i tenhle článek píši v zelinářské zahradě a line se z něj čaromoc česneku.

Jak jsem tak v té zelinářské zahradě stál, uvědomil jsem si, co muselo mnoha mým čtenářům dojít už dávno, že totiž je právě zelinářská zahrada mezi všemi věcmi na světě ta jediná dokonale krásná. Stovka druhů krásy se v ní bohatě mísí do jedné slavnostní harmonie. Má krásu výšivky, protože všechny barvy jsou tiché a přece nekonečně rozmanité. Má krásu armády, protože zeleninové regimenty jsou nasázeny do řad, jako by je Bůh vycvičil pro velkou bitvu s Nicotou. Má krásu hrobu, protože mnohé tvary a barvy, které vidíme jsou jen barevnými štíty či památníky vzácnějších těl pod zemí. Má krásu spižírny, krásu pohádky. Samotné zelné hlávky mají všechny barvy moře. Zjišťuji, že jsem nucen tyto úvahy pro tuto chvíli uzavřít. Věřím však, že než se ke svému rozvažování nad zelinářskou zahradou vrátím přijde už někdo s knihou milostné poesie z níž bude možno čerpat všechna podobenství o tomto ušlechtlejším a plodnějším Edenu. Nevím třeba, proč by se v ní nemohlo psát, že na líčku dámy tuřín s mrkví svedl boj o nadvládu. Je to popis, který zralé a tříslovitě charakterstive barvy lidské pleti odpovídá víc než násilná přirovnání k růžím a lilím. Pokud smím být tak upjatý, tak ty druhé jsou tak fantaskní, až mě to uráží.

Slepé prohlížení pamětihodností

The Blindness of the Sightseer

Měl jsem onehdy potěšení seznámit se s jedním Američanem, velmi inteligentní a inspirativní osobou, který v pause v diskusi o scénérii s nenapodobitelným přízvukem řekl: „Víte, já nechápu, co chcete vidět na švýcarských horách, když tu nejvyšší jste už viděl.“ Byl tímhle americkým smyslem pro soutěživost ta dokonale posedlý, že připouštěl i soutěž mezi horami a několik set strmících štítů země posuzoval stejně jako by posuzoval šest amerických hotelových sluhů zápolících na nádraží s jeho zavazadlem. Existuje velmi obecná myšlenka, neumím si ani představit, jak obecná je, že konkurence vytváří nebo napomáhá individualitě. Obránci těch nejkrajnějších forem soutěže trvají všichni a neochvějně na tomhle argumentu, že totiž zápas rozvíjí osobitost a rozmanitost. Nic takového, samozřejmě, nedělá. Konkurence a soutěž je prostě jen napodobování, a bez ohledu na to, jak může být soutěž zuřivá a nelítostná bude to jen zuřivé a nelítostné napodobování. Tam, kde tím nejdůležitějším objektem v krajině musí být něco zapsaného v průvodci—nejvyšší kopec, největší strom, nejkulatější díra ve zdi—tam se promarní tisíce dalších krás na míle kolem jako nevyužité talenty mezi lidmi. Lidé si prohlédnou Madelaine a Louvre, ale nevidí Paříž. Vidí hrad Pfalz a Drachenfels, ale nevidí Rýn. Vidí westminsterské opatství a Stratford-on-Avon, ale nikdy neviděli Anglii. Pro ně je Anglie stále neobjevenou Antlantidou. Vidí pyramidy, dolmeny, šikmé věže, velké zdi, visuté zahrady, katakomby, obří sochy, nikdy ale neviděli ten jeden zázrak, proti kterému jsou tyhle všechny ničím. Viděli sedm divů svět, svět však nezahlédli.

Dovolte mi hned स्पěšně podotknout, že nemám ani trochu pochopení pro ono pohrdání, jež je někdy vyjadřováno vlažností vůči těm, kdo cestují. Já si nestěžuji, že lidé jsou nadšení Drachenfels, ale že nejsou nadšení z jiných věcí. Skutečné zlo je to, které bere tyhle věci stojící za vidění z jejich prostředí a dělá z nich důvody k cestování. Když má člověk alespoň nějakou imaginaci, cesta do Francie nebo Německa mu velmi prospěje. Já jen tvrdím, že by získal sotva o atom méně, kdyby neviděl žádné z těch míst, kam jsou výpravy universálně a systematicky směřovány. Kdyby k nim člověk přišel náhle a přirozeně, účinek by to mělo úžasný. Sochy a

katedrály by ho zastihly stejně náhle, jako trs květů v živém plotu nebo tvar v mracích. Vydat přes nádherné kopce v Sussexu, narazit na dlouhé linie velkého lesa a obrovskou pevnost pak se dozvědět, že je to hrad Howardů. Procházet se po písčínách na nádherném normanském pobřeží a spatřit na moři vesnici přilepenou na skalnatém útesu a zvědět, že tohle Mount St Miachel. To bylo skutečné poučení plynoucí z cestování. V takovém případě by ale ty největší věci stojící za vidění byly zavržením řady menších, které jsme obdivovali a těšili se z nich stejným způsobem. Člověk, kterému by se nelíbily Sussex Downs, by nenašel skutečně zalíbení ani v hradu Arundel. Když na někoho nezapůsobil pouhý písek a obyčejné moře, tak mu ani hrozné archandělovo skalisko nic neřekne. Jenže systém moderního cestování tyhle věci vyjímá z jejich prostředí a dělá z nich divy, které mají cenu samy o sobě. Pokud jde podstatnou pověru, není si co vybrat mezi středověkým poutníkem, který šel celé míle, aby se na okamžik dotkl konkrétního kamene a moderním turistou, který jede mnoho leguí, aby se na ten kámen mohl chvíli dívat. Všichni dokážeme vycítit tenhle podstatný rozdíl mezi tím, když se na něco díváme jako na příklad prostředí a když se na totéž díváme jako na výjimku z prostředí, pokud si jen představíme aplikaci téhož principu na jiné formy v přírodě. Kdybychom šli dlouhou stezkou v Surrey a uviděli, řekněme, neporovnatelný živý plot z šípku táhnoucí se zjevně celé míle, pořád ještě bychom mohli zůstat stát v úžasu nad velikostí a krásnou některé větve či květu. Kdyby ale ta větev byla podél celé cesty ta nejvyšší, dostala kvůli tomu jméno, měla reklamu po celé zemi, kdybychom se dozvěděli, že bylo poblíž ní postavené nádraží, že jsou k ní ve svátky vypravovány omnibusy a zvláštní vlaky a že za použití těchto nástrojů byly nějaké ty stovky neškodných a nevinných lidských bytostí vyvečeny z Londýna, vysypány, aby na ni minutku nebo dvě zíraly, a pak zase vláčeny zpět, pak bychom měli říct, že magie se vytratila. A kdybychom byli moudří, věděli bychom, že se magie nevytratila, protože vlaky jsou hnusné a výletníci oškliví, jak si se domnívají někteří přejemnělí lidé. Magie ovšem z větví šípkových keřů zmizí z toho prostého důvodu, že nepřebývala jen v nich samých, byla to totiž zčásti i magie té cesty, samoty a kombinace dvou nejpodivnějších a nejpůsobivějších věcí—ticha a života. Nu a právě tohle provedly parníky a

výlety s průvodcem takovým místům jako je Rýn: objevili šípkový keř a ztratili stezku. Je lépe stokrát se po ní toulat a nikdy nevidět to největší a nejpřirozenější, co na ní kdy vyrostlo, než to spatřit a považovat za obludnost. Nakolik lidé něco označí za úžasné a podivuhodné, není ta věc a ani nemůže být, reprezentativní. Posuzovat Itálii podle šikmé věže je něco takového, jako kdybychom lidstvo soudili podle vousaté ženy na výročním trhu. Tenhle typ divů světa je založen na principu, že podivuhodnost spočívá ve věcech, které se nepodařily: pro poněkud podstatnější představivost je autentický úžas spíš v tom, se něco povede. Když se vážně zamyslíme nad dějinami člověka, není šikmá věž v Pise ani zdaleka tak šokující jako nejbližší vodárenská věž. Div je v tom, že se všechny naše věžice a věžáky neklátí na tu či onu stranu, jako ve výjevu Posledního soudu.

Velké budovy a velká města, která si dáváme tu práci navštívit za tu námahu v jednom smyslu stojí méně, než ony běžné scény postavy, které po ulicích tak lehko mjíme. Velké budovy totiž patří k velkým tradicím evropské civilisace, které jsou po celé Evropě podobné. Ať už se člověk něčemu vážně přiučí při návštěvě westminsterského opatství nebo kolínské katedrály, přinejmenším se bude pokaždé učit něčemu podobnému. Skutečný rozdíl, kvůli kterému stojí za to přelout moře, najdeme v nahodilém pásu v krajně nebo nahodilé skupince na ulici. Architektura německé a anglické kaedrály patří ke stejné škole, ale architektura Němce a Angličana vykazuje ty nanejvýš fascinující rozdíly. Každá země, každé město, mají svou temnou a posvátnou individualitu. Tu zemi a to město navštívil ten, kdo tohle pochopil, a jen on. Možná, že poté, co jsme, poslušni moderní kultury, cestovali po všech královstvích světa a shromažďovali o nich vědomosti, můžeme začít pronikat do onoho území ze všech nejneprobádanějšího, do naší vlastní země. Můžeme začít poznávat, z čeho se skládá anglická krajina a v nespoutaném vývoji nějakých dalších staletí se začneme třeba být patrioty.

Vycházky

Walking Tours

Konec času dovolených a prázdnin vede většinu z nás k úvahám o filosofii cestování a mnohé z nás k rozvažování nad její nejprostší formou, totiž filosofií vycházek. Chodci, kteří to myslí vážně a mají imaginaci, se dělí jen do dvou škol či stran. Jedna tvrdí, že chodec má vyrazit bez mapy či kompasu a toulat se dokud ho nezláká nějaký les nebo mu stezka neukáže směr jak namířený prst. Druhá škola zastává názor, že výletník má prozkoumat a naplánovat každou podrobnost místa, kam se chystá jít, a pak jít někam jinam. Idea, že někdo má takový pevný záměr a drží se ho, ať se mu daří nebo ne, by vydala na výtečný středověký náboženský slib, ale postarala by se o hodně mizernou dovolenou. Někteří lidé na pěší túry vyrazí s tou nejhroznější lhostejností vůči ideji samoty a svobody, jež je podstatou takového podniku. Někteří si dokonce nechají dopředu poslat bagáž do hotelů kam se chystají zamířit, což je temný a padlý způsob, jak nahlížet na lidskou přirozenost. To už by rovnou na každé třetí míli mohli nechat postavit livrejované lokaje servírující kávu a lihoviny. Jakmile je pěší cestování spoutáno s konkrétním hotelem, i kdyby byl třicet mil daleko, ničí to všechnu krásu a smysl takové výpravy. Výletník už pak není divoký tvor jako jestřáb nebo zajíc, je z něj už jen kráva na obzvláště dlouhém řetěze. Poslat si napřed zavazadla je predestinace, je to jakýsi výletnický kalvinismus, zatímco samou duší chození po vycházkách je svobodná vůle. Hledá-li se společník na cest, měl by se hledat mezi milovníky potulek a spontánnosti. Měl by být hledán mezi pravými ctiteli svobody, kteří cítí jisté pokoření pokaždé, když si kupují zpáteční lístek. Nutno se vyhnout těm, kdo mají zálibu v památkách a starožitnostech, ale ještě horší jsou ti, kdo se zajímají o to, čemu oni říkají příroda. Velké veřejné budovy byly koneckonců alespoň v jistém smyslu postavy proto, aby na ně lidé hleděli, ale považovat naši matku zemi toliko za něco, nač se má zevlovat, je skoro to samé, jako kdybychom naši staropanenskou tetičku vystavovali v kleci. Člověk by se krajinou měl procházet proto, aby se stal její součástí, ne proto, aby vyšplhal na vrchol daného kopce a viděl zneklidňující počet hrabství.

Když jde člověk na pěší túru měl by být otevřený všem obvyklým zajímavostem. Měl by se těšit z krajiny, kostelů a brouků, měl by se ale také těšit, jako z něčeho velmi důležitého, z vycházky samotné. Neměla by ho stravovat žádná sžíravá přednost jít kamkoliv. Jeho touhy by na konec cesty neměly být upjaty o nic víc, než je touha dítěte upjata na konec sladké tyčinky. Vycházka má být uměleckým dílem, jehož skutečné barvy a hodnota nejsou zřejmé, dokud není hotové. Cíle vycházky často zklamávají, ale náhody po cest bývají skvělé. Pravý dobrodruh nevyrazí na cestu ani tak v naději, že najde města či hory, jako spíš s tím, že doufá, že na konci své výpravy objeví, proč se na cestu vydal. Temnota tohoto velkého tajemství bude v jeho mysli vždy přítomna. Každý zákoutí cesty, každá houština stromů může skrývat vysvětlení jeho vlastní výtečné bláhovosti. Hledá ústřední příhodu své cesty a to může být podivný západ slunce, bitka s lupičem, trs petrklíčů nebo šílenec se zeleným deštníkem. Tak jako se nějaký primitivní hrdina svěřil hřbetu draka či hippogrifa, tak se výletník svěřuje tomu nejnespoutanějšímu koni, ubíhající cestě. Vzato kolem a dokola by se dalo připustit, že by sebou chodec měl nést mapu, ale neměl by se do ní dívat příliš často a vždy by se měl těšit z vzrušující a utajované myšlenky, že vlastně jde celou dobu špatně. Mapu by měl s sebou mít vlastně hlavně proto, že je tak obzvláště krásná sama o sobě. Mnoho dalších věcí by mělo být vybíráno a zachováno podle stejného principu. Pěší túra je kupříkladu nemyslitelná bez vycházkové hole, i když ti zkušenější budou mít ty nejsilnější vnitřní pochybnosti, zda je vůbec k něčemu a ta nejvycházkovější ze všech vycházkových holí je ta, kterou si pro ten účel uřízneme v lese, protože ta je ze všech nejvíc pokroucená a nepohodlná. Když člověk nese takovou hůl, cítí se jaksí pozemsky. Je skoro kráčejším kusem lesa, nese strom stejně jako armáda, která dovedla Birnama k Dunisane. A pokud kráčel vesele a dobře, tak až zarazí hůl do země a usadí se k večernímu odpočinku, učiní to s v takovém stavu dovnitř obrácené slávy, že by ho sotva překvapilo, kdyby z hole vyrazily před jeho očima květy jako z papežovy hole v Tannhäuserovi. Podstatným důvodem, proč je nemoudré a neužitečné vycházky plánovat příliš podrobně a systematicky s mapami a knižními průvodci je cosi, co je snadné cítit, ale ne tak snadné analyzovat. Jedné věci si však všimnout lze. V naší době,

kdy máme jméno pro všechno a ode všech míst plány, máme velké sklony zapomínat, že existuje místo zvané svět. Svět byl kupříkladu tím místem, kam se pohádkoví hrdinové vydávali hledat své štěstí. Začínal na konci zahrady jejich otce a táhl se do nekonečna plného všeho od ptačích hnízd po draky, od jabloní po obry. Tohle pozoruhodné místo, svět, je jediným místem, které nenajdeme vyznačené na nejnovějších a nejpřesnějších kartografických plánech. Tvář země musíme pokaždé vyrýt do našeho vlastního libovolného dílu, jímž je pokaždé Sussex, nebo Essex, nebo Kent, nebo Norsko, nebo Patagonie a nikdy prostě země. Věda nám dala vulgární obeznámenost se zemí, důvěrnou známost bez znalosti. Na nedostupné vrcholky, na něž člověk nevystoupil a nepřístupné hlubiny obývané tvory, kteří nikdy nevystoupali k povrchu, jsme vtiskli pečeť obyčejnosti. Máme jména a vstupenky do památek a oblastí, které nevlastníme o nic víc, než kdyby existovaly jen v něčím snu. Tisíce a tisíce leguí za nejuvzdálenějšími hranicemi naší osobní zkušenosti obsahuje země věci právě tak úžasné jako jakákoliv pohádka. My ale nemáme tu moudrost, již měli lidé v pohádkách, abychom ta místa nazývali kraji pohádek či hrady na východ od slunce a na západ od měsíce. My jim říkáme Jonestown a Smithova řeka a Snooksville, U.S.A.

Dokonalý chodec by měl vždy vyrazit na cestu jako třetí syn v pohádce. To, že je každá osoba na tomto světě vnitřně přesvědčena, že je v kosmickém systému třetím synem je mystické a krásné uspořádání Prozřetelnosti. Když bude chtít, vydá se Kentu, když se mu zamane vypraví se Buckinghamshire, a když bude chtít zamíří do Itálie nebo Normandie, nebo taky do Číny, pokud by se mu tak zalíbilo, na prvním místě a především však půjde do světa. Půjde za jakýmkoliv cílem se mu zamane: střílet lvy, trhat květiny, sbírat fosilie nebo najít opuštěný ostrov či si najít ženu, ale v první řadě a především půjde, abychom použili onu větu z pohádek, najít své štěstí. V životě průmyslové civilizace, kde se všechno děje podle nějakého mechanismu, většina z nás zapomněla, že nějaké štěstí máme. Většina z nás zapomněla, že někde v končinách a zákoutích světa na nás všechny čeká opomíjený osud. Když chválíme řád Přírody, mohli bychom stejně velebit mechanický mandl nebo strojovou drtičku,

užitečnou pro naše vlastní praktické cíle, zrovna tak jako staří stříbrotepci křičeli „Velká je Diana Efeská“. Tak jako oni i my jsme zapoměli na pravou identitu Luny, jež byla patronku šilenců a bohyní křížovatek.

Vyprávějí příběh

Tvrzení, že díla starých mistrů mohou být užitečná pro populární vzdělávání není taková banalita, jak by se na první pohled jevilo. Je současně spornější i pravdivější, než vypadá. Pravda je totiž taková, že velké umění minulosti lze pro tento účel použít tam, kde je nasazení velmi mnoha jiných method, nyní obecně používaných docela neohrabané a marné. Něco z této užitečnosti sdílí Shakespearovy hry a pak už nevím o ničem, než o obrazech takových mužů, jako byli Tizian a Leonardo.

K tomu, aby člověk mohl vysvětlit tento zvláštní druh veřejné hodnoty musí nejprve pochopit jednu z nejhlubších odlišností, a možná chorob, naší doby. V minulosti bylo známkou umění, zejména renesančního umění, že velký člověk byl člověkem. Býval to mimořádný člověk, ale jen v tom smyslu, že to byl obyčejný člověk, který měl něco navíc. Shakespeare či Rubens byli ve všem stejní jako obyčejní lidé, jedli, pili, dychtili a umírali zrovna jako oni. To je to, co měli lidé na mysli, když říkali, že tihle bohové mají nohy z jílu, že jejich boty ztěžkly močály země. To je to, co mají lidé na mysli, když říkají, že Shakespeare byl často hrubý, to je to co mají lidé na mysli, když tvrdí, že byl často nudný. Mínil tím, že u velkého básníka staršího druhu byla místa, která byla líná a bezmyšlenkovitá, že ho často vedlo jeho podvědomí, že se roztahoval, že nebyl „umělecký“. Ono není pravda jen to, že Homér občas zaklimbal, klimbání přímo patřilo k jeho velikosti. Jedno jeho ospalé pokývnutí zatřese hvězdami právě tak, jako pokývnutí jeho Jupitera.

Staří umělci tedy byli prostí a lidoví v základnějších a (s dovolením) nižších složkách své osobnosti. Ovšem moderní umělec usiluje být tvorem zvláštního a fantastického druhu, který se živí a cítí svým vlastním, zvláštním způsobem. Porovnejte Velazqueze s Whistlerem, Shakespeara se

Shawem, nebo i Addisona se Stevensonem. Whistler se prohlašoval za motýla hodujícího na podivných květech a létajícího po nevyočitatelných trasách. Stevensona mnozí jeho přátelé označovali za přítele elfů a tím nemysleli, že by byl nelidský, ale to, že byl svým způsobem netělesný. Bernard Shaw je nepochybně z říše pohádek, irských pohádek, což je horší. Shakespeare, podobně jako Pastýř z Iolanthe, byl pohádkovým tvorem jen do pasu. Kdyby se pokusil proniknout klíčovou dírkou, abychom citovali totéž umělecké dílo, nechal by na druhé straně své kopající nohy.

Nuže, tento rozdíl mezi dvěma pojetími génia, mezi Něčím navíc a něčím odlišným, hluboce ovlivnil vliv obrazů na veřejnost. Velcí malíři měli vše, čemu u velkých básníků říkáme slabosti, pořád pracovali na zakázku, občas pochlebovali. Mnohdy se zdálo, že jim málo záleží na slávě a někdy, že jim dost nezáleží na cti, svoje díla zahazovali a jak Ruskin správně řekl, nechávali své velké fresky „aby se do nich opíral mořský vítr, nebo je žral červ“. Jestliže však měli všední neřesti, měli i všední ctnosti a bez ohledu na to zda byli sami dobří lidé nebo ne, jejich idea dobrého člověka byla shodná s tou, kterou měli všichni ostatní. Jestliže se příliš zřídka pokoušeli napravit své jednání, nikdy se nepokusili předělat své svědomí. V důsledku toho si uchovali množství primitivních intuicí, chutí a nevědomých instinktů, jež jsou totožné s těmi, které mají obyčejní lidé dokonce i v našich zkažených moderních městech a které v našich moderních zkažených městech budou nyní hrát důležitou roli.

Bez toho, abychom, třeba i jen v závorce, připomněli starý spor ze Swiftových a Templeho časů o relativních přednostech starobyklých a moderních lidí, si můžeme být docela jisti, že pro demokratické účely jsou ti staří lepší. Pár šedých a zelených črt na kusu hnědého papíru může být svým vlastním způsobem stejně dobrých jako „zátiší“ vlámského nebo Svatá rodina italského malíře. Každému však musí být naprosto zřejmé, že ty dva druhé obrazy prostému člověku mnohem pravděpodobněji pomohou pochopit, co obraz představuje. Někdy mluvíme poněkud zlehka o uměleckých „školách“ Ať už je Rafaelovo umění lepší coby umění nebo ne, jistě je lepší coby škola. Impresionismus, postimpresionismus či postpostimpresionismus a to ostatní jsou projevy vývoje, které lze ocenit

nebo kritiovat, podle toho, jakou má kdo estetickou filosofii. Může to být konec umění ve smyslu předmětu a cíle umění. Může to být konec umění ve smyslu zrušení umění. V žádném případě to ale není počátek umění, není to iniciace, původ, úvodní motiv. O tom, čím umění začíná, čím zjevně je, jaký je důvod k tomu, proč je kdokoliv kdykoliv dělal, o tom vše se dnes lidé mohou učit u starých mistrů. A od nikoho jiného se to naučit nemohou.

Mohli bychom vzít stovku příkladů, ale vezměme jednu běžnou větu, jeden běžný úslebek uměleckých kritiků. Mám na mysli frázi, že „obraz, který vypráví příběh“. Nemůže být ostřejšího příkladu rozdílu mezi starým hrdinou, který byl člověkem, a víc než člověkem a novým hrdinou, který není člověkem vůbec. Obraz Leonarda da Vinciho vypráví příběh. Obraz Paola Veroneseho vypráví příběh. Tizianův nebo Tintorettův obraz vyprávějí příběh. První a nejdůležitější otázka zní, jaký příběh? Většina středověkých a renesančních obrazů vypráví příběh, příběh na kterém je založena celá naše evropská civilisace a je na něm založena stejně definitivně a určitě, ať už je to celé jen pohádka nebo ať už je to pravda. Námitka proti obrazům, které „vyprávějí příběh“ se objevila až v naší době a to z toho prostého důvodu, že ten příběh byl kromobyčejně nudný. Nebudu tu rozebírat otázku, zda byl velký příběh o Bohu, který se stal člověkem zničen. Omezím se na to, že řeknu, že zcela jistě nebyl nahrazen.

Starí mistři jsou právě tak demagogy jako polobohy i v dalších věcech. Tím myslím, že jsou i další prvky v nichž se věčně odvolávají na lidový instinkt, který byl v nich i v jejich patronech i v jejich populaci. Vybral bych dva příklady jasnosti a uchopitelnosti. V Michelangelově Posledním soudu se objevuje skutečný člověk na skutečné obloze. Člověk je hmatatelný. Obloha je jasná. Kultivovaným a vzdělaným lidem to může přijít neuvěřitelné, lidstvu, oné universální církvi, jíž je kultura malou a pochybnou sektou to přijde mnohem uvěřitelnější. Pro lidstvo, lidi takové, jací obvyčejně jsou, nebude úplný člověk objevující se na jasné obloze neuvěřitelný. Bude mnohem uvěřitelnější, než impresionistický portrét skutečné osoby nebo postmpresionistický obraz skutečného místa.

Chci proto naléhavě vyzvat k opětovnému vydání starých a dobrých obrazů jako skutečné součásti oné hrubě zanedbávané věci, totiž populárního vzdělávání. Naši historici lžou mnohem víc, než naši novináři, naše oblíbená pojetí dějin se mění stejně rychle jako módy a jsou fantastická a hnusná. Ale staré barvy na starých plátnech nelžou, byly skutečně provedeny v dobách, které parodujeme nebo převracíme a přímost jejich kresby, jasnost jejich barev i podstatná upřímnost jejich námětů nám pořád ještě něco poví o otcích, na které jsme zapoměli. Nezapjdu tak daleko, abych řekl, že jsme upadli zpět do barbarství. Řeknu ale, že právě nyní se můžeme nejvíc naučit z obrázkového písma.

Zimní slavnost

Tihle moderní lidé, kterým víc záleží na tom, aby byli moderní, než aby byli lidmi, mají jeden drobný zvyk, který se netěší takové pozornosti jak by měl. Velmi rádi nejprve nakreslí lilii a pak z pokresleného povrchu dokazují, že to vždy byla papírová květina. Nic těmhle inteligentním tvorečkům nedělá větší potěšení, než pozlatit přečištěné zlato a pak je zuřivě odírat s přiznáním, že to jen trochu kazí. Mám na mysli to, že nejprve vezmou něco přirozeného, pak to omatljají, zamaskují a zohaví, potom si postěžují, jak je ta věc nepřirozená a zahodí ji. Na začátku musí být takové změny přijímány jako vylepšení. Na konci je pak každé vylepšení slouží k tomu, aby ukázali, že tu věc je spíš zapotřebí zrušit než změnit.

Tak i símě demokracie, shromáždění vesnice či kmene, je stejně staré jako svět a možná sahá až zpět kamsi k podobným shromážděním havranů či vlků. Stále existuje v mnoha rolnických komunitách, zejména v horách, a tam, kde je náležitě civilisované, tedy humanisované, a především tehdy, když je křesťanské, je to pořád ještě zrovna tak spravedlivá a slušná a důstojná forma vlády jako každá jiná a to ve světě, v němž vlády jen stěží patřívají k jeho šťastnějším produktům. Nu, my lidé moderního a západního světa jsme tuhle starobyrou věc vzali a jali se ji vylepšovat.

Demokracii vylepšujeme demagogií, čili profesionálními politiky, volby vylepšujeme předvolební agitací, tedy organizovaným lhaním, oznamování vylepšujeme reklamou, to znamená, že troubení na roh ke shromáždění mužů kolem vesnického stromu nahrazujeme megafonem s jehož pomocí může státník mluvit jako obchodník a který usnadňuje všechny směny v nichž voliči mohou prodat své hlasy a státníci svou duši. Přímo jsme se pyšnili technickou obratností, s níž jsme dokázali akt zastoupení změnit v umění klamu. A pak, když byla celá idea tímto cynickým způsobem zdokonalena k nepoznání, zjišťujeme obecně, že z cyniků se stali skeptici a to skeptici ohledně samotné demokratické ideje. Tihle lidé se svými úžasnými demokratickými vylepšeními udělali z lidové vlády vládu lidem neoblíbenou. Jelikož se ale sami nejspíš stali poněkud nepopulárními, často se dnes projevují s jemně vybranou aristokratickou pýchou, a vyjadřují své opovržení nad veřejným míněním.

Tentýž druh ironické nespravedlnosti se vztahuje i na každý oblíbený lidový svátek, jako jsou třeba Vánoce. Postupující krok za krokem ve vznešeném pochodu pokroku jsme Vánoce nejprve z vulgarisovali a pak odsoudili jejich vulgaritu. Vánoce jsou příliš komerční, mnozí z těchto myslitelů by pokažené Vánoce zničili a zachovali komerci, která je pokazila. Kdybych mě tu teď našli jak se toulám nebo jak mně to táhne zpět k úvaze o tom, co Vánoce jsou, když jsou definovány, nebo co byly, než byly pokaženy, velmi mnozí z těchto myslitelů by mě považovali prostě jen za zpozdilou a zmatenou bytost. A není žádné překvapení, že titíž moderní gentlemani, kteří odvedli onen nevídaný výkon, že nejprve po věci házeli špínu a pak si stěžovali, že je ušpiněná, nadělali stejně špinavý zmatek ve skutečné historii věci, již pohřbívají pod urážkami, protože ji samým vylepšováním zahubili.

První věc, kterou vám tihle lidé dnes nejspíš řeknou je, že Vánoce jsou vlastně pohanský svátek, protože mnoho jeho tradičních prvků bylo převzato od pohanů. Podle všeho nechápou, že nakolik je to pravda, tak to jen potvrzuje, že staří pohané byli mnohem rozumnější, než jsou pohané moderní. Je mnoho psychologických pravd o tomhle lidské zvyku, které zůstávají skryty těm, kdo mluví o psychologii dnem i nocí, ale jediná

psychologie, na níž jim doopravdy záleží je psychologie obchodu. Staří pohané věděli, že takové rituály musely být staré, že musí být náboženské a že se musí týkat podstatně prostých věcí jako je dřevo nebo voda či oheň a že také svým zvláštním způsobem musí být revoluční, povyšovat ponižené, mocné sesazovat z trůnů. To bylo mezi pohany i mezi křesťany vyjádřeno stovkou způsobů. Pro otrokářskou společnost byly připraveny saturnálie, oni otroci ale dostali jeden nevázaný svátek. Středověcí křesťané museli existovat ve feudální společnosti, ale všechny její koledy a legendy stále znovu vyprávějí příběh v němž k pastýřům promlouvají andělé a krále pobízí d'ábel. V dávném rituálu je uchována dávná vzpoura. Nu a důvod, proč bylo pro křesťany docela jednoduché tyto pohanské zvyky pojmout je v tom, že v tomhle ohledu to byly zvyky skoro křesťanské. Člověk, který nechápe, že saturnálie byly skoro křesťanský svátek nikdy nečetl Magnificat.

Předpokládat, že pohanství pojalo křesťanství, když tisíce věcí ukazují, že to bylo křesťanství, kdo pojmul pohanství je veskrze špatná historie. Kupříkladu vše, co raná církev považovala mezi pohany za hrůzné naprosto zmizelo. Pobíjení lidských bytostí v amfiteátrech, jež bylo pro veškerou ohromnou populaci starověku neobyčejně oblíbeným sportem, zcela vymizelo. Jistě, vymizelo zčásti proto, že v amfiteátrech trpěli křesťanští mučedníci, zčásti proto, že hrdinný poustevník sv. Telemachus, se sám vrhl do arény, aby tam hlasitě křičel k Bohu a lidskému svědomí proti tomu, aby se lidská krev při slavnosti prolévala jako víno. V každém případě a z jakéhokoliv důvodu, zmizelo. Pokud různé staré pohanské lidové obyčeje, jako třeba Zimní slavnost, nezmizely, bylo to docela jistě proto, že tak neurážely nevinnost a rozhorlení mladého křesťanství. Když Konstantin udělal z křesťanství náboženství římské říše, mohlo toto náboženství cokoliv z pohanství, co by skutečně potlačit chtělo. Je tu kupříkladu celá ohromná masa pohanské literatury, kde jen stěží najdeme deset stránek, kde by nebylo něco, co by se dalo křesťanům prominout, kdyby to chtěli potlačit. Už jen sám fakt, že se takhle masa kultury dostala až k nám je pro mě mnohem pozoruhodnější, než pár náhodných příkladů údajného potlačení. Mohli bychom kupříkladu první generace světců jistě

omluvit, pokud by pro ně byla Sapfó už příliš pokud by hlásala, co se s jejím jménem spojuje. Ve skutečnosti ale sotva najdeme i jen útržek historického důkazu, že by něco takového buď hlásala, nebo že by byla potlačeno. To, co je pro kohokoliv s obecným pohledem na historii je skutečně pozoruhodná a zajímavá tolerance prvních křesťanů k posledním pohanům. Církev zcela jistě nesmetla všechny staré záznamy o starých bozích tak, jak Mohamed smetl starodávné modly. Nikdy jen tak nepálila knihy způsobem, jakým obrazoborci ničili sochy. Augustinův přístup k Platonovi a Akvinského k Aristotelovi je opravdu mnohem uctivější a chápavější, než přístup Hobbesův nebo Humův k Akvinskému. Krátce řečeno, křesťané vždy páchali nespočet zločinů, ale tito křesťané se tohoto konkrétního zločinu nedopustili. Nebyli nehistoričtí. Křesťanství v praxi selhávalo mnoha způsoby, ale zachování kontinuity byla jedna věc, v níž neselhalo. Křesťané byli často zločinci, ale nebyli Vandalové. Platonicí, třeba svatý Augustin žili v obležených městech, o Vandalech toho věděli až moc.

To, že do sebe začlenila tolik pohanských tradic je tedy největší slávou křesťanské tradice. Nejúžasnější na nich je ovšem, dle mého mínění, to že jsou to tradice lidové. A nejlepším a nejnápadnějším příkladem je to, jak křesťanství, ve své míře, pojmlulo a zapojilo starý lidský a pohanský koncept Zimní slavnosti. Jsou tu vlastně dvě hluboké a tajuplné pravdy, které je tu třeba udržet v rovnováze. První je, že to co bylo tehdy pohanské, bylo pořád ještě lidské, tedy že to bylo jak mystické, tak materiální, vyjadřovalo se to v posvátných látkách a svátostných úkonech, chápalo to tajemství stromů, vody a svatého plamene. A tou druhou je mnohem netaktnější a víc iritující tvrzení, že co je pohanské ještě není plně lidské. Nám tu ale jde o to, že pohanský prvek ve Vánocích přišel křesťanům docela přirozený, protože vlastně nebyl křesťanství příliš vzdálený.

Vezměme si kupříkladu celou základní ideu Zimní slavnosti. Máme tu naprosto přirozenou paralelu mezi náboženstvím, které vzdoruje světu a obřad, který vzdoruje počasí. Pohanství ve smyslu hedonismu, soutředění myslí na čirou rozkoš jako takovou, by se soustředilo hlavně na myšlenku Letní slavnosti. V zimě, ale i boháč pocítí jakési náznaky problémů

chudého člověka, sice se může vyhnout tomu, aby hladověl, ale ne vždy se vyhne tomu, aby mrzl. Volba chvíle společného mrznutí jako stvrzení obecného bratrství už sama svou vnitřní povahou předznamenává to, co označujeme za křesťanskou ideu. Patří k tomu tvrzení, že radost pochází zevnitřku a ne zvenčí. Patří k tomu tvrzení, že nebezpečí a možnost bolesti jsou samy o sobě důvodem k vděčnosti a radosti. Patří k tomu tvrzení, že i když jsme jen pohané neznamená to, že bychom byli toliko pantheisty. Nejsme jen uctívači přírody, protože člověk se usmívá, když se příroda mračí. Vždy k tomu patřila, s různými omezeními v různých společnostech idea pohostinnosti, zvláště pohostinnosti k cizincům a obecně pohostinnosti k chudým. K tomu, abychom v zimě chtěli pít víno nebo se ohřát u ohně máme naprosto přirozené důvody, ale to není odpověď, leda snad pro ty, kdo již mají špatně poučený předsudek, že křesťanství musí věcem odporovat jen proto, že jsou přirozené. Jde tu o to, aby právě o něco šlo, zvláštní zájem spočívá ve zvláštní příležitosti, v tom, že v Zimní slavnosti, ať už je pohanská nebo křesťanská, vždy byla v jisté míře přítomná idea zapojení druhých do veselí, nabídnutí vína, nebo usazení počestného u krbu. To, že křesťané měli dojem, že se mohou takové tradice a pokračovat v ní mezi pohany není bod polemiky proti nim, jen to ukazuje, že křesťané poznali křesťanskou věc, když na ni narazili.

Možná to ve svátečním čase bude vypadat jako chmurný dojem, ale prostá pravda je taková, že staří původní křesťané by měli víc důvodů se přít s novými křesťanskými Vánoce, než měli důvody se svářet se starými pohanskými Vánoce. V naší přehuštěné komerční době začaly Vánoce spíš představovat nákup zboží, než rozdávání dáreků. Pokud si na ně nějaký revoluční kritik stěžuje kvůli tomuhle, pak si musí stěžovat právě na svou revoluční kritiku, nebo aspoň na předchozí revoluční kritiky. Vzpomínám si, že pan Bernard Shaw, hlavní mluvčí socialismu pozdního devatenáctého století, že se Vánoce dnes drží jen kvůli obchodníkům. Myslím, že by těžko dokazoval, že každý malý kluk a malá holka na Štědrý den pověsí punčochu nebo spí s jedním okem otevřeným jen proto, že si spočítali, že když přijde čas Santa Clausových pochůzek bude to dobré pro obchod. Pokud ale stížnosti obsahují nějakou pravdu, pak to není nevýhoda staré

tradice, ale spíše nevýhoda posledních revolucí. Podivně se zapomíná, že kapitalismu, který teď chtějí svrhnout, zavedli právě radikálové a reformátoři. Postarali se o to, když ne socialisté, tak jistě revolucionáři, ve smyslu extrémních průkopníků pokroku. Vánoce a vše ostatní kupříkladu z venkova do města přinesl právě pokrokový prorok nových věcí. On řekl mladému muži, že ulice Londýna jsou dlážděné zlatem a že ve velkých městech jako je Chicago a Philadelphia je práce pro všechny. On tvrdil, že žít na farmě není život ale smrt, že všichni venkovani jsou jen řepy a jejich víry jen řepné přízraky. Byl to tedy on, kdo způsobil, že staré vánoční hry a maškary relativně ztratily smysl, protože je z polí, kde rostly, odnesl na tržiště, kde je lze jen kupovat a prodávat. Vánoční poleno odnesl z místa, kde bylo skutečně součástí stromu na místo, kde bylo jen kusem mrtvého dříví, jmelí sebral z místa, kde se skutečně sbíralo z dubu, aby je uložil tam, kde je leží skladem jako mrtvé roští, donesl by si i hlavu divočáka (za předpokladu, že by se vůbec zabýval lahůdkářstvím), za podmínek, které by činily značně nepravděpodobným, že by sám v lese loveckým kopím divočáka proklál po starém hrdinském způsobu lovu, kdy lidé lovili a poráželi zvěř silnější, než oni sami. Všechna tato autentická a dokonce velkorysá chuť starých vánočních symbolů jistě utrpěla tím, že byla zpola strávena průmyslovým městem, ale město postavil reformátor stejného druhu. Je pravda, že si tehdy říkal individualista a ne socialista, a touhle dobou už si asi bude zas říkat nějak jinak. Ať už ale nosil jméno jakékoliv, vždy byl tím, co by staří pohané i křesťané označili za světskou osobu. Vánocům nerozumí, on nechápe ani saturnálie. Pan Scrooge nenáviděl Vánoce, protože byl utilitarista, totiž myslel si, že ekonomika spočívá jen v šetření. Pan Gradgrind tím, že Velikonce nenáviděl začal, ale jeho partner pan Bounderby brzy postřehl, že by mohl vydělat na tom, když bude prodávat krocany a hračky zrovna tak, jak prodává bavlnu a uhlí. Ve své době ale byli tihle všichni reformisté, všichni si říkali radikálové. Možná je čas, abychom se přestali soustředit na reformu a vrátili se k formě.

Tato skutečná historie Vánoc má velký význam pro skutečnou krizi v křesťanstvu. Žijeme v hrozném čase války a zvěstí o válce, žijeme s barbarským nebezpečím skutečné reakce, která se nevrací ke staré formě,

ale ke staré beztvarosti. Mezinárodní idealismus je ve své snaze držet svět pohromadě a v míru, který by dokázal odolat válkám a revolucím zjevně oslabován a často zklamáván. Měl bych prostě říct, že nejde dost hluboko. Křesťanství dokáže čerpat život z hlubin pohanství, ale pouhý modernismus nedokáže čerpat ani z jedné hlubin. Dobročinnost je příliš strojově vyrobený kus a příliš málo přirozený produkt. Liga národů je příliš nová na to, aby mohla být přirozená. Moderní materialistický humanismus je příliš mladý na to, aby byl vitální. Pokud bychom chtěli si opravdu živě představit hrůzy zkázy a prostě ukázněného vraždění, pak si je jednoduše musíme představit jako útoky na krb a lidskou rodinu a mít Hitlera stejný dojem, jaký lidé měli z Heroda. Pokud chceme mluvit o chudobě, musíme o ní mluvit jako o hladu lidské bytosti, o bolesti, již lze zakusit zrovna tak, jako bolest zubů, a ne jako propadu mezd, selhání dovozu, nebo i snižování ekonomických životních standardů. O žebrákově musíme říct nejprve, že nemá, kde by hlavu složil, a ne mluvit o nedostatečných ubytovacích kapacit. Lidské rodině musíme nejprve říci, že v zájezdním útulku pro ni není místo a ne, že pro ně ve fabrice není práce. Musíme totiž o lidské rodině mluvit stejně prostým, praktickým a pozitivním, jakým mystici mluvili o Svaté Rodině. Musíme se znovu naučit používat holá slova, která popisují přirozené věci, a pro tuto chvíli odložit všechny mnohoslabičné sociologické výrazy, jimiž se umělá společnost naučila mluvit o umělých věcech. Tak se dostaneme k síle, která poháněla mnoho tisíciletí a z hlubin lidství vyvoláme skutečnou lidskost.

Kultura versus civilisace

Mezi kulturou a civilisací byl nedávno vymezen zajímavý rozdíl, který je téměř protikladem. Dva přední současní spisovatelé, jeden Rus a jeden Němec, onen rozdíl přijali, třebaže jej užívají poněkud rozdílně. Němec, jsa volnomyšlenkářem a agnostikem, je samozřejmě pevně svázán železnými okovy dogmat materialismu. Rus, jsa řeckopravoslavným křesťanem a pozůstatkem zničené a pronásledované církve, je o něco veselejší a vypadá to, že si myslí, že existuje cosi jako lidská svoboda a

šance na lidskou volnost. Oba se však, víceméně shodnou, na jisté theorii vztahu mezi kulturou a civilisací a ta zhruba zní, že civilisace je koncem kultury, dokonce v tom smyslu, že je smrtí kultury.

Když zde celou věc přeformuluji pro své vlastní cíle, pak jde o to, že kultura je růst, jsou to originální výhonky duchovní a umělecké povahy člověka, objevující se v původním folkloru nebo primitivní architektuře celých národů. Civilisace je pak spíše omezením či kompromisem uloženým na základě objevu, že existují jiné národy nebo metody výroby. Když člověk následuje kulturu rozvíjí svá umění, tedy svůj vkus. Proto také podobně jako pravá láska a dobročinnost i kultura začíná doma. S civilisací pak přichází něco, co je nejen čistě veřejné, ale také poněkud bezdomové. Kultura pěstuje takové kvetoucí stromy, které rádi vidíte ve své zahradě před domem a sázíte si je, kde chcete. Civilisace znamená vést soudní spor se soudem, jestli vaše stromy stíní jeho zahradu nebo zavolat policajta, když se po hádce o stromy chce začít prát.

V tomhle rozlišení je možné rozpoznat jistou hrubou pravdu i bez toho, aby se člověk poddal oněm pesimistickým názorům, které čerpá Spengler ze svých geologických epoch s jejich lidskými fosiliemi. Stačí říci, že my fosilie nejsme, že Isaiáš, Pythagoras a Augustin nebyli fosilie. Spengler má sklon chápat nástup úplné civilisace jako nástup doby ledové, která zmrazí všechn lidský život jako led mrazí všechn život živočišný. Rus Berďajev je, jak jsem už řekl poněkud volnější a uvolněnější, ale zejména volnější. Nechci zde ale vynášet soudy o theorii nebo tvou theoreticích. Zajímá mě tu jen jeden konkrétní úhel či aspekt ovlivňující civilisaci v níž většina mých krajanů musí doopravdy žít—civilisaci Londýna a velkých průmyslových měst—pokud tomu tedy chcete civilisace říkat.

Zde je kupříkladu jedna pochybnost, která mně trápí. Pokud by tu měla být jedna věc, o níž bychom předpokládali, že ji pro nás civilisace udělá, pak to bude to, že zcivilisuje naše chování. Už samo anglické slovo pro zdvořilost politeness je ve skutečnosti řecký výraz pro civilisaci, právě tak jako civilisace je ve skutečnosti jen latinské slovo pro zdvořilost. Je potěšující pomyšlení, že slova policista a politeness mají nejen tentýž

význam, ale jsou vlastně téměř jedním slovem. Ovšem když Římané tyhle pojmy zdědili od Řeků ustavili ideu toho, co je občanské (civic), tedy co náleží k občanu hned se k tomu jaksi neurčitě připojila idea slušnosti (civility). Civilisace, či veřejný život takhle zřejmě do jisté míry fungují. Lidé začínají cítit novou a podivnou zdrženlivost, kvůli níž se cítí poněkud zahanbeni z toho, že by naprosto neznámým lidem, jimiž nebyli nikdy představeni, shazovali klobouky nebo je tahali za nosy. Nová jemnost, nový smysl pro to co je taktní a vhodné je vede k tomu, aby bili, tloukli a kopali své nejbližší a nejdražší a jejich nejdůvěrnější přátele. Celý příběh má ale ještě jednu stránku a ve světle oné these o civilisace jako fosilisaci definitivním koncem skutečně tvořivého života kultury se stává příběhem poněkud tragickým. Myslím, že pokud se objeví tendence k tomu, aby se občanský a veřejný život stal hrubším a brutálnějším, než život soukromý a vzdělávací, pak máme důvod k vážné kritice a obavám. Když lidé začnou být k lidem, které neznají hrubší než k přátelům je to temné a zlověstné znamení.

Koneckonců, domov, nakolik z něj zůstávají stát alespoň nějaké trosky, je pořád školou dobrých mravů. Mnozí vynakládají velké úsilí a většina alespoň nějaké, k tomu, aby své děti vycvičili v alespoň nějakých standardech společenského chování. Drobná netrpělivá gesta, která si vy nebo já můžeme dopřát—hrnec s polévkou vržený přes stůl, porcovací nůž třímáný s gesty, jež by povrchní pozorovatel mohl zaměnit s těmi, která předchází vraždě—nic nemění na tom, že dokonce i v téhle domácnosti se věnuje jakási péče tomu, aby byla dítěta vychována ve věcech roztírání džemu a rozlévání mléka. Nakolik staré tradice chování, pokud existují, jsou pořád převážně tradicemi domácností, týkají otevírání dveří dámě, nebo podání hořčice hostovi. Skoro vše zbylo z forem zdvořilosti jsou formy pohostinnosti. Ať už tomu říkáte chovat se jako gentleman nebo chovat se jako snob, doma se člověk ještě pořád pokouší žít podle svých nejvyšších standardů a konat obřadnosti, jež jsou ve skutečnosti starodávné obřady a slavnosti jeho kultury.

Na veřejnosti se ale věci hodně změnilo. Ostrou pravdou a zkouškou je to, že člověk obyčejně nejedná podle svých nejvyšších měřítek, ba ani podle

měřítek své rodiny, ale často je zoufale opouští, když se ocitne v ruchu a tlačenci moderního pouličního života. Člověk, který by druhého do salonu uvedl s úklonou se spokojí s tím, že do tramvaje se prodere. Člověk, který by našel pro hosta místo ve své maličké vile nenechá žádné místo pro všechny své občany v ohromně velkém vagonu metra. Jinak řečeno, veřejný život, život označovaný Řeky za zdvořilý (polite), život, který Římané označovali za civilní je nyní mnohem barbaršější, než život v osamění nebo život kmene.

Můžeme snášet představu, že naše civilizace činí naši kulturu chladnější či oficiálnější. Nesmíme se ale snadno s představou, že naše civilizace působí, že jsme čím dál větší barbaři. Kultura, tak jak ten pojem používají autoři, které jsem zmínil, je cosi niterného, imaginativního a takřka posvátného, co, když nabude formy, rozpoznáváme jako charakteristické dílo jistého národa, tak jako rozpoznáváme jisté umění, jako dílo určitého umělce. K růstu anglické kultury kupříkladu patří, že majitelé i těch nejhudších chalup rádi pěstují v zahrádkách před nimi spousty květin. Anglická kultura dokonce svým způsobem roste jistou zvláštní krásou anglických chalup a vesnic, které jsou pohledné i tehdy, když jsou nepohodlné. Bez ohledu na to, co myslíme byl bylo poněkud smutné, kdybychom měli ustoupit spořádanější civilizaci, která by narovнала vesnické uličky nebo i dodala vesnickým budovám vznešenosti. Jenže tady o nic takového nejde. Naše dnešní civilizace nic nenarovnává, ani ničemu nedodává vznešenosti. Romantické smetiště chalup a jejich zahrádek nebude nahrazeno vyrovnanými avenuemí nebo klasickými kolonádami. Budou nahrazeny nepořádně zapíchnutými cedulemi a tu a tam pohozenými bungalovy. To je jeden z aspektů soumraku civilizace, nad nímž tito literáti lamentují. Civilizace působí, že se stáváme hrubšími— jako člověk v metru.

Chvála koláče

Měli bychom vyslovit vroucí a nadšené díky duchovnímu, který onehdy napsal do The Times, aby protestoval proto opomíjení, jak samotného jména, tak instituce, onoho slavného anglického národního statku známého otcům pod jménem jablečný koláč, a který všelijací mizerní vyvrhelové a vetřelci nazývají jablečný dortík. Jak velmi precizně vystihl, nikdo neříká, že je pokoj v naprostém pořádku. Jak všele potvrzuje, žádný vtipálek nezastele postel, tak aby se do ní nikdo nedostal a nikdo ani do jednoho nezatahuje do toho jablečné dortíky (neohrabaný překlad slovní hříčky s anglickými idiomy, kde se vyskytuje v obou případech normálně apple pie a tady autor nahrazuje pie tart). Ať už jde o pořádek v pokoji nebo nepořádek v ložnici, tradice našich otců svědčí řádné formě slov. Zní stovka inspirativních bojových písní, které pobízejí k pochodu, jako ona vpravdě národní hymna, která říká:

„Nejsem žrout

ale koláč si dám“

stejně jako ony verše, které tvoří základ všeho vzdělání a říkají nám A jako apple pie. Koláč je plné a mocné slovo jako prase nebo vepřové, jež ústa naplňuje náležitou a předjímavou plností. Je nemožné říct slova „Mám rád dortík“ a vytvořit přitom požadovaný efekt hovoru s plnými ústy.

Není to ani malicherná ani triviální věc. Existují otázky, navenek nahodilé, které rozdělují společnost duchovními propastmi, které jsou mnohem hlubší, než umělé hranice politických frakcí. Armády koláčníků a dortíkářů se proti sobě staví přes propast. Vášnivé jedlíky koláčů od upjatých ožďibávačů dortíků dělí cosi podstatnějšího, než kdy rozdělvalo torýe a whigy a konservativce a liberály. Z toho, jak ignorantské jsou něčí instinkty v tak vznešené a vážné věci můžeme odhadnout, k jakému náboženství patří nebo se aspoň kloní. Nejde jen o to, že kdo říká koláč a dortíku nerad slyší uchovává řeč Shakespearovu legendu anglického a čistého náboženství, dýchajícího domácími zákony. Ona nauka je ještě subtilnější. Ten, kdo mluví o koláči je ten, kdo ujistěn, že tělesná věc je správná, nejen že není zahanben tím, že je tělesná, ale nachází mnohem víc křesťanské pokory v upřímném doznání těla. Ten však kdo se štítivě

odtahuje od starého hrubého slova v kterém cítí jakousi chamtivost či ostudu, patří ke kmeni, který se mění v theosofy, esoterické buddhisty a končí jako pouzí manichejci nenávidějící tvořivý svět. Ti, kdo naznačují, že ji jen tak pohrávají s drobnými cukrovinkami, když jsou postaveni před vážnou povinnost sníst koláč jsou také ti, kdo si stěžují na obhroublost svatebního obřadu nebo řinčení kostelních zvonů nebo na zvyk zpívat o vánocích koledy. Nemíníme těm, kdo jednájí z nezávislé nevědomosti vyčítat, že ze zvyku a na základě učení špatně poučených pastorů a učitelů říkají „dortík“, ale když se na věc podíváme zpřímá a férově zjistíme, že ti zatvrzelí a nekající patří k tomuhle druhu. Patří také k těm, kdo zblednu nad vtípkem, nebo, což je ještě horší, vážně diskutují nad tím, zda jej příklad Shakespearův činí přípustným. Pro radost z toho, že jim to bude protivné, pronášíme hlasitě tento proces ve prospěch koláče, symbolu zbožnosti (pie as a symbol of piety).

Koníček a vrchní

The Hobby and the Head Waiter

V záležitostech vlastnictví můžeme najít očividné, ale užitečné podobenství, v rozdílu mezi bydlením v domě a bydlením v hotelu. Hotel má své praktické výhody, na prvním místě je tu ale megalomanská nádhera velkých prostor a zlacených stropů, což není praktické ani trochu. Přinejlepším tu najdeme romanci osobního dobrodružství a náhody, ne však žádný společný nebo pospolitý život.

K tvořivé povaze vlastnictví se dostaneme ve chvíli, kdy přejdeme k praktickým rozdílům mezi domem a hotelem. Tenhle řečnický obrat jsem použil pro pohodlí a názornost, protože si nemyslím, že by všichni chápali, co rozumíme pod touto tvořivou vlastností. Nuže v hotelu je člověk naprostým příjemcem. Může přijímat právě tolik věcí, kolik jich průměrný člověk přijímá v průměrném domě. Může dostávat víc věcí než dostává většina moderních lidí ve většině moderních domů. Všechny ty věci ale musí být jistého uznávaného a konvenčního charakteru. K hotelu nemůže

nic doplnit. Kdyby se pokusil hotel nějakým rozsáhlým a nápadným způsobem vylepšit, bylo by to poněkud sensační dobrodružství. Bohatí lidé jsou v bohatých hotelích v jistém smyslu chráněni a příliš chráněni, ale třebaže mají ochranu, hotel jim nepatří. Jde tu ale o to, že tvořivé potřeby nelze zaopatřit předem, jak je to možné u potřeb ochranných. K povaze každého tvoření patří, že je v jistém smyslu originální a je v povaze čehokoliv originálního, že to nelze předvídat. Nelze prorokovat poesii, dokonce nelze ani prorokovat proroctví. Futurista nemůže předpovědět písničku, i kdyby ji dokázal složit, což není vždycky pravda. Nemůže předvídat báseň nebo předvídat obraz, nemůže dokonce předvídat ani kanadský žertík. A vlastně, kdyby mohl, tak by se ten žertík asi nestal.

V některých hotelích amerického druhu stával v ložnici jakýsi přístroj, který se na první pohled nejspíš podobal hodinám, s ručičkou, která se dala otočit k různým nápisům na ciferníku a ty měly představovat úplný seznam potřeb člověka na jeho nejvyšší úrovni, úrovni častého hosta amerických hotelů. Ať už chtěl préríjní ústřice nebo koňský hřbet, sekretáře nebo sendvič, nebo (pokud vím) cokoli od denního tisku po dentistu, stačilo mu otočit ručičkou na ciferníku a vnitřní mechanismus hotelu nějak doručil dotýcný předmět nebo osobu. Nu, je pravda, že dokonce i skutečný seznam byl dlouhý a podrobný a že ho bylo možné podle jistých pravidel prodloužit a aplikovat téměř do libovolné délky. Nepochybně by vedle dentisty uměl poskytnout i detektiva.

Od fantasií o tom, co by si člověk mohl přát bychom se tu ale obraťme k faktům o tom, co si přeje. Pro každého člověka je nejjednodušší použít sebe sama jako příklad, jako typický a ne nutně egoistický příklad. Nejsem člověk, který by měl nějak zvlášť povahu k tomu, aby dělal v hotelu potíže, nejsem vegetarián, nejsem epikurejec, dokážu jíst, pít a kouřit běžné věci poskytované na běžných místech. Kdybych měl žít v hotelu svůj život, zejména tu část mého života, která je kreativní v tom smyslu, že je osobní, pak si myslím, že bych seznam věcí hodinách v ložnici shledal poněkud nedostatečným. Mám-li kupříkladu koníčka, nebo případného koníčka, pak to nejspíš bude loutkové divadlo. Koníčky implikují volno, dovolenou, svátky a i když by se dalo snad tvrdit, že novináři ve skutečnosti nepracují

a je také pravda, že nemají žádnou skutečnou dovolenou. Kdybych si ale nepotřeboval vydělat na svůj chléb a sýr, neměl zemi ani svědomí a žádný takový nesmysl, pak bych se usadil a dal svému životu vážný záměr, který by spočíval ve stavbě loutkového divadla. Dnes mi připadá jako krabice plná zázraků skoro stejně, jako když jsem ho viděl jako malé dítě a mám dojem, že jsem svět na jevišti znal dřív, než ten skutečný. Zlacené postavy prince a princezny září v mé paměti proti temnému zapomnění a pamatují si je skoro dřív, než svého otce, který je pro mě udělal, což může být i alegorie. Nu, tento příklad, to jsou jen velmi mírná slova. Nejsem s tímhle vkusem sám, sdíleli jen Stevenson, můj otec, a evidentně mnoho dalších. Je to však výtečný příklad něčeho, co sice není výstřední, ale současně je to dostatečně neběžné, aby bylo nanejvýš nepravděpodobné, že by si toho jakýkoliv praktický organizátor všiml, opatřil to, nebo to zařadil do jakékoliv určité třídy věcí. Nemyslím, že bych mohl číšníkovi jen tak nedbale, přes rameno říct, „Prosil bych kávu, Benediktinku a loutkové divadlo.“ Nedokážu si představit vrchního, jak burácí do mluvící trubice „třikrát Manhattan koktejl a jedno loutkové divadlo“. Nedokážu si představit, že by bylo zmíněno mezi drobným přepychem sepsaným na hodinách v kuchyni. I kdyby tam ale bylo, pořád by to nebylo ono. I kdyby se číšník vrátil obtížený loutkovými divadly, zrovna tak, jak se někdy přichází obtížený krabičkami cigaret, problém by to neřešilo. Hobby totiž implikuje jak zábavu, tak práci, proces i výsledek. Trochu blíže požadovanému by bylo, kdyby mi vrchní přinesl krabice pozlátka a kartonu a úžasný metalický papír stejně opojný jako všechna jeho vína, s šarlatem bohatším než jeho burgundské a zelenou lepší než nejzelenější Chartereuse. I pak by to fungovalo jen tehdy, pokud by si vrchní sedl se mnou na podlahu a pomáhal mi vystříhovat, a tím si jeden nemůže být nikdy jist.

Zatímco mi tyhle myšlenky běží hlavou, můj odpoutaný zrak se upírá na obyčejné dřevěné křeslo podobné těm, která ve Wycombe dělají z dřeva ze South Bucks. A jako ve vidění se mi před očima vyjevuje, že kdyby někdo z křesla odřezal opěrku zad, odsekal jeho pásy a zohýbal je do tvaru rámu na čtyřech nohách, byl by to dohromady téměř přesný model loutkového

divadla s pásy mezi nohama tvořícími závěsy pro kulisy. Nemohu si zrovna teď udělat přestávku na příslušný experiment, protože mám na práci něco horšího, ale už i ta představa je zrovna přesný příklad toho, co mám na mysli, představa, již nelze předvídat, kterou je ale docela dobře možné naplnit. Žádný velký organizačtorský mozek nenařídí: „Zařídte objednávku sedmi tisíc křesel z High Wycombe, pro případ, že by z nich někdo chtěl udělat loutková divadla.“ S pravděpodobností sto ku jedné takový nesmysl ještě nikdy nikoho nenapadl, a nikdy už nikomu na mysl nepřijde. Netvrdím, že by tím svět o něco přišel, ale tvrdím, že bych já o něco přišel a že to něco mi patří, Je to soukromé vlastnictví.

Nu, když ve svém vybraném a výtečném apartmánu v Hotelu Belzebub odpočívám na koberci z leopardí a tygří kůže pod stěnami pokrytými zlatohlavem je docela jisté, že mi nikdo nebude radit a povzbuzovat mě, abych se spěšně pustil sekyrou a nebo pilou do některého z hotelových křesel a začal je řezat a štípat na kusy. Moje vysvětlení, že z něj dělám loutkové divadlo by bylo přijato velice chladně. Mohlo by to dokonce vést k tomu, že bych ze svého čalouněného apartmánu byl přemístěn do komnaty ještě lépe vypořtované, obyčejně nazývané polštářovaná cela. Jde nám tu však o to, že dvě formy lidského pohodlí a úlevy běží zřetelně vedle sebe a žádná zesílení jednoho je nepřivádí ani o palec blíž druhému. Hotel může počet svých křesel násobit milionem, může mít tisíce variant jejich vzorů, ale tím nikdy nevstoupí do téhož světa, v němž se objevil onen převrácený a osobní denní sen o proměně křesla nejprve ve stoličku a pak v jeviště. V onom světě jsou všechny divy tvořivé stránky vlastnictví a i když jsem pro jednoduchost použil lehčí a přenosnější typy vlastnictví, platí tatáž psychologie i pro větší ekonomickou produkci. Člověk chce mít své vlastní pole, v první řadě proto, že jeho produktivita je ochranou jeho cti a nezávislosti, ale zčásti i proto, že se svým polem chce dělat věci, které nemůže nikomu vysvětlovat, a o kterých má sám jen neurčitou představu. Zvažuje rovnováhu mezi konkrétními nezbytnostmi a konkrétními nadbytečnými věcmi, které se vymykají popisu, je takřkajíc připraven kvůli šanci pěstovat tabák se živit tuřiny. Chci tím říct, že připraven jednat přesně podle takové kalkulace jako je přeměna dřevěného křesla v dřevěné

jeviště, tedy čehosi současně fantastického i úsporně šetrného. Tam, kde je tato moc demokraticky distribuována jsou lidé víc, než občané, jsou všichni umělci.

Touto poznámkou o čistě tvořivé stránce vlastnictví uzavírám náčrtek, který jsem se tu pokusil předestřít proti komunismu. Nemusím po sté opakovat, že argument proti komunismu není argumentem pro kapitalismus, vlastně argument proti komunismu je v tom, že je až příliš podobný kapitalismu. Pramáno záleží na tom, zda našemu alegorickému hotelu říkají kapitalisté hotel nebo komunisté nocležna. Argumentem proti němu je to není domov, že duch člověka se v něm nikdy nebude cítit doma. Může být doma jen tam, kde má dojem čehosi současně klidnějšího i bujnějšího, co je náladou vši tvořivé činnosti. Jen tím, že se duše stěsná do omezení místa a soukromí, může se pak rozevřít skutečnou imaginací a novotou. Naslouchat všem těm moderním řečem o obchodu a dopravě je jako sledovat člověka, který chodí bezcílně kolem a vláčí strom vyrvaný z kořenů. Strom má být přesazen, týkají se ho problémy přepravy, těší se ze všech výchovným zdokonalení cestování. Cestuje kosmopolitními vlaky úžasnou rychlostí rozmanitými zeměmi, je vykládán nebo převážen obrovitými nádražími s úžasnou organizací. Ovšem jsou tu jen dvě věci, které o tom stojí za to říct. Jedna je, že ten strom je už možná mrtvý. Druhá je, že je jediná možnost, jak ho zase přivést k životu. Jen pokud bude konečně pevně zasazen na dané místo na tváři země, může začít nést ovoce, kvést, nebo se stát zeleným příbytkem ptáků.

Anglický duch a blecha

Setkal jsem se s člověkem, který čekal dopis od své rodiny z východních hrabství. Ještě než dopis dorazil, dozvěděl se, že místo, kde rodina žije, je jedním z těch, kde Němci v poslední době dělali hotové peklo se svými ohromnými a ničivým vzducholoděmi. Nedával najevo žádné velké rozrušení, ale když dopis od jeho nejbližších konečně dorazil otevíral ho přirozeně s určitým zájmem.

Byl celý o bleše. Nebudu to téma dál rozvíjet, i když Swift s tímhle obrazem rozvíjel nekonečné alegorie a William Blake považoval za užitečné namalovat co nejpečlivější obraz Blešího ducha. V domácnosti na východu Anglie, ale nikdy předtím neměli ani ducha blechy. Nález ojedinělého exempláře majitel domu spojoval jistým způsobem s neprozíravým jednáním svého příbuzného v jakémsi hrubém dobrodružství: s posměchem mu ho ukazoval a detailně popisoval. Jeho příchod, dobrodružství a osobní zvláštnosti byly představeny přímo vědecky. Kterýkoliv entomolog píšící o životě a prostředí východoanglické blechy by v tom našel ten nejpečlivější souhrn poznatků. O válce dopis neříkal nic. Je tu ještě jeden živočich, ne východoanglická blecha, o které by se entomolog mohl postupně něco dozvědět. Nemám na mysli zepeliny. O zepelinech se v dopise nepíše. Mám na mysli málo známého živočicha zvaného Angličan, jehož zvyky, prostředí a další základní charakteristiky by mohl německý entomolog považovat za zajímavé prozkoumat a které tento dopis zlomkovitým, nikoli však zcela bezcenným způsobem, podává.

Nedám z tohoto živočicha modlu. Neočekávám, že Němec padne na tvář a bude se tomuto obyvateli východní Anglie klanět o nic víc, než by se klaněl východoanglické bleše a podobal se tak starému Egyptanovi uctívajícímu brouka. Kvality, které v takových případech Angličan projevuje jsou spíše charakteristické než abstraktní ctnosti. Z pouhého lichocení nějakému národu ještě nikdy nevzešlo nic dobrého: člověk lichotí zemi, které se bojí, ale ne té, již miluje. Angličan nepřehlíží válku jen proto, že je klidný, moudrý a silný, je mnoho ohledů v nichž bývá vrtkavý, hloupý a slabý. Jako jiný živočich může být v nejlepším protivný a v nejhorším parazit. Angličan není prostě klidný, moudrý a silný, ale je to Angličan. Nepovyšuji svou zemi nad lidská pokušení jako alegorii na stropě, netvrdím, že si ani nelze představit, že by nepřátelé vyrušili britského lva nebo rozrušili britského buldoka. Tvrdím, že sám opravdu rozrušen nejsem a zejména nejsem rozrušen lidmi, kteří tvrdí, že britský lev zatahuje růžky, všímám si, že nemají zrovna živou představu, jak vypadá lev. Nevyvedou mě z míry ti, kdo tvrdí, že britský buldok bude mít

co nevidět přistřížená křídýlka, protože vím, že takové omezení je právě tak nepotřebné jako nemožné. Ten rozdíl je důležitý. Samotné naše slabiny jsou naší silou dokud zůstávají skrytými slabostmi. Mohu svým krajanům velmi obecně naznačit, kde leží síly a kde slabiny. Neudělal bych ani to, kdyby tu byla nejmenší možnost, že tomu nějaký Němec porozumí.

Některé z nejlepších věcí, které Angličané udělaly jsou ty, které Němci neudělali. Například navzdory kypícímu povyku malých lig a výborů je nic nemůže donutit, aby udělali něco pro Shakespeara. Lord Melbourne (který byl skoro tak anglický jako Shakespeare) měl ve zvyku největší diplomatické krize řešit tak, že vykřikl: „A nemůžeme to nechat být?“ Můžeme. Shakespeara necháváme být. Zrovna tak, jako máme ohromný negativní pomník Shakespeareovi, tak máme i ohromné negativní vítězství nad hrabětem Zeppelinem. Jeho ohnivé návštěvy přijímáme bezmyšlenkovitě, což uráží ještě víc, než vzdor. Taková nepřítomnost mysli může existovat souběžně s velmi soustředěnou přítomností mysli v konkrétních chvílích. Tak tomu bylo u Hamleta, který mi vždy přišel jako velice anglická postava, což byl taky nesporně důvod, proč nevycházel s Dány a museli ho poslat do Anglie. Jeho prudký výpad k závěsu se velmi podobal náhlému spěchu s nímž se někdy naše chátka pustí do cizince. Celkově je však naší největší a rozhodující silou ten druhý přístup. Náš památník aere perennius není to, co jsem udělali proti zeppelinům, ale všechno to, co jsme proti nim neudělali. Nechápu to s mdlou doslovností a odmítám odpovědnost za každého, kdo by to udělal. Samozřejmě si jich všimneme, ale asi tak, jako blech. Je tu ještě jedna příbuzná vlastnost Angličanů, která je velmi jemná snadno ji lze vystihnout špatně, která ale hraje ještě větší roli v praktických věcech tohoto druhu. Nevím jak bych to pojmenoval, leda snad jindepřítomnost. Je to druh vzdáleného optimismu. Je to odmítnutí brát fakta, která máme bezprostředně před sebou jako něco konečného, je to pevná víra v druhou stranu světa, ba druhou stranu měsíce. Poněkud pompézně to vyjadřovala fráze o britském impériu, nad kterým slunce nezapadá. Mnohem upřímněji stejnou myšlenku vyjadřuje lidový výkřik: „A někde stejně slunko svítí“. Ten myslím pochází z jedné z našich ušlechtilých komických písniček a dřív ho měli ve zvyku pronášet lidé,

kteří zrovna rozbili cenný čajový šálek nebo stoupnout do pařeniště. Jeho přehánění dobře satirisoval pan John Burns, když imperialismus shrnul slovy „Hlupák upírá pohled ke končinám země.“ A jako o všech národních vlastnostech i o téhle platí, že má své chyby a že ji často provází nadměrná nedbalost k právům našich vlastních polí nebo zákonům naší vlastní farnosti. Provází ji ale také neobyčejná velkorysost k takovým vzdáleným zemím jako je Bulharsko nebo Japonsko, která je větší, než tomu v bývá v logičtějším zemích. A v City je skutečně mnoho úředníků, kteří mají větší starost o bomby v Belgii, než o bomby v City.

Opakuji, že nechci a nebudu mít nic společného s vychloubání se těmito dobrými vlastnostmi, jako by to byly jen dobré vlastnosti. To, že nerozumíme francouzské revanši není naše dobrá vlastnost, ale naše chyba, znamená to jen tolik, že máme příliš krátkou paměť na to, abychom donutili tyrany a nepřátele splnit sliby. Náš lid je odvážný ne kvůli hrdosti a chvále, ale spíše jim navzdory. Navzdory našemu vzdělávání jsem pořád ještě inteligentní, a mnohokrát jsme byli silní navzdory našim atletickým schopnostem. Bitva u Waterloo nebyla vyhrána na etonských hřištích. Bitvu u Waterloo (jak řekla tatáž autorita a o tomhle jistě něco věděl) vyhtála špína země (narážky na okřídlené výroky připisované Wellingtonovi). A také dnes nás zachraňují převážně lidé, které jsme nedokázali vzdělat, neuměli jsme jim vládnout, nedokázali jim poskytnout půdu či náboženství a téměř je ani nedokázali zachránit od vyhladovění. Právě tihle lidé hodině utrpení a strádání dodávají tu nejpotřebnější a nejneočekávanější tón, ten frivolní. A právě oni, víc než ti, kdo jsou jim společensky nadřazení, uviděli nebesa plná ohně a přemýšleli o tom méně než o bleším kousnutí.

Chřest

Dnes, zhruba jednadvacet minut po druhé hodině, jsem náhle řekl, že chřest je tajemstvím aristokracie. Ta idea mi vstoupila do hlavy, když jsem se pokoušel dát si do pusy dlouhé splíhlé stonky a těm se na rozdíl od ideje

dovnitř proniknout nepodařilo. Neodkazuji na žádné obyčejné metaforické nebo povrchní porovnání, které by se mezi nimi snadno dalo hledat. Můžeme říct, že většina organismu zůstala mrtvě bílá a jen malý knoflík nahoře mohl být jasně zelený. Mohli bychom z toho dovodit poučení, že průměrní aristokraté vypadají mnohem silnější, než ve skutečnosti jsou a ilustrovat to na průměrném chřestu. Říká se, že kdo chce psa bít, hůl si vždycky najde, pokoušel se ale někdo psa bít kusem chřestu? Mohli bychom z toho vyvodit poučení, že aristokratické tradice vypadají mnohem populárnější než ve skutečnosti byly. „Normanské“ se mylně vyslovuje jako anglické. Nějak takhle se ze tří francouzských leopardů stali britští lvi. Stejným způsobem se ze slavnostního anglického slova pro chřest, asparagus, které pokud vím neznámá nic, stalo slovo „sparrowgrass“, které znamená dvě z nejnirotesknějších věcí na světě, které zná. Asparagus, což bylo předpokládám jméno římského prokonsula Marca Asparaga Esculense, nebo co, si nikdy nezsloužil takové štěstí, aby svůj původ ztratil ve dvou věcech, tak pravých a běžných jako jsou smělí měštští ptáci či zelená demokracie polí. Mohli bychom také o tyčkách chřestu říci, že často ztrácí hlavu, o aristokratech bychom mohli říct to samé. Obojí hlavvy už dříve padaly pod guillotinou. Abychom ale paralelu dokončili musíme tvrdit, že hlava je na aristokratovi to nejlepší. Já ale věru svůj názor nezakládám na nějakých takových fraseologických vymyšlenostech. Kořeny chřestu vězí v zemi mnohem hlouběji.

K tomu nejpodstatnějšímu u aristokracie patří, aby předbíhala svou dobu. Tedy, rozumí se, že musí být něco nového, co zná jen pár lidí. Musí existovat nějaké heslo a musí to být nové heslo. Navíc to heslo musí být už svou povahou iracionální, protože cokoliv celkem racionálního by si rychle spočítali i nezasvěcení. Stejně zásadní pro každé společenské pravidlo, které zahrnuje společenské rozdělení a odlišení, je také to, aby takové pravidlo bylo přinejmenším v tomhle smyslu umělé. To pravidlo či zvyk tedy můžete znát jedině tak, jak se voják dozví heslo, totiž, že mu ho někdo řekne.

Pracovní příklad, který je nám ze střední třídy v této souvislosti nejlépe znám, je stará samoučelná odlišnost ve způsobu jak jíst chřest. Nuže,

vyjma kanibalismu a zvyku pojídat písek (o kterém nemám co bych řekl), není z věcí k jídlu žádná méně vhodná k tomu, aby se jedla prsty, než chřest. Je dlouhý, je mastný, je uvolněný a má sklony ke všem možným měkkým leč náhlým pohromám, vždycky se jí s jakousi olejnatou omáčkou, a jeho pěkné zvládání vyžaduje zdatnosti profesionálního žongléra posíleného ještě jistými dovednostmi ve šplhání po namaštěné tyči. Většinu věcí člověk jí prsty snadno. Studené hovězí se rukama jí docela snadno, nebo i třeba jen zuby. Sotva kdy jsem se podíval na nějaký ušlechtilý sýr, aniž bych pocítil nutkání zabořit do něj své tesáky. Nové brambory lze prsty jít zrovna tak čistě jako velikonoční vajíčka a sledě nám rovnou může do otevřených úst ládovat sled'ový stroj s ohledem na to, nakolik k jeho nakrájení využijeme vidličku a nůž. Rybí koláč bychom mohli jíst tak jednoduše jako jíme obilný koláč (vypadá spíš jako roláda nebo jiný zákusek pozn. překl.) Studený vánoční puding je látka se vším majestátem barevného mramoru a mnohem čistší, silnější než každý běžný chleba nebo suchar, a taky drží líp pohromadě. A přece se od nás čeká, že se k tomu všemu budeme stavět s použitím malého tupého meče nebo zakrslého trojzubce. Jen tule protivnou, kymácející se zeleninu jím mezi dvěma prsty, to už bych se měl líp, kdybych jako žirafa okusoval vršky palem, ty bych si přidržovaz nemusel.

Nepřeháníme. Polévku by se mladý student prsty jíst nepokoušel, a omáčky, pudinky a dokonce kari nejsou poli pro manuální dělníky. Rebarborovou omáčku bych nejedl nejen prsty, ale vlastně ani žádným nástrojem, který by mohla věda vymyslet. Dokonce ani věci obsahující povidla neumím pořádně chytit. I když se ale vyhýbám všemu přehánění nebo frivolnosti, pořád si všímám, že vršek chřestu nepatří mezi potravinami k těm, které by se nějak zvlášť hodily do prstů. Jinak řečeno, tenhle princip nemohl být odvozen z nějakého abstraktního rozumu, ani vyrůst z obecných lidských instinktů. Zvyk či obyčej to být nemůže a to je důvod, proč to patří k etiketě.

Lidské bratrství je fakt, který nakonec přetrvá všechna další fakta. Pokud tedy chce privilegovaná třída předejít tomu, aby přirozeně sklouzla zpět do celku lidstva musí trvale udržovat vzrušení nad novými projekt, novými

kulturami a novými předsudky, novými sukněmi a novými punčochami. Musí každý den vykládat nějaký nový příběh, sic zahyne, jako ona dáma v Pohádkách z tisíce a jedné noci. Tennyson, který byl tímhle aristokratickým—či snobským—futurismem zasažen až příliš, napsal: „Než aby jeden dobrý zvyk pokazil svět“, což ve skutečnosti znamená, že se všichni mají naučit, kterak správně jíst chřest. .A tak, z přepychu, plýtvání a únavy, vešla do světa horečka, které oni říkají pokrok.

Tvrdí mi, že teď už chřest rukama nejí? Nevím, že v některých z nejlepších rodových domů mají pro každou osobu malé kleštičky, které jsou rozkošné? Neslyšel jsem, že chřest se dnes do otevřených úst spouští provázkem, nebo se do úst vstřeluje malou pistolku, nebo se jí palci, či se nejí vůbec? Ne, nevím to, a to jsem tu taky chtěl ukázat. Změnili heslo.

Něco

Something

Kultivovaní lidé mívají, století co století, ve zvyku založit nějakou uměleckou módu a předstírat. Že je víc starověská nebo přirozenější než oni. Francouzští urozenci si takhle hráli na starořecké pastýře a pastýřky, protože bohatci vždycky dychtí po barbarství, zatímco chudí se (jaksi slepě) domáhají více civilisace. Sami pak pamatujeme salony plné zoufalých lidí v odrbaných šatech, jež měly (těžko chápu proč) připomínat rozverné barvy a hrubé ctnosti středověku. Kdybych si snad měl někdy osvojit některou z těchto barbarských zálib, pak by to byla jedna po mém soudu nespravedlivě přehlížená. V Britském Museu, kde všichni obdivují chmurné bysty císařů nebo klidné hrůzy Asýrie, se vždy zatoulám do klidnějšího a domácíjšího oddělení. Klaním se tam zarostlým obrazům ze Sandwichových ostrovů s vyvalenýma očima, modlám o kterém se domnívám, že by se k nim člověk mohl doopravdy sklonit. Krásní bohové Řecka jsou totiž krutí, ale člověk má vždy dojem, že ohavný bůh by mohl být laskavý. Kdybych tedy někdy svůj dům uspořádal podle jednoho uměleckého plánu (a Bůh mě před tím), bylo by to podle hrubého

polynského plánu. Vše, co o těchto divoších slyším mě k nim přitahuje víc a víc. Je marné mi vysvětlovat, že pod takovým režimem by muž byl líný a liboval si v rozkoších, zatímco žena by byla praktická a tvrdě pracovala, protože tak tomu už v domě, který obývám, je. Nevadí mi, že bych se měl pomalovat barvami, stejně jsem nikdy nedokázal nic pomalovat, aniž bych se zabarvil sám. Když barvím třeba jen kartonovou postavičku do loutkového divadla, skončí to tak, že jsem barevný jak podzimní listí, obarvený jak ranní obloha, jak se říká v Hiawate.

Neumím si představit, kde se vzala ta divná představa, že pověry pramení z nevědomosti. Je to vlastně pravda, pokud myslíme nevědomost v tomtéž smyslu, v němž byli nevědomí Platon a Bacon, tedy společnou nevědomost všech lidí o smyslu jejich oblundného osudu. Kdybychom to ale mysleli takhle, pak tvrzení, že nevědomost je pramenem pověr, je jen neohrabaný a zavádějící způsob, jak to vyjádřit. To už by bylo mnohem pravdivější říct, že agnosticismus je zdrojem všech náboženství. To je pravda, agnostik je počátkem a ne koncem lidského vývoje. Ovšem ti, kdo mluví o pověrách zrozených z nevědomosti tím obyčejně míní, že mýty a mythycká tvrzení vznikla jen náhodou nebo kvůli zvířecké neschopnosti poznat všechny okolnosti případu. Stará viktoriánská vědecká theorie říkala, že lidé si pohádky vymysleli proto, že ještě neměli dost rozumu na to, aby chápali fakta. Mysleli, že měsíc je žena, protože neměli dost rozumu na to, aby viděli, že je to měsíc. Mysleli, že moře je bůh, protože kolem nešel žádný laskavý vědec, který by jim vysvětlil, že je to opravdu moře. Kámen uctívali jako fetiš proto že jim nedostatek geologických znalostí bránil všimnout si, že je to kámen. Byli tak tupí, nezkušení, a úzce materialističtí, že neviděli žádný rozdíl v trhlině v oblacích a zvonivým kladivem mrštěným rudohlavým obrem, nebo mez zábleskem žlutého ohně na obloze a mladým bohem řídícím koňské spřežení.

To je materialistická theorie mytů, a je to zjevný nesmysl. Nikdo si nemohl nikdy myslet, že měsíc byl žena a to ani ne těch nejbujnějších tvarů. Nikdo si nikdy nemohl myslet, že slunko vypadá jako kočár s párem koní, protože tak nevypadá. Pokud takové pojmy používají v souvislosti se sluncem nebo měsícem, horou nebo řekou, kamenem nebo stromem, pak je

jistě takhle nepoužívali proto, že nic lepšího neuměli. Naopak dělali to proto, že věděli něco mnohem lepšího, protože žena je krásnější než měsíční svit a mladý muž je zářivější než slunko.

To se v podstatě připouští o takových bájích jako je ta o Phoebovi a Artemis nebo i o Balderovi a Thorovi, u kterých se uznává, že s tím měli cosi společného básníci a ne jen nevědomí divoši. Jenže toho, že hrubší divoši jsou třeba i jen menší básníci si právě folkloristé typu Frasera nevšimnou. Vše co říkají o jejich totemech, tabu, tancích a obřadech za mrtvé je nutno chápat s jistým poetickým porozuměním pro něco, co má být oslavné, šokující, ba nemožné. Jsou to prudká vyjádření jedinečných duchovních zkušeností, jsou to tiché a podivně zabarvené nálady, sny a záblesky nacházející se skutečně na pomezí mezi touto existencí a nějakou jinou. Když divoch tvrdí, že rostlina pepře je jeho božská prabába neříká to z nevědomosti, protože nevědomost by ho zanechala při holém poznání, že je to rostlina pepře. Spíše mluví na základně svých vědomostí, útržkových a možná nebezpečných. Možná v pepři zahlédl něco, co je lepší nevidět.

Je tu jedna opravdu ohromná otázka. Divoch chovající úctu k pepřové rostlince, modloslužebník adorující hvězdu, patriot pokládající život kvůli hranici, ti všichni cosi nesporně znamenají—cosi v hlubinách vesmíru a duše. Znamenají, že vše je posvátné? Nebo snad znamenají, že něco je posvátné—něco, co oni nenašli? Something

Kultivovaní lidé mívají, století co století, ve zvyku založit nějakou uměleckou módu a předstírat. Že je víc starosvětská nebo přirozenější než oni. Francouzští urozenci si takhle hráli na starořecké pastýře a pastýřky, protože bohatci vždycky dychtí po barbarství, zatímco chudí se (jaksi slepě) domáhají více civilisace. Sami pak pamatujeme salony plné zoufalých lidí v odrbaných šatech, jež měly (těžko chápu proč) připomínat rozverné barvy a hrubé ctnosti středověku. Kdybych si snad měl někdy osvojit některou z těchto barbarských zálib, pak by to byla jedna po mém soudu nespravedlivě přehlížená. V Britském Museu, kde všichni obdivují chmurné bysty císařů nebo klidné hrůzy Asýrie, se vždy zatoulám do klidnějším a domáčejšího oddělení. Klaním se tam zarostlým obrazům ze

Sandwichových ostrovů s vyvalenýma očima, modlám o kterým se domnívám, že by se k nim člověk mohl doopravdy sklonit. Krásní bohové Řecka jsou totiž krutí, ale člověk má vždy dojem, že ohavný bůh by mohl být laskavý. Kdybych tedy někdy svůj dům uspořádal podle jednoho uměleckého plánu (a Bůh mě před tím), bylo by to podle hrubého polynského plánu. Vše, co o těchto divoších slyším mě k nim přitahuje víc a víc. Je marné mi vysvětlovat, že pod takovým režimem by muž byl líný a liboval si v rozkoších, zatímco žena by byla praktická a tvrdě pracovala, protože tak tomu už v domě, který obývám, je. Nevadí mi, že bych se měl pomalovat barvami, stejně jsem nikdy nedokázal nic pomalovat, aniž bych se zabarvil sám. Když barvím třeba jen kartonovou postavičku do loutkového divadla, skončí to tak, že jsem barevný jak podzimní listí, obarvený jak ranní obloha, jak se říká v Hiawatě.

Neumím si představit, kde se vzala ta divná představa, že pověry pramení z nevědomosti. Je to vlastně pravda, pokud myslíme nevědomost v tomtéž smyslu, v němž byli nevědomí Platon a Bacon, tedy společnou nevědomost všech lidí o smyslu jejich obludného osudu. Kdybychom to ale mysleli takhle, pak tvrzení, že nevědomost je pramenem pověr, je jen neohrabaný a zavádějící způsob, jak to vyjádřit. To už by bylo mnohem pravdivější říct, že agnosticismus je zdrojem všech náboženství. To je pravda, agnostik je počátkem a ne koncem lidského vývoje. Ovšem ti, kdo mluví o pověrách zrozených z nevědomosti tím obyčejně míní, že mýty a mytycká tvrzení vznikla jen náhodou nebo kvůli zvířecí neschopnosti poznat všechny okolnosti případu. Stará viktoriánská vědecká theorie říkala, že lidé si pohádky vymysleli proto, že ještě neměli dost rozumu na to, aby chápali fakta. Mysleli, že měsíc je žena, protože neměli dost rozumu na to, aby viděli, že je to měsíc. Mysleli, že moře je bůh, protože kolem nešel žádný laskavý vědec, který by jim vysvětlil, že je to opravdu moře. Kámen uctívali jako fetiš proto že jim nedostatek geologických znalostí bránil všimnout si, že je to kámen. Byli tak tupí, nezkušení, a úzce materialističtí, že neviděli žádný rozdíl v trhlině v oblacích a zvonivým kladivem mrštěným rudohlavým obrem, nebo mez zábleskem žlutého ohně na obloze a mladým bohem řídícím koňské spřežení.

To je materialistická theorie mytů, a je to zjevný nesmysl. Nikdo si nemohl nikdy myslet, že měsíc byl žena a to ani ne těch nejbujnějších tvarů. Nikdo si nikdy nemohl myslet, že slunko vypadá jako kočár s párem koní, protože tak nevypadá. Pokud takové pojmy používají v souvislosti se sluncem nebo měsícem, horou nebo řekou, kamenem nebo stromem, pak je jistě takhle nepoužívali proto, že nic lepšího neuměli. Naopak dělali to proto, že věděli něco mnohem lepšího, protože žena je krásnější než měsíční svit a mladý muž je zářivější než slunko.

To se v podstatě připouští o takových bájích jako je ta o Phoebovi a Artemis nebo i o Balderovi a Thorovi, u kterých se uznává, že s tím měli cosi společného básníci a ne jen nevědomí divoši. Jenže toho, že hrubší divoši jsou třeba i jen menší básníci si právě folkloristé typu Fräsera nevšimnou. Vše co říkají o jejich totemech, tabu, tancích a obřadech za mrtvé je nutno chápat s jistým poetickým porozuměním pro něco, co má být oslavné, šokující, ba nemožné. Jsou to prudká vyjádření jedinečných duchovních zkušeností, jsou to tiché a podivně zbarvené nálady, sny a záblesky nacházející se skutečně na pomezí mezi touto existencí a nějakou jinou. Když divoch tvrdí, že rostlina pepře je jeho božská prabába neříká to z nevědomosti, protože nevědomost by ho zanechala při holém poznání, že je to rostlina pepře. Spíše mluví na základně svých vědomostí, útržkových a možná nebezpečných. Možná v pepři zahlédl něco, co je lepší nevidět.

Je tu jedna opravdu ohromná otázka. Divoch chovající úctu k pepřové rostlince, modloslužebník adorující hvězdu, patriot pokládající život kvůli hranici, ti všichni cosi nesporně znamenají—cosi v hlubinách vesmíru a duše. Znamenají, že vše je posvátné? Nebo snad znamenají, že něco je posvátné—něco, co oni nenašli?

Psáno do písku

Written in the Sand

Na půl cesty tímto pozemským životem, ocitl jsem se (jakoby jednou ze snových proměn) v jednom lázeňském místě na východním pobřeží.

Zjist' uji mimo jiné, že prší a další tvorové, nebo aspoň další návštěvníci, kteří tu jsou se mnou, jsou kvůli té okolnosti plni iracionálního rozhořčení. „Jak paradoxní od vás,“ říkám jim ohromen, „že přijдете do lázeňského města a pak jste celí rozčilení, když se ocitnete ve vodě?“ Vysvětluji jim, jak nespravedlivé, jak principiálně nepoetické jsou nynější předsudky proti dešti.

Ukazuji jim, jak jedinečným příkladem umělé a zvrácené povahy našeho moderního anglického patriotismu tenhle předsudek je... Všichni Angličané se spojují v ostouzení tak roztomilé a úžasné anglické věci, jakou je anglické klima. Všichni rouhavě hrozí oné proměnlivé a skvělé obloze, jež je dějištěm trvalé proměny. Všichni očerňují tuto zemi nádherných a laskavých mračen, jedinou zemi, která vytvořila bouřlivá léta Constablových pláten nebo rudé apokalypsy Turnerových obrazů. Děšť je jen jednou z těchto tajuplných fází a ne to nejméně krásnou. Když tohle řeknu svým anglickým krajanům, jejich duch projde podobnou proměnou, jako když potemní anglická obloha. „Jak kolosální, jak kosmický pohled to je,“ říkám jim, „vidět děšť na moři. Červi, vždyť smíte hledět na to, jak se obrací pátý den stvoření. Vody pod klenbou byly odděleny od vod nad klenbou. A hle! znovu se snoubí.“ Tento druh konverzace mi přirozeně přidává na popularitě.

Obzvláště mně milují ti, kterým počasí maří jejich touhu po mořské lázni. „Cože,“ volám, „celým srdcem se upínáte na to, abyste se namočili do té hloupé slané louže. Já chci,“ křičím u vytržení, „Lázeň nebeskou!“ Poté, co jsem takto celou věc prodiskutoval s různými skupinami lidí, ocitl jsem se, vržen zpět, v lehkém osamění. Kráčím úzkou písčinou podél jasného, zachmuřeného moře. Vzduch se čistí, obloha a moře září jako bledá ocel, jako by je děšť omyl a přešetil. Pustým pískem bezútěšně vláčí nohy dva malí kluci. Neví, co dělat, neví, kam jít. Jen nejasný slepý stádní instinkt, bratrství sahají až daleko k primitivům, je vede k tomu, aby společně nedělali nic a šli nikam. Nemluví, jsou tak unavení, že se ani nehádají, sice se nijak nenamáhali, ale tonou v té podivné, náhlé a velmi příležitostné otrávenosti, která ke klukům patří a která se podobá vši klukovské zkušenosti, lásce a strachu. Je to čistá a silná, neředěná podstata nudy.

Nakonec, když se už zdálo, že se plouží celé míle se cosi stalo. Buď slunce vymalovalo jeden proužek stříbra přes olověné moře, nebo spíš před samotnou duši, s jejím tajuplným tichem i aktivitou, s jejími vzbouřenci a blesky, ale jeden chlapec se najednou rozběhne k rozhrabanému písku, k troskám pevnosti, kterou tam postavil nějaký jiný kluk. Začal ho zuřivě nasypávat, jako by chtěl postavit hráz bránící nespoutaném moři, aby nezaplavilo anglické pláně. Druhý se něj chvilku dívá s přihloupou zvědavostí, jako na nějakou tretku, pak se i jeho zmocní prapůvodní vůle k činu, které metafysiky k šílenství, a také on skočí přes zeď jako Remus a začne stavět město. O tři minuty později začnou mluvit a po šesti minutách, což je ještě lepší známka, se začnou přát.

Nezajdu tak daleko, abych tvrdil, že ti dva kluci byli nějakí temní a hrozní cherubíni seslaní, aby před mýma očima sehráli nějaké duchovní tajemství, i když šedé pobřeží moře a ono podivné a tak bílé a mokré prázdné světlo, které dává jasnící se obloha, by k tomu poskytlo krásné pozadí. Je ale určitě pravda, že ta episodka s dvěma malými kluky ukazuje, jako v nějaké hře o zázracích, jednu z menších pravd o naší moderní civilizaci a představuje odpověď na onu otázku, kterou čteme napsanou velkými písmeny ve všech našich novinách: „Co je v nepořádku?“

V nepořádku je jistý omyl, kterým jsme se my Angličané utěšovali už pár desetiletí a který bychom mohli označit za omyl jednoty, nebo jinak a poněkud s odstupem, omyl družnosti. Tím chci říct, že jsem upadli do zlozvyku domnívat se, že když je nějaká škola nebo národ samý spor a hádka, že je o známka jeho slabosti. A upadli jsme do ještě nebezpečnějšího zlozvyku považovat fakt, že některé školy a národy samá hádka a spor nejsou za známku jejich síly či energie. Irové se spolu neperou, ani se navzájem nenávidí, kvůli tomu, že jsou Keltové. Ani proto ne, že jsou Irové. Perou a nevidí se prostě proto, že tak mají co dělat. Francouzské skupiny se neštěpí a nebijí kvůli tomu, že by je tvořili Latinové, ani proto, že jsou složeny z Francouzů. Je to prostě proto, tak mají co na práci. A angličtí politici docela určitě tak jednotně nespolupracují proto, že jsou to všichni Angličané. Je to proto, že nemají co dělat. Když svrhávali z trůnu Jakuba II., když mohli kvílet proti

Walpolovi, nebo když museli bojovat s Napoleonem, pak se chovali přesně stejně jako Francouzi a Irové, strany byly rozbity frakcemi a hlavy holemi.

Jsme jak ti dva malí kluci procházející se písčinou. Jdeme spolu v klidu, dokud nejdeme nikam. Můžeme být stejně veselí jako druzí, dokud nemáme co na práci. Jakmile se ale shodneme, že začneme něco dělat, okamžitě se o tom začneme přít.

Pravá marnost nad marnost

The True Vanity of Vanities

Řekl bych, že se nikdo nebude přít o to, že černým a neomluvitelným druhem pýchy je ta, kterou projevuje člověk, který má být na co pyšný. Je sice pravda, že často slyšíte lidi, kdy říkají jiné věci, kterými utrací čas a nemyslí je vážně, zatímco ve skutečnosti pozorují let ptáků nebo čekají na zvonek k večeři, tak tehdy je slyšíte mluvit o tom, že ta a ta osoba je marnivá, ale má na to jakési právo. Jak ale ve skutečnosti zjistíte, nepatří těmhle lidem nic jiného než to nejveselejší opovržení, kdežto milí staří oslové, kteří jsou marniví bez toho, aby k tomu měli jakýkoliv důvod jsou nejen všeobecně a po právu milováni, ale stávají se z nich kabinetní ministři a biskupové a jsou zahrnováni trvalým obdivem. A tenhle lidový pocit je správný. Obecnou námitkou proti lidem, kteří mají skutečné kvality není jen pouhá žárlivost na ně, není ni to ani ubohý a vyděšený odpor proti jejich přiznávané nadřazenosti. Je to, podobně jako mnoho jiných věcí, které běžní lidé bleskově pocítí a naprosto nemohou obhájit, cosi zcela filosofického. Instinkt v lidské duši vnímá, že bláznovi lze dovolit, aby chválil sám sebe, ale že modrý člověk má chválit Boha. Člověk, který má doopravdy mozek v hlavě má vědět, že tahle hlava byla velkoryse naražena vršek jeho těla jako nový klobouk. Člověk, který má génia, díky kterému tvoří mistrovská díla má vědět, že génia vytvořit nemůže Člověk, jehož myšlení stoupá až k hvězdným výšinám má vědět,

že hvězdy se otáčejí se skoro stejnou nevšímavostí k jeho schopnostem. Člověk, který vládne velkými schopnostmi má vědět, že není jejich pánem.

V praxi tedy jistě dochází k tomu, že čím víc má člověk na marnivost, tím méně mu rozumné lidské plémě marnivost dovoluje. Ty nejvíce opravdu zušlechťující, nejvíce skutečně uzdravující druhy domýšlivosti jsou ty, které se týkají něčeho, na co člověk nemá žádné skutečné právo být domýšlivý, něčeho, nad čímž nemá vůbec žádnou kontrolu, co netvoří a nemůže ukončit. Kdybychom chtěli něco, co bychom všichni považovali za nejmírnější a nejneškodnější druh pýchy, který člověk může mít, takový který z něj v důsledku nedělá pohoršujícího a nebratrského člověka, pak bychom všichni zmínili něco jako lásku k venkovu, nebo neurčitou hrdost na jakousi velmi dávnou rasu. Lidé, kteří se k nim hlásí jsou zpravidla drazí starouškové, protože jsou hrdí na něco, co nezařídili. Mnohem brutálnější než oni jsou lidé, kteří si jakýmsi způsobem zasloužili své postavení: kapitalisté, parvenu, děti moderní podnikavé zuřivosti. Ale i u nich, svým způsobem najdeme stříbřité vlákénko velkomyslnosti, protože jsou to pitomci a jako aristokraté byli příjemci jistých krásných náhod.

V nesnesitelnou hanebnost ztemní hřích pýchy tehdy, když dojdeme k umělcům a literátům pyšným na svůj intelekt. Jsou horší než vědci z toho důvodu, že vědečtí lidé mají mnohem méně důvodů k hrdosti, než lidé od umění a literatury. Vědci, podobně jako aristokraté, z větší části dědí a to je udržuje snesitelnými, literáti, jako třeba autor těchto řádků, tvoří a jsou příliš nechutní, než aby se to dalo slovy vyjádřit. Literární arogance je téměř nejhorší, ale ne úplně nejhorší. Ti, kdo se napařují, protože mají intelekt si myslí, že intelekt je to nejdůležitější na světě a že se jim bude lehko žít, až na to, že to tak nebude. Ti, kdo se pyšní svou inteligencí se pyšní velmi podřadnou a předměstskou výtečností. Nejvyšší věcí na tomto světě je добрota. Je tak vysoko, že naštěstí velká většina lidí, která ji má z ní je nesmírně vyděšená a svou vlastní ctnost chovají asi tak, jako by chovali divokého koně nebo hypogrifa. Vždycky se ale někde najdou lidé, kteří jsou dobří a vědí, že jsou dobří a jsou pyšní na to, že jsou dobří. A pokud existuje nějaká skutečnost žhnoucí z psaných vět, pokud existuje nějaká vašeň napínající vlákna jazyka, pokud existuje nějaká emoce, která

prežije překlady, překlady překladů, varianty a odchylky, pak to jsou tihle lidé, které se Ježíš Kristus jen stěží dokázal přestat patat a bít.

V tom je myslím celá prohnanost hříchu pýchy, všechny ostatní hříchy na lidi útočí, když jsou slabí a unavení, tenhle je ale napadá, když jsou šťastní, hodnotní a blíž všem ctnostem. A když útočí nejsnadněji, přináší to ty nejhorší výsledky. Tohle je celý rozdíl mezi křesťanským náboženstvím a řekněme náboženstvím brahmínismu. Kasty křesťanské Evropy jsou nestoudné, odporné a nesnesitelné záležitosti, které byly fakticky snášeny po celá století. Mají však jednu velkou přednost či ctnost, jsou bezbožné. V brahmínismu jsou ale kasty věcí náboženskou, být aristokratem je ctnost. A proti každému, kdo nade mnou bude chtít vládnout na základě tvrzení o duchovní nadřazenosti se budu věčně a vesele bouřit, vědom si onoho obrazu božství, který nás všechny činí navzájem rovnými.

Pro osoby jménem Smith

The British Beech

Rád říkám, že žiju v Beaconsfieldu, tedy chci říct, samozřejmě, že žiju v Bekonsfieldu. Myslím, že jsou nějakí lidé, kteří žijí v Beaconsfieldu, ale nevím, kde to je a nedokážu si představit, proč by tam měl někdo žít. Podle toho, jak mi to zní, bych čekal, že to bude někde v nějaké kolonii a patrně to získalo jméno po Disraelim, který se stejně měl jmenovat hrabě z Hughenden, kdyby se držel svých vlastních venkovských, neotesaných a feudálních snů a nenechal se svést na scestí pokušením zdvihnout korunku pohozenou Burkem. Nu o původu jména tohoto města panují jisté spory, ovšem o tom, jak je vyslovovat není neshod žádných. Existuje jen vědění, jež je v držení těch, kdo vědí a často nezdolná a a tedy nevinná, nevědomost okolního světa. Skoro ani nemusím říkat, že lidé, kteří vědí, jsou ti, kteří jsou nyní obyčejně označováni za nevědomé a nevzdělané. Když jste dvacet let slyšali jméno svého vlastního města z úst stříhačů, kopáčů, krysařů, myslivců, pytláků a vesnických idiotů, pak víte s naprostou jistotou, že je to t správná výslovnost. Když do takového města

přijde intelektuální aristokracie a začne je vyslovovat tak, jak je psáno, tak prostě víte, že se pletou. Pokud máte nějaké skutečné vzdělání, pak víte, že výslovnost dřív ke vzdělání nějak moc nepatřila a že ji dnes lidé pokládají prakticky za veškeré vzdělání prostě proto, že je to veškeré jejich vzdělání nebo taky jediné, které mají. Je nikdy ani nenapadne, že Shakespeare sice svoje jméno mohl načárat dvěma nebo třemi naprosto odlišnými leč stejně nečitelnými klikyháky, ale celou velkou tíží své slávy svěřil zvuku slov, která budou vyslovovat živí lidé. Když tedy narazí na taková slova jako je Beaconsfield, netuší, jak rozhodnout a vybrat mezi lidmi, kteří umí mluvit a mezi těmi, kdo dovedou jen vyslovovat. Vyslovovalo se vždycky správně. Jen se špatně píše.

Pokud jde o předmět této filologické odbočky, je pravda, že přinejmenším někteří tvrdí, že jméno je odvozeno ze starého slova pro buk. Určitě bychom nenašli jméno příhodnější ani nic symboličtějšího a inspirativnějšího. Buk má v celé téhle zvlněné zalesněné krajině tvořící střední a jižní části Buckinghamshire a skrze hrabství tvořící skutečný vztah s celým venkovem, zvláštní reprezentativní povahu. Jeden člověk ze Sussexu, který sám překypoval chválou nad Sussexem, jednou o bukových lesích kolem mého beaconsfieldského domova řekl: „Tohle je ta vskutku nejangličtější část Anglie a přiznávám, že Sussex v porovnání vypadá jako něco úplně jiného, někde docela jinde.“

Všichni jsme slyšeli o britském dubu, a já jsem dost tradiční na to, abych se nepřel s tradicí plnou hrdinských obrazů, ať už je to Nelson umírající pod nízkými dubovými trámy nebo Collingwood rozsévající žaludy, aby z nich mohly vyrůst válečné lodi. Moderní nadšený stoupenec válečného námořnictva by se, mimochodem, dostal do problémů, kdyby chtěl zasít šroubky a šroubováky v naději, že se promění v dnešní válečné stroje. Na onom podobenství organickém a mechanickém růstu něco je. Když se ale v myslí odtáhnou co možná nejdál, jsem nucen si povšimnout a pocítit, že vlastnosti dubu jsou jaksi méně důvěrně národní. Dub, zasvěcený římskému Jupiterovi má hranaté a rozeklané větve podobné Jovovým bleskům. Jeho tvrdá struktura a ostré rohy takřka přináležejí k latinské logice. Kdybych měl vybrat zcela anglický symbol, byl by to buk. Je stejně

silný a vyjadřující sílu, jeho hladkost ale také vyjadřuje jistou pomalost příbuznou s mírností a milosrdenstvím. Jeho oblé tvary jsou toho povlovného druhu, který v těchto končinách najdeme všude, v pomalé řeči venkovanů, ve volných křivkách kopců až k pahorkatinám v Hampshire a Sussexu, jež jsou jedinými horami na jihu. Mají podobnou sílu jako líné vlny, jež se pomalu zdvihají a dovolují vsím, aby žili pod nimi jen proto, že jsou příliš líné, než aby zase spadly dolů. Nemají v sobě nic z dubových šlehajících blesků a jen málo z dubů. Ale zvláště zde, v téhle části Bucks, nás buky obklopují a kryjí svým stínem a pokrývají naše domovy, a není proto žádná náhoda, že zrovna těmhle končinám Anglie říká Home Counties (řekněme domovská hrabství, polooficiální označení hrabství bezprostředně obklopujících Londýn pozn. překl.).

Je tedy možná jaksi znesvěčující a nehistorické požadovat takhle opožděně nahrazení britského dubu britským bukem. A přece tu je důležitá pravda, pokud jde o literární symboliku, i kdybychom nikdy nechtěli buk užít jako obrazový symbol. Nepřípadný důraz na dub a přehlížení ušlechtlejších kvalit buku totiž vyjadřuje mnoho z anglických omylů o Anglii, které nás sváděly z cesty celou dobu od těch časů, kdy zpátečnické tmářství reformace odřízlo náš skutečný původ. Sklon udělat z Johna Bulla chvastouna a pak násilníka byla až příliš pohotově vyjádřena dubovým kyjem vloženým mu do ruky, kyjem, o kterém se předpokládalo, že je stejně nezdolný jako ten Herkulův. Vynechávaly se tak lepší prvky ve vrozeném temperamentu, veselí, vtip a zejména dobrá povaha. Ty by se daly mnohem lépe vyjádřit hladkostí, jež může existovat vedle sebe se silou buku. Navíc, Nelsonova legenda a vůbec celá dřívější část naší námořní romance, byly sice ušlechtilé, ale to, že se o dubu uvažovalo jen v souvislosti s loděmi obrátilo anglické myšlení příliš směrem ven a výlučně ke končinám země a příliš málo je obracelo dovnitř a k Anglii. Británie se tak stala toliko sochou na kterou se je třeba dívat z dálky, spíš než skutečnou ženou a matkou, již je třeba učinit šťastnou v jejím vlastním domě. Z to pak plyne i nebezpečné opomíjení zemědělství a vnitřní ekonomické situace, důsledky čehož již trpíme. Celá věc byla dohromady až příliš symbolická. Britský dub byl cosi jako britský lev, ale lvy potkáte

na polních cestách v Buckinghamshire opravdu jen velmi zřídka. Britský buk by na druhé straně nepřipomínal nic jiného, jež britské prase. Divoká svině se živí bukvicemi a prase je realističtější, i když začíná být skoro stejně vzácné. Návrat ke skutečné Anglii, se skutečnými prasaty pro skutečné Angličany by byl návratem k bukovým lesům, které z tohoto města pořád ještě dělají domov.

Přinejmenším donedávna dělaly. Je docela možné, že se zítra dozvím, že některé bučiny byly vykáceny, aby přechodně hluchému a slepému motoristovi umožnily cestovat z Birminghamu do Brightonu.

O vychování

On Manners

Jednou z největších potíží jakékoliv filosofické diskuse o mravech, způsobech či vychování je v tom, že se stejně zachází s absencí jakéhokoliv vychování a způsobů i s přítomností mravů špatných. To, jak naprosto odlišné záležitosti to jsou lze ověřit na skutečnosti, že v žádné jiné věci nepoužíváme tyto dvě označení jako synonyma. Nemže být většího rozdílu v tvrzeních, že člověk nemá žádné víno a že má špatné víno. Nemůže být většího rozdílu mezi poměrně podružným biografickým sdělením, „Nemá synů“ a na straně druhé sdělením z „Má syny špatné, zkažené.“. Pokud bychom zrovna seděli s přítelem u snídaně a společný známý k nám přistoupil a působivě zašeptal „Nebudete jíst žádná vejce,“ znamenal by pro nás jeho projev sotva víc než zajímavý detail, kdyby nám ovšem pošeptal „Pojíte zkažených vajec“ ihned by vyvstal jistý prvek tragédie. Ovšem rozdíl, mezi žádnými způsoby a špatnými způsoby je právě tak určitý a důležitý jako rozdíl mezi žádnými vejci a špatným vejci.

Nepřítomnost způsobů a vychování je cosi nevědomého a chaotického, výsledek neurčitosti, monomanie bezmyšlenkovitosti, a nevědomosti světa. Ale přítomnost špatných způsobů je něco naprosto vážného, záměrného a umělého, výsledek pýchy marnivosti, pokrytectví a zaslepenosti a tvrdosti srdce. Velkou masu lidské společnosti tak lze prostě a uspokojivě rozdělit

do dvou jednoznačně určených skupin. Ovšem skutečná povaha špatných způsobů, který tvoří hlavní charakteristiku si, možná, zaslouží poněkud prozkoumání a definici. Způsoby, které totiž vidíme v takových centrech společenského života jako je třeba Dolní Sněmovna, jsou opravdu zlé, ne v tom smyslu, že by byly nedostatečné nebo nevědomé, ale v tom, že porušují a proviňují se proti celému cíli a smyslu způsobů.

Vybrané chování je mystická věc, lze je definovat jako spontánní bohoslužbu. Zdvouřilost je vlastně ještě fantastičtěji náboženská než samo náboženství, protože se k salonu paní domácí chová stejně, jako se zbožný člověk chová k chrámu. Pro něj jsou posvátné všechny domy a bez ohledu na to kdy a kde se s nimi setkává vyžaduje kryté místo nepokrytou hlavu. Kultivovanost je proto čímsi tajuplným a prvopočátečním, co sahá až k samým základům světa. Jelikož žádný člověk nemůže vyslovit jak překvapivá, hrozivá a krásná je každá věc na niž patříme a až nadejde den, kdy budeme všichni skutečně primitivní, staneme se všichni mimořádně výstředně zdvořilými, budeme smekat klobouky před vrabci, a omlouvat se, že jsme šlápli na pampelišku. Uhlazenost tohoto druhu je prostě představitivost. Je to nevyhnutelný důsledek toho, když si uvědomíme, že věci existují. Jako v mnoha jiných věcech tu zde vidíme jedinečnou nudnost všech těch části společnosti, které se označují za nekonvenční. Zdá se jim, že nekonvenčnost je známkou toho, jak jsou uměleční nebo imaginativní. Je to samozřejmě známka toho, jak jsou obzvláště prosaičtí a omezení. Velké konvence, jak už samo jejich jméno gramaticky naznačuje, totiž jsou prostě velkými dohodami a srozumění je podstatné pro veškeré umění, pro každou ceremonii a vlastně pro vše, vyjma rvavé soutěže a zápasů ve zcela volném stylu. Když je člověk obřadný, je konvenční, a když je poetický, pak je obřadný. Nakolik tedy umělecké třídy věří v lenošnou a bohémskou existenci, bojují proti samé podstatě umění a také proti samé podstatě živého vnímání věcí. Jakmile bychom je takhle začali vnímat a viděli, jak jsou cenné, byli bychom ještě vybranější v chování, než kterýkoliv dandy ze staré školy. Problém s dandy ze staré školy nebyl v tom, že by jejich zdvořilost byla výstřední, ale v tom, že v ni ve skutečnosti nevěřili. Lidé jako Brummell se nemýlili v tom, že opakovaně

skláněli na dámskou ručkou, ale proto, že dámu nerespektovali ani v činech ani v hovoru. Bylo naprosto v pořádku, že se ukláněli. Kdybychom na okamžik viděli věci, takové jaké opravdu jsou, pak bychom strávili několik minut tím, že bychom se několik minut klaněli klukovi roznášejícímu noviny, nebo kolemjdoucímu metaři a po ulici bychom tak vyvolávali jistý rozruch.

Nu, pokud by se jednou vzalo za hotovou věc, že zdvořilost je úcta, projev úcty vůči našemu prostřední, pak by už tolik nezáleželo na tom, jakou konkrétní fyzickou pantomimou by se vyjadřovala. Mohlo by to být, jako v případě křesťanského a židovského náboženství, smeknutím klobouku, nebo třeba jeho nasazením. V mnoha orientálních zemích se to vyjadřuje vyzutím bot a v některých velkých republikách antipodejských (u protinožců) totéž projevíte, co já vím, třeba tak, že si sundáte límeč nebo vestu. Někteří divoši si při setkání třou nosy a já nepochybuji o tom, že si je třou s velkou úctou. Forma neznamena nic dotud, dokud je duch, kterého má vyjadřovat duchem rytířskosti a poetické pokory. Na společenském chování v tomto desetiletí je ovšem nejdůležitější, největší a nejpozoruhodnější to, že nemá vyjadřovat ideu uhlazenosti, tedy toho, že na nás naše okolí zapůsobilo, ale má ukazovat, obzvláště a propracovaně, že nám ani za mák nezáleží na nikom, kdo je na míli kolem nás. Staromódní poklonování a leštění klik sice mohlo být směšné a pokrytecké, když se na ně díváme v souvislosti s materialistickými nebo amorálními praktikami, které ho provázely, ale aspoň samotná forma, vlastní poklona a ohnutí hřbetu, vyjadřovala úctu a podřízenost. Ovšem moderní způsoby bohatších tříd jsou ve skutečnosti rámované tak, jako pečlivé umělecké dílo, aby vyjadřovaly lhostejnost ke všemu a ke každému.

Moderní gentleman není člověk, který by věděl jak se chovat vybraně a zdvořile, je to člověk, který ví, jak být hrubý naprosto gentlemanským způsobem. Jedinou jeho skrupulí je to, že nesmí být neurvalý stejným způsobem jako průvodčí v omnibusu, což znamená, způsobem, který je jaksí zábavný. Cílem moderní zdvořilosti není kultivovat pokryteckou úslužnost starých šviháků a elegantů, ale pěstovat takový způsob úklony

dámě, který je mnohem víc osobně urážlivější, než rána do tváře. Není to zkrátka vůbec žádná dvornost, není to neohrabaný a šaškovský pokus naznačit, že nám záleží na našem okolí, je to dokonale nablýskaný, záměrný a úspěšný pokus naznačit, že nám pranic nezáleží na ničem na zemi ani na nebi. Dá se tím říct, že nevzdělaní lidé nemají žádné způsoby, vzdělaní lidé mají špatné způsoby.

Z návštěvy v Dolní Sněmovně nemůže nikdo odejít bez toho, aby nenabyl obecného dojmu, že uměn, ve kterém se mladý gentleman z venkova zdokonaluje je umění dělat to nejhorší, čeho je schopen elegantně. Takové chování, vzdor vší eleganci, ale zůstává tím čím je, tedy jednou a ojedinelou svrchovanou urážkou. Pokud někdo po něčem hodí to, co má nejhoršího, nebo co má desáté nejlepší, pak nezáleží na tom, zda hodil Íliadou nebo safírovou truhličkou, ale urážka zůstává urážkou. A tato urážka starodávnému anglickému Parlamentu je vyjádřena v každé řadě dobře oblečených postav členů Sněmovny. Od člověka s milionem rysů autentického a intelektuálního šarmu se očekávají dobré způsoby. To prostě znamená, že projevuje neobvyklý stupeň fyzické elegance, když klade své boty stopu či dvě do blízkosti žezla anglických králů. Je hrozné, že zatímco pravá zdvořilost či dvornost je transcendentální ctností a zahrnuje obdiv, nejzdvořilejší muž v moderní politice je vtělením lhostejnosti.

Kázání o věcech za pár pencí

A Sermon on Cheapness

Je už opravdu nejvyšší čas nechat absurdního předstírání, že neřesti jsou romantické. Už od Byronových dob se všem lidem lepila na myšlení jakási matná a bláhová představa, že existuje jakési spojení mezi nezákonností a poesí, mezi uspořádanými obrazy a nepořádnými činy. Dalo by se na tisíci příkladech dokazovat, jak mělká je to idea. Rouhání bylo například považováno za cosi smělého a skvělého, jako by samou podstatou rouhání nebyla banální všednost. Profanovat něco přece už z definice znamená myslet a mluvit o jistých věcech prosaicky, když o nich ostatní lidé často

myslí a mluví poeticky. Je to proto porážka imaginace a svazek plný nejdivočejších obrázků a těch nejbezbožnějších vtípů zůstává ve své podstatě kusem mizerné literatury, mdlou a nudnou záležitostí. Tutéž obecnou pravdu bychom mohli sledovat celým Desaterem přikázání. Vražda je kupříkladu, esteticky vzato, docela přečeňovaná. Osoby na jejich úsudek spoléhám a které jsou, předpokládám, vybaveny širokou zkušeností, mně ujistí, že vrahovy city jsou docela marné povahy. Co by mohlo být hloupějšího, než rozbít jak malé děcko na kusy stroj o kterém noc nevíte a jehož rozmanitost a důvtip by každému člověku s představivostí stačily, aby ho s potěšením sledoval dnem i nocí. Řekněme, že se s nějakým takovým lidským strojem, třeba bohatým strýčkem, známe. Lidský stroj má nevyčerpatelné možnosti a bez ohledu na to, jak dlouhé a nevděčné jsou naše znalosti strýčkovského stroje, nemůžeme nikdy vědět, zda se právě v okamžiku, kdy zvedáme vražednický nůž, nechystá ten stroj vypustit nějaký výtečný epigram, kvůli kterému by stálo za to žít, aby ho člověk slyšel, nebo se nějakým záchvěvem vnitřního soustrojí nechystá vydat šek. Zabít ho je zřetelně prosaické. Když je živý, je zázrakem, mrtvý je pouhým odpadem, odpadem nepříjemně zkrvaveným a navlečeným do docela nevhodných staromódních šatů. Někdy se vznáší námitky proti absolutní právní a medicínské nauce, že život je nutno vždy, za všech okolností a za každou cenu nechat planout. Možná to je morální a humánní a možná ne, nelze ovšem pochybovat o tom, jak je to působivé coby čistě poetický ideál. Je to touha, tak přirozená, pro imaginativního muže vědy, chránit to jediné, co může být pro kohokoliv zajímavé.

Tyhle dva příklady jsem použil, protože my přišly první pod ruku, abych ukázal obecný fakt průměrné a věčné povahy neřestí a divoké a vzrušující povahy ctností. Dalo by se použít mnoho dalších příkladů vytržení a růží ctností i lilí a zemdení neřestí. Leží mi ale v hlavě příklad, který je jak svou pravdivostí, tak nepovědomostí ještě podivnější, než všechny ostatní. Žádnou jinou ctností estetictví a bohémství filosofové nepohrdají víc a úplněji, než hospodárností. Je představována jako ten nejhorší z lidských standardů, věc hodná leda tak pro zbabělce a tučné měšťáky, cosi

mizerného i tehdy, když je to ctnost a nudného a tupého, když je to neřest. Ve skutečnosti ale neexistuje romantičtější vlastnost než hospodárnost.

Hospodárnost je ze své podstaty imaginativní, protože si uvědomuje hodnotu všeho. Skutečnou námitkou proti vraždě, esteticky řečeno je to, že je nehospodárná. Vyplytvat celého člověka za účelem dosažení chvilkové emoce, která je navíc často neuspokojivá, je selháním efektivity (to slovo si zapíšu a podívám se na ně). A skutečnou námitkou proti plýtvání je, že každé plýtvání je svým způsobem vražda, cosi toliko negativního a destruktivního, zničení něčeho, co nemůžeme ani ocenit ani pochopit. Zabijeme strýčka, protože nám nedochází jeho podivně hloupá poesie, zahodíme penny, protože nám nedochází, jak úžasné možnosti penny má. Za svůj život jsem pomordoval mnoho pencí, hodně důvěřivých půlkorun. Abychom si totiž jasně rozuměli, já ani na okamžik netvrdím, že by pro koholiv z nás bylo snadné držet se této poesie hospodárnosti. Máme sklony právě tak zapomínat na poesii pencí, jako na poesii oblohy, lesů či velkých staveb, protože je vídáme tak často. Být hospodárným člověkem je v praxi to nejtěžší. Všichni jsme slyšeli duchovního, který mluvil ve prospěch abstinence od alkoholu říka, že se dvacet let pokoušel opilce pít s mírou a nikdy se mu to nepovedlo. Reportéři, s nezamýšlenou laskavostí, zaznamenali, že řekl, že se dvacet let pokoušel pít s mírou a nikdy se mu to nepovedlo. Stejně tomu je s touhle velkou otázkou hospodárnosti

Autor tohoto článku se snažil dlouhou dobu být hospodárný a nikdy se mu to nepovedlo. Připisuji však ten nezdar toliko nedostatku pravé poesie v sobě samém. Ani na okamžik by se mi nesnilo, že bych se schovával za tak průhledným a planým tvrzením, jako že je cokoliv uměleckého nebo romantického na výstřednosti. Člověk, který se nedívá na vrácené mince není pravý básník. Záměrně dát penci je vsutku jeden z největších triumfů imaginace, znamená to, že si ten, kdo ji dává uvědomuje, že význam existence nějaké rodiny v hadrech nahnané do doupat ve východním Londýně. Ovšem zahodit penci je čirý nedostatek imaginace, znamená to, že si ten, kdo ji dává neuvědomuje ani význam pence. Znamená to, že zapomněl první a tu vůbec nejvíc vzrušující lekci vesmíru, lekci o každém semeni a zárodku, lekci o nekonečné a hrozné moci, která se nachází v

malých věcech. Francouzi, ten nejpoetičtější z národů, jsou také nejhospodárnější. Anglický dělník, se svým puncovaným zdravým rozumem, zahazuje každý hadr a každou kost, které mu nepřijdou od podívání užitečné, francouzský venkovan z takových hadrů a kostí dělá výtečné a civilisované krmě. Hospodárnost je jiné jméno pro universalismus, pravý básník se na každou pozemskou věc dívá, jako by měla jistou hodnotu a posvátný užitek—s případnou popelářského vozu. O staré romanci života se soudilo, že pozůstává v nákladných věcech—špercích a parfémeh Tisíce a jedné noci, v polštářích a cigárác Ouida. Novější a pravdivější romance budou romancí šestákovou. Obrátí se k ke skutečně imaginativnímu úkolu poznat jaká je skutečná hodnota (a ta šplhá do milionů) šálku kávy za pár pencí pro unaveného chodce o půlnoci nebo tabáku, který se dá koupit za penci, pro chudáka na jeho půlhodinové dovolené. Bude oslavovat, jak levné je vytržení.

Stáli jsme s mým nejlepším přítelem pesimistou před malým hračkářstvím, nosy přitisknuté na sklo výkladu, když dlouhé ticho prolomila moje poznámka o tom, jak je krásný pevný kus modré křídly, který byl (v jakési bouři velkomyslnosti) nabízen ke koupi za pouhou půlpenny. „Uvažoval jsi,“ ptal jsem se, „co všechno ten špalík modré křídly znamená? Za půlpenny může být můj. Půjdu domů v noci pod hvězdami, mezi temnými zdmi a bludištěm ulic. Budu moci po těch zdech psát krásné neo přísné projevy, obžaloby mocností země, a psát je v samé barvě nebes. Doma si mohu večer krátit tisícem nevinných sportů, na novém ubruse kreslit po stole návrhy barbarských vzorů, na notovém papíře malovat zasněné a ideální krajiny, sám sebe zdobit po způsobu našich britských předků, črtat podivná a ideální dobrodružství pro podivné a ideální postavy. A celou tuhle modrou řeku snů uvolní pouhá půlpence.“

Pesimista odvětil svým smutným, strohým způsobem. „Žvásty. Za tu půlpenci si koupíš jen modrou křídu. Za půlpenny si nekoupíš hvězdy, za půlpenny si nekoupíš ulice, za půlpenny si nekoupíš ani své sny, ani svou lásku ke kreslení, ani své záliby nebo představy.“

„Pravda,“ odpověděl jsem, „Hvězdy a sny i já sám, to vše je levnější než křída, protože to jsem koupil za nic.“

Propukl v pláč a byl okamžitě přesvědčen o základu pravého náboženství. Ono totiž už samo naše slovo pro Boha znamená hospodárnost: což není neprozřetelnost opakem Prozřetelnosti?

<https://gkch.wordpress.com/category/apostle-and-wild-ducks/>